

РЭУ.РФ

РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА

РЭУ им. Г.В. Плеханова

Ереванский филиал

УРОКИ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ

АСМИК КАРАГУЛЯН

БАКУР ГАЛСТЯН

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԵՐ

ՍԿՍՆԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՍՄԻԿ ԿԱՐԱԳՈՒԼՅԱՆ

ԲԱԿՈՒՐ ԳԱԼՍՏՅԱՆ

Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова Ереванский филиал

Учебное пособие предназначено для русскоязычных студентов, изучающих армянский язык. Оно объединяет правила письма, аудирования, обучения устной речи, доступные курсы фонетического произношения, лексикологии, морфологии, которые имеют теоретические и практические задания и упражнения.

КОНТАКТЫ

РА, г. Ереван, 0038

ул. Арзуманяна 5, корпус 2

тел. +374 10 38 03 45

моб. +374 91 38 10 47 (WhatsApp, Telegram)

e-mail: www.erevan@rea.ru

Գ. Վ. ՊԼԵԽԱՆՈՎԻ ԱՆՎԱՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂ

ՀԱՍՄԻԿ ԿԱՐԱԳՈՒԼՅԱՆ

ԲԱԿՈՒՐ ԳԱԼՍՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԵՐ ՍԿՄՆԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(ուսումնական ձեռնարկ ռուսալեզու ուսանողների համար)

ԵՐԵՎԱՆ

2023

ՀՏԴ 811.19(075.8)
ԳՄԴ 81.51Կ73
Կ 306

Երաշխավորված է հրատարակության Գ.Վ. Պլեխանովի
անվան Ռուսաստանի տնտեսագիտական համալսարանի
Երևանի մասնաճյուղի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Գլխավոր խմբագիր՝ Բ.Գ.Թ., Ն. Բ. Գալստյան

Կարագուլյան Հ., Գալստյան Բ.

Հայոց լեզվի դասեր սկսնակների համար: Ուսումնական ձեռնարկ ռուսալեզու
ուսանողների համար (երկլեզու) / Հ. Կարագուլյան, Բ. Գալստյան. – Գ. Վ. Պլեխանովի
անվան ՌՏՀ Երևանի մասնաճյուղ, Երևան՝ «ԻՆՖՈԿՈՊԻ» ՍՊԸ հրատ., 2023, 100 էջ:

Ուսումնական ձեռնարկը նախատեսված է ռուսալեզու ուսանողների համար: Այն
ամփոփում է ժամանակակից հայերենի գրուսուցումը, ընթերցանության, բանավոր
խոսքի ուսուցման, հնչյունաբանության և բառագիտության, ձևաբանության մատչելի
դասընթացները, որոնք ներառում են տեսական և գործնական առաջադրանքներ:

ՀՏԴ 811.19(075.8)
ԳՄԴ 81.51Կ73

ISBN 978-9939-1-1770-6

© Գ.Վ. Պլեխանովի անվ. ՌՏՀ Երևանի մասնաճյուղ, 2023
© Կարագուլյան Հ.Պ., 2023
© Գալստյան Բ. Ժ., 2023

РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г. В. ПЛЕХАНОВА
ЕРЕВАНСКИЙ ФИЛИАЛ

АСМИК КАРАГУЛЯН

БАКУР ГАЛСТЯН

УРОКИ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ
(учебное пособие для русскоязычных студентов)

ЕРЕВАН

2023

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета
Ереванского филиала РЭУ им. Г.В. Плеханова

Главный редактор: к.ф.н., Н.Б. Галстян

Карагулян А.П., Галстян Б.Ж.

Уроки армянского языка для начинающих. Учебное пособие для русскоязычных студентов/ А. П. Карагулян, Б. Ж. Галстян. – Ереванский филиал РЭУ им. Г.В. Плеханова, Ереван: изд. ООО «ИНФОКОПИ», 2023, 100 стр.

Учебное пособие предназначено для русскоязычных студентов, изучающих армянский язык. Оно объединяет правила письма, аудирования, обучения устной речи, доступные курсы фонетического произношения, лексикологии, морфологии, которые имеют теоретические и практические задания и упражнения.

© Ереванский филиал РЭУ им. Г.В. Плеханова, 2023

© Карагулян А.П., 2023

© Галстян Б.Ж., 2023

Բովանդակություն

Оглавление

Урок 1-2. Правописание ш, һ, ու, ւ, ր, ն, մ, լ букв и их произношение	6
Урок 3-4. Правописание դ, տ, թ, շ, օ, ու, է, ե букв и их произношение.....	8
Урок 5-6. Правописание բ, զ, փ, հ, յ, ժ, ը букв и их произношение	10
Урок 7-8. Правописание գ, կ, ը, վ, ֆ, զ букв и их произношение	12
Урок 9-10. Правописание ձ, ծ, ց, ջ, ճ, չ букв и их произношение.....	14
Урок 11-12. Правописание ղ, ի, ու, ն букв и их произношение.....	16
Урок 13-14. Ծանոթություն / Знакомство.....	22
Урок 15-16. Իմ ընտանիքը / Моя семья	29
Урок 17-18. Մարմնի մասեր / Части тела.....	33
Урок 19-20. Օրեր / Дни	36
Урок 21-22. Տարվա եղանակները / Времена года.....	38
Урок 23-24. Ուսում / Образование	42
Урок 25-26. Մրգեր և բույսեր / Фрукты и растения.....	46
Урок 27-28. Կենդանիներ / Животные	52
Урок 29-30. Տան սենյակներ / Комнаты дома.....	58
Урок 31-32. Ռեստորանում / В ресторане	60
Урок 33-34. Հյուրանոցում / В гостинице.....	63
Урок 35-36. Ժամանակ / Время	72
Урок 37-38. Գրախանություն / В книжном магазине	77
Урок 39-40. Քաղաքում / В городе.....	83
Урок 41-42. Հաղարծին / Агартцин.....	85
Урок 43-44. Թվեր / Числа.....	89
Урок 45-46. Արարատ լեռը / Гора Арарат.....	93
Урок 47-48. Մատենադարան / Матенадаран	96
Урок 49. Ես քո զինվորն եմ, Հայրենիք / Я твой солдат, Родина	98

Урок 1-2. Правописание ш, ր, ու, ս, ր, ն, վ, լ букв и их произношение

Սш, Իի, Ուու, Սս, Դր, Նն, Մմ, Լլ

Սш	Аа	<i>Ш ш</i>
Իի	Ии	<i>իի</i>
Ուու	Уу	<i>ուու</i>
Սս	Сс	<i>սս</i>
Դր	Рр	<i>րր</i>
Նն	Нн	<i>նն</i>
Մմ	Мм	<i>մմ</i>
Լլ	Лл	<i>լլ</i>

Прочитать вслух, запомнить и переписать: шրш/ара (делай), шրի/ари (иди), шնոն/анун (имя), Աննա/Анна (Анна), Անի/Ани (Ани), Արս/Арус (Арус), ամիս/амис (месяц), ուս/ус (плечо), ուրուր/урур (коршун), ուրան/уран (уран), ր/ир (его, вещь), րար/ирар (друг друга), րան/иран (туловище), րան/Иран (Иран), մի/ми (один, кто-то), մուր/мур (сажа), մաս/мас (часть), մասուր/масур (шиповник), ս/са (это), սար/сар (гора), սուր/сур (меч, острый), լուր/лур (весть), Սուսաննա/Сусанна (Сусанна), Սիրան/Сиран (Сиран), Սանասար/Санасар (Санасар), սիրան/сирун (красивый), սար/сус ара (замолчи), լար/лар (струна, шнур), լալ/лал (плакать, немой).

Буква Դր (мягкая) [р] произносится с участием кончика языка.

Прочитать вслух, запомнить и переписать: Ար/Ара (Ара), սուր/сур (1.меч, 2.острый), Սարի/Мари (Мари), մուր/мур (сажа).

Սարի մասուր/сари масур (горный шиповник), մի լար/ми лар (один шнур), մի ուրուր/ми урур (один коршун), Սանասար шնոն/Санасар анун (имя Санасар), Սարի սար/Масис сар (гора Масис), սուր մաս/сур мас (острая часть), սուր ր/сур ир (острая вещь), սիրան Սուսաննա/сирун Сусанна (красивая Сусанна).

Անի', шри' սար/Ани, ари сар: – Ани, иди в гору. Արս, шри' րան/Арус, ари Иран: – Арус, приезжай в Иран. Սուսաննա, սար/сус ара: – Сусан, замолчи. Նա ունի ունի/ На анун уни: – У него есть имя. Արս, լար Անի/Арам, лсир Аниин: – Арам, послушай Ани. Սարան, Արամի լար/Сусан, Арамин лсир: – Сусан, послушай Арама! Սիրան, սար Սարի սар/Сира' н, аса' Масис сар: – Сиран, скажи гора Масис.

Например:

Արս, шնոն, ուս, մասուր, ամիս, Սուսաննա, սուր մաս, Սիրան, սար Սարի սար:

Чтобы составить речь, мы должны знать знаки препинания. В армянском языке имеются:

1. Знаки препинания:

- Знак , — сторакет, запятая.

- **Знак : — верчакет** (буквально «конечная точка»), похожий на двоеточие, ставится в конце предложения.
- **Знак ` — бут**, используется при обособлении причастных оборотов, приложений при противопоставлении.
- **Знак . — мичакет**, примерно соответствует западноевропейскому двоеточию (используется перед рядами однородных членов и прямой речью) и точка с запятой (используется при соединении двух простых предложений).

2. Знаки выразительности:

- **Знак [◌] — арцакан ншан**, вопросительный знак. Ставится после последней гласной вопросительного слова.
- **Знак [´] — еркарацман (бацаканчакан) ншан**, восклицательный знак, ставится над последней гласной интонационно выделяемого слова в восклицательном непобудительном предложении, например: «Какая красота!».
- **Знак [´] — шешт**, ставится над последней гласной интонационно выделяемого слова в побудительном предложении.

3. Знаки пояснения: кавычки, тире, скобки, многоточие. Все эти знаки по форме и по функции совпадают с русскими.

- **Парный знак « » — чакерт**, кавычки.
- **Знак тире (—)** используется в начале реплик и после прямой речи перед словами автора.

В армянском языке подлежащее обычно предшествует сказуемому, определение — определяемому слову.

Однако порядок слов в армянском предложении относительно свободный и часто зависит от логического ударения. **Например:** порядок слов в предложении Անին մասուր ունի:/Анин масур уни:-У Ани есть шиповник. Մասուր ունի Անին:/Масур уни Анин:-Шиповник имеет Ани.

Если в предложении какое-либо слово выражает вопрос, то естественно, что на это слово падает логическое ударение. **Например:** Անի՞ն ունի մասուր ունի: - У Ани есть шиповник? Անին ունի մասուր ունի՞: - Имеет Ани шиповник? Անին ունի մասուր ունի: - Шиповник имеет Ани?

Упражнение

Վարժուրդուն

Выученными буквами составить слова, словосочетания и предложения.

Սովորած տառերով կազմել բառեր, բառակապակցություններ և նախադասություններ:

времени, за исключением третьего лица единственного числа **է**, пишутся через букву **ե** (е), которая произносится как э.

	Ед. число	Мн. число
I лицо	եւ/е[э]м	եւք/е[э]нк[kh]
II лицо	եւ/е [э]с	եք/е[э]к[kh]
III лицо	է/э	եւ/е[э]н

Ե читается э.

Например: Я вижу. Ես տեսնում եմ: Ес теснум е[э]м:
 Ты видишь. Դու տեսնում ես: Ду теснум е[э]с:
 Он видит. Նա տեսնում է: На теснум э:
 Мы видим. Մենք տեսնում ենք: Менк[kh] теснум е[э]нк[kh]:
 Вы видите. Դուք տեսնում եք: Дук[kh] теснум е[э]к[kh]:
 Они видят. Նրանք տեսնում են: Нранк [kh] теснум е[э]н:

Все формы вспомогательного глагола в прошедшем времени пишутся через букву **է** (э). Между буквами **է** и **ր** надо произносить [j] : էր [tjɾ].

	Ед. число	Мн. число
I лицо	էր/эи	էրք/ эинк[kh]
II лицо	էր/эир	էրք/ эик[kh]
III лицо	էր/эр	էրն/эин

Например: Я видел. Ես տեսնում էր: Ес теснум эи:
 Ты видел. Դու տեսնում էիր: Ду теснум эир:
 Он видел. Նա տեսնում էր: На теснум эр:
 Мы видели. Մենք տեսնում էիրք: Менк[kh] теснум эинк[kh]
 Вы видели. Դուք տեսնում էիրք: Дук[kh] теснум эик[kh]
 Они видели. Նրանք տեսնում էին: Нранк[kh] теснум эин

Буква **է** в начале слова произносится [je], которому в русском языке соответствует е.

Например: երդում /ердум (клятва), երամ /ерам (стая), եւ/ ес (я).

В середине и в конце слова буква **է** произносится [e]. **Например:** սեր/сер (любовь), նետ/нет (стрела), էֆեր/ет(th)ер (эфир).

Буквы ր չ нет в русском языке, она передаёт глухой придыхательный звук [th].

Прочитать вслух, запомнить и переписать: րաթ/ т[th]ат[th] (лапа), րուր/ т[th]ут[th] (шелковица), մութ/ мут[th] (тёмный), րան/ т[th]ан (кисло-молочный напиток), րիմ/ т[th]им (команда), րերի/ т(th)ери (неполный).

Очень часто, составляя речь, избегая словарных повторений, мы используем личные и вопросительные местоимения. Հաճախ խոսք կազմելիս օգտագործում ենք անձնական և ցուցական դերանուններ:

Прочитать вслух, запомнить и переписать:

Նելլի', Անիին մո՛շ տար: Нелли', Аниин мо՛ш тар: Нелли', отнеси Ани ежевику.

Շուշա՛ն, մորի՛ տուր: Шуша՛н, мори՛ тур: Шушан, дай землянику.

Նա տեսնու՛մ է Մարիին: На теснум э Мариин: Он видит /она видит Мари.

Արան՝ նման է Սասունին: Аран нман э Сасунин: Ара похож на Сасуна.

Աննան շորորում է: Аннан шорорум э: Анна ходит вразвалочку.

Նոնան Արամին նոր շոր է տալիս: Нонан Арамин нор шор э талис: Нона дает Араму новую одежду.

Նա օտար է: На отар э: Он чужой /она чужая.

Նանե՛, Սուրենին թատրոն տա՛ր: Нане՛, Суренин т(th)атрон та՛ր: Нане', отвези Сурена в театр.

Ես ո՞ւմ մոտ մնամ: Ес у՞м мот мнам: Я у кого останусь?

Նա թիմ ունի: На т(th)им уни: У него команда.

Упражнение

Վարժություն

Выученными буквами составить слова, словосочетания и предложения.

Սովորած տառերով կազմել բառեր, բառակապակցություններ և նախադասություններ:

Урок 5-6. Правописание р, ц, փ, հ, յ, ժ, ը букв и их произношение

Բբ, Պպ, Փփ, Հհ, Յյ, Ժժ, Ըը

Բբ	Бб	<i>բբ</i>
Պպ	Пп	<i>պպ</i>
Փփ	Пп	<i>փփ</i>
Հհ	Н	<i>հհ</i>
Յյ	Й	<i>յյ</i>
Ժժ	Жж	<i>ժժ</i>
Ըը	Ы	<i>ըը</i>

Прочитать вслух, запомнить и переписать: բերել/берел (принести), բամբ /бамб (басистый), բլուր/блур (холм), պապ/пап (дед), պինդ/пинд (твёрдый), պահել/па[h]ел (хранить, соблюдать, содержать, задержать), ձերնափայտ/дзернап[ph]айт (палка), փուլ/п[ph]тел (гнить, тлеть), փրփել/п[ph]тт [thth]ел (распускаться, цвести, зацвести, расцвести, процветать), փարփամ/п[ph]арт[th]ам (пышный), յոթ/ět[th] (семь), յալմա/յасаман (сирень), հայ/[h]ай (армянин), հույ/[h]уйն (грек), համբույր/[h]амбуйր (поцелуй), նյութ/нюг[th] (материал), ժամ/жам (час), ժամանակ /жаманак (время), Ժաննա/Жанна (Жанна), Նոյ/Ной (Ной), նոյա նոյան /ноян тапан (ноев ковчег), բարդ/барди (тополь), նրբ /нурб (тонкий), ընթացիկ/рабуни (основатель, первый учитель), ընթացիկ/ропе (минута).

Буквы փ нет в русском языке, она передаёт глухой придыхательный звук [ph] .

Прочитать вслух, запомнить и переписать: փշլլ/п[ph]айт (дрова, бревно, палка), փնրհ/п[ph]нт[th]и (неряшливый, неопрятный, неаккуратный), փարթաւ/п[ph]арт[th]ам (пышный, крупный, рослый, роскошный), թափ/т[th]ап[ph] (размах), թուփ/т[th]уп[ph] (куст), փափախ/п[ph]асиан (фазан), տոփ/туп[ph] (коробка), փ/ап[ph] (ладонь, берег), թափել/ т[th]ап[ph]ел (высыпать, сыпать, разливать), թափուր/т[th]ап[ph]ур, (вакантный), թափահարել /т[th]ап[ph]а[th]арел (махать, встряхивать), թեփ/т[th]еп[ph] (шелуха, отруби), փափի/п[ph]ат[th]ил(снежинка).

Буква j — по произношению близка русскому й.

Прочитать вслух, запомнить и переписать: յոդ/йод (йод), յոթ/ёт(th) (семь), յուր/юурт (юрта), մայր/майр (мать), մայրիկ/матьян (журнал), մյուս/мьюс (другой), փայտիկ /патьян (футляр).

Буква h передает звук [h], который представляет собой простой выдох.

Прочитать вслух, запомнить и переписать: համ/[h]ам (вкус), հարթ/[h]арт[th] (ровный, гладкий), հարդ/[h]ард(солома), հոտ/[h]от (запах, стадо), հորթ/[h]орт[th] (телёнок), հորդ/[h]орд (обильный), հուն/[h]ун (русло), հուր/[h]ур (огонь), հայելի/[h]айели (зеркало), հայր/[h]айр (отец), արհամարել/ар[h]амар[h]ел (презирать, пренебрегать).

Буква ը произносится примерно как второе «о» в русском слове розочка.

В армянском языке звук ը обычно слышится между двумя согласными, но не пишется.

Например: մ(ը)տնել/м[ы]тнел (входить), փ(ը)նտրել/п[ph]ынтрел (искать), ց(ը)տոյլ/п[ы]туйт (вращение).

В начале слова ը пишется.

Например: ըստ/ыст (по), ընդունել/ындунел (принимать, принять, признавать), ընդունարան /ындунаран (приёмная), ընդհատել/ынд(h)ател (прерывать, прервать, прекращать, перебивать), ըմպել/ымпел (пить), ընտիր/ынтир (отборный, отличный, избранный), ընտանիք/ынтани (домашний).

В конце слова ը является определенным артиклем. Например: մարդը/марды, համը/(h)амы, մար/масы, փայր/папы, մայր/майры, Արամը/Арамы, Սուրենը/Сурены.

Прочитать вслух, запомнить и переписать:

Օտար փեղրով հայ տես: Отар ап[ph] ерум (h)ай теса: На чужих берегах я видел армянина.

Պա'ս, Սամսոնին Հայաստան'ն բեր: Па'п, Самсонин (Н)айаста'н бер: Па'п, привези Самсона в Арме нию.

Ամեն հայ պիտի իր տանն ապրի: Амен [h]ай пити ир танн апри: Каждый амянин должен жить у себя дома.

Սասունը Սասնա փարք պիտի փարի: Сасуны Сасна пары пити пари: Сасун должен танцевать танец Сасна.

Յոթ ժամ է, որ նա մեր տանն է: Ёт[th] жам э, вор на мер танн э: Семь часов он уже у нас дома.

Նա հյուր է ըմպում: На [h] ют[th] э ымпум: Он пьёт сок.

Հայարփին բարի է: [Н] айарп[ph] ин бари э: [Н] айарп[ph]и добрая.

Յասնամանը անուշ հոտ(բույր) ունի: Ясаманы ануш [h]от (буйр) уни: У сирени хороший аромат.

Словарь: Օտար-чужой, փ-берег, տեսնել-видеть, բերել-принеси, ամեն-каждый, պիտի- должен, տուն-дом, փրել-жить, պար-танец, պարել-танцевать, յոթ-семь, ժամ- час, մեր-наш, հյուր-сок, ըմպել-выпить, բարի-добрый, յափառան-сирень, անուշ- сладкий, հոտ-запах, բույր-аромат, ունենալ-иметь.

Упражнение

Վարժություն

Выученными буквами составить слова, словосочетания и предложения.

Սովորած տառերով կազմել բառեր, բառակապակցություններ և նախադասություններ:

Урок 7-8. Правописание գ, կ, ք, վ, Ֆ, զ букв и их произношение

Գգ, Վվ, Քք, Վվ, Ֆֆ, Զզ

Գգ Гг *ГГ*
 Վվ Кк *КК*
 Քք Kh *Kh*
 Վվ Вв *ВВ*
 Ֆֆ Фф *ФФ*
 Զզ Зз *ЗЗ*

Прочитать вслух, запомнить и переписать: գագագ/гагат(th) (вершина), գալ/гал (приходить), գիրք/гирк(kh) (книга), միրգ/мирг (фрукт), կարագ/караг(kh) (масло), գույն/гуйн (цвет), կին/кин (женщина), կարդալ/кардал (читать), կարգին/каргин (нормально, порядочный), կարկին/каркин (циркуль), կյանք/кянк[kh] (жизнь), կարգ/карг (ряд), կարթ[th] (удочка), պիրկ/пирк (крепкий), պոկել/покел (сорвать), ժանյակ/жаньяк (кружева), փափուկ/ п[ph]ա[ph]ուկ (мягкий), փակ/п[ph]ակ (закрытый), արգելել/аргелел (запретить), վարք/варк[kh] (поведение), քար/к[kh]ար (камень), քուն/к[kh]ун(сон), սարք/сарк[kh] (прибор), քնել/к[kh]нел (спать), քամի/к[kh]ами (ветер), քույր/к[kh]уйր (сестра), քմել/к[kh]мел (сжимать), վարդ/вард (роза), վարել/варел (вести), վարորդ/варорд (водитель), վազ/ваз (лоза), վազել/вазел (бегать), բերք/берк[kh] (урожай), վիրավոր/виравор (раненый), վարագ/вараз (кабан), վարգ/варг (рысь), վատ/ват (плохой), ընկույզ /ынкуйз (орех), ֆուտբոլ/ футбոլ (футбол), ֆինն/ финн (финн), փափակ/ асфалт (асфальт), փայտ/асвя (шерстяной), մարագ/мараг (сеновал), Դաֆֆի/ Раффи (Раффи).

Буквы ք нет в русском языке, она передаёт глухой придыхательный звук [kh].

Прочитать вслух, запомнить и переписать: քրթ/к[kh]րթ[th] (нос), քուն/к[kh]ун (сон), դուք/дук[kh] (вы), քույր/бук[kh] (буря), քամի/к[kh]ами (ветер), քանի/к[kh]ани (сколько), մի քանի /ми к[kh]ани (несколько), քաշ/к[kh]ատ[th]ан (холст), քանակ/к[kh]нак (**количество**), քունք/к[kh]унք[kh] (висок), տաք/так[kh] (горячий), քիմիկ/к[kh]имк[kh] (нёба), քանակ/к[kh]андак (скульптура), քիմիկ/к[kh]имиа (химия), հոտ/հ[th]ոտ[kh] (бровь).

Прочитать вслух, запомнить и переписать: Snú qsh/тун гал (приходить домой), qhrp Կարդալ/гирк[kh] кард[th]ал (читать книгу), րարի կին/бары кин (добрая женщина), կարագ գնել/караг[kh] гнел (купить масло), կապույտ գույն/капуйт гуйн (синий цвет), սպիտակ գույն/спитак гуйн(белый цвет), կարգին մարդ/карт[kh]ин мард[th] (порядочный человек), վատ մարդ/ват мард[th] (плохой человек), րարի մարդ/бары мард[th] (добрый человек), երկար կարթ/еркар карт[th] (длинный крючок), րարի կարթ/барак карт[th] (тонкий крючок), հոտավետ վարդ/ [h]отавет вард[th] (ароматная роза), կարմիր վարդ/кармир вард[th] (красная роза), մերենա վարել/мек[kh]ена варел (вести машину), արագ վարել/араг варел (гнать), հմուտ վարորդ/[h]ымут варорд (опытный водитель), արագ վազել/араг вазел (быстро бежать), արտաբերք/арат берк[kh] (обильный урожай), լավ բերք/ лав берк[kh] (хороший урожай), վիրավոր սիրտ/виравор сирт (раненое сердце), վայրի վարագ /вайри вараз (дикий кабан), վատ ընկեր/ват ынкер (плохой друг), լավ ընկեր/лав ынкер (хороший друг), ամուր ընկույզ/амур ынкуйз (крепкий орех), սպիտակ գույն/асвя готи (шерстяной пояс), սպիտակ տարակ/асвя табат (шерстяные штаны), քանի մարդ եկավ/к[kh]ани мард екав (сколько человек пришло), մի քանի տետր/ми к[kh]ани тетр (несколько тетрадей), տաք քամի/так[kh] к[kh]ами (теплый ветер), մարդու քանակ /марду к[kh]андак (человеческая скульптура).

Прочитать предложения, перевести:

Անին հետաքրքիր գիրք է կարդում: Анин [h]етак[kh] рк[kh]ир гирк[kh] э кард[th]ум:

Համլետի քիմիայի անսովոր համ տալ: [H]амлети к[kh]имк[kh]ы ансовор [kh]ам арав:

Գայլը քարի տակ պահ մտավ: Гайлы к[kh]ари так па[h] мтав:

Նա շատ է սիրում իր պապերի երկիրը, իր բիրիլական Արարատը: На шат э сирум ир папери еркиры, ир библиакан Арататы:

Քուն թե արթուն՝ հայ զինվորները հսկում են մեր երկրի սահմանները: К[kh]ун т[th]е арт[th] ун [h]ай зинворнеры [h]скум е[э]н мер ерки са[h]маннеры:

Արփին երազում է լինել Հայաստանում: Арп[h]ин еразум э линел [H]айастанум:

Զորավար Անդրանիկը միշտ կարոտով էր հիշում իր մանկության օրրանը՝ Գարահիսարը, և հպարտանում նրանով, երազում կրկին տեսնել այն: Зоравар Андраникы мишт каротов эр [h]ишум ир манкут[th]ян օրраны՝ Гара[h]исары, ев [h]партанум нранов, еразум кркин теснел айн:

Словарь: պահ մտնել, թաքնվել(спрятаться), երկիր (страна), արթուն (недремлющий, бодрствующий), հսկել (сторожить, стеречь), սահման (граница/ սահմաններ-границы), երազել

(мечтать), լինել (бывать, быть), զորավար (военачальник, полководец), միշտ (всегда), կարոտ (тоска), հիշել (помнить), մանկություն (детство), օրրան (родина, очаг), հպարտանալ (гордиться), կրկին (снова), տեսնել (видеть, увидеть).

Упражнение

Վարժություն

Выученными буквами составить слова, словосочетания и предложения.

Սովորած տառերով կազմել բառեր, բառակապակցություններ և նախադասություններ:

Урок 9-10. Правописание ձ, ծ, ծց, ջ, ճ, չ букв и их произношение

Ձձ, Ծծ, ծց, Ջջ, Ճճ, Չչ

Ձձ	Дз	<u>Ձ</u>
Ծծ	ТЬ	<u>Ծ</u>
Ծց	Цц	<u>Ծ</u>
Ջջ	Дж	<u>Ջ</u>
ՃՃ	Тш	<u>Ճ</u>
Չչ	Чч	<u>Չ</u>

В русском языке нет букв Ձձ, Ծծ, Ջջ, они передают согласные звуки.

Буква ծ по произношению похожа на [ть] или по звучанию на букву [т] после гласного.

Буква ձ соответствует звонким согласным [д] и [з] в слиянии [дз].

Прочитать вслух, запомнить и переписать: ձի/дзи (лошадь), ձկն/дзук (рыба), ձկն/дзу (яйцо), ձգում/дзгтум (стремление), բարձր/бардз (подушка), բարձր/бардзр (высокий), բաց/ т(th)ац (мокрый), հարձակվել/[h]ардзаквел (нападать), փորձ/п[ph]ордз (опыт), ծագել/тьагел (всходить), ծաղի/тьави (голубой), ծաղի/тьалел (складывать), ծածկոց/тьатькоц (покрывало), ծայր/тьайр (конец), ծարիս/тьарав (жажда), ծերունի/тьеруни (старик), ծիածան/тьиатъан (радуга), ծիծեռնակ/тьитьернак (ласточка), ծունկ/тьунк (колени), ցավ/цав (боль), ցորեն/цорен (зерно), ցավոք/цаво(kh)к (к сожалению).

Буква ջ соответствует звонким согласным [д] и [ж] в слиянии [дж].

Буква ճ соответствует глухим согласным [т] и [ш] в слиянии [тш].

Прочитать вслух, запомнить и переписать: ջուր /джур (вода), ջերմ/джероц (духовка), ջերմ/джерм (теплый), ջրվեժ/джервеж (водопад), ջերմոց/джермоц (парник), մրջյուն/мрджюн (муравей), բրձել/[th]трджел (смачивать), էջ/эдж (страница), անշուշտ/акхджамукхдж (сумерки), ճախիճ/тшайтш (болото), ճայ/тшай (чайка), ճանճ/тшантш (муха), շնչ/чмушк (коньки), չար/чар (злой), չլ/чу (отлёт, перелёт), չորան/чобан (пастух), /ка[ph]парич (крышка).

Ցածր ձայնով դիմեց ծերունուն: Ընդհանուր դիմում: Ընդհանուր դիմում:

Անդրանիկը հրամայեց գրավել դիմացի բարձունքը: Андраникы (h)ырамаец гравел димаци бардзунк(kh)ы.

Դու իմ կյանքն էիր, կյանքի գինն էիր,	Ду им кянк[kh]н эир, кянк[kh]и гинн эир,
Լավագույնն էիր ամենքի մեջ:	Лавагуйнн эир аменк[kh]и медж:
Դու իմ գրկի մեջ ուրիշինն էիր,	Ду им грки медж уришинн эир
Իմն էիր միայն իմ երգի մեջ:	Имн эир миаин им ерги медж:

Ջգն իշ բայլիր Հայաստանում,	Յգն իշ կ[kh]айлир, [H]айастанум,
Ջգն իշ գործիր Հայաստանում,-	Յգն իշ гортъир, [H]айастанум , -

Մենք գահ ու թագ չենք ունեցել,	Менк(kh) га[h] у т[th]аг ченк[kh] унецел,
-------------------------------	---

Եվ... արքա՛ է ամեն մի հայ.
Զորք ու բանակ չենք ունեցել,
Եվ... սպա է ամեն մի հայ:

Ев арк[kh]a՛ э амен ми [h]ай,
Зорк[kh] у банак ченк[kh] унецел,
Ев ... спа э амен ми [h]ай.

Ամեն մի հայ քարե մի ծերաց,
Ամեն մի հայ ուրույն մի կերպ,
Ամեն մի հայ մի Հայաստան-
Բաժան-բաժան,
Անմիաբան,
Զատվա՛ծ, հատվա՛ծ,
Եվ սակայն մի:

Амен ми [h]ай к[kh]аре ми тьерп,
Амен ми [h]ай уруйн ми керп,
Аамен ми [h]ай ми [H]айастан-
Бажан-бажан,
Анмиабан,
Затва՛тъ, [h]атва՛тъ,
Ев сакайн ми:

Չևորգ Էմին /Геворг Эмин

Словарь: ցածր-низкий, ձայն-голос, դիմել-обращаться, обратиться, ծերունի-старик, հրամայել-приказывать, приказать, գրավել-оккупировать, захватить, դիմացի-противоположный, բարձունք-высота, կյանք-жизнь, գին-цена, լավագույն-лучший, ամեն-каждый, մեջ-в, внутри, դու-ты, իմ-мой, моя, գիրկ-объятие, ուրիշ-другой, միայն-только, երգ-песня, զգուշ-осторожно, քայլել-шагать, Հայաստան-Армения, մենք-мы, գահ-трон, ու,և-и, թագ-корона, չենք ունեցել-не имели, արքա-король, царь, ամեն մի-каждый, հայ-армянин, армянка, զորք-войско, բանակ-армия, սպա-офицер, քարե-каменный, մի-один, ծերաց-расселина, расщелина, ուրույն-особенный, особый, կերպ-вид, բաժան-բաժան-разделенный, անմիաբան-неединодушный, զատված-отделенный, հատված-разделенный, սակայն-однако.

Существительные употребляются в единственном или в множественном числе.

Образование множественного числа.

Множественное число образуется окончаниями – **եր/եր** и **ներ/ներ**.

-եր/եր присоединяется к односложным словам, **-ներ/ներ** - к двусложным и многосложным:

Չևո/գետ - գևոեր/гетер, արգի/айги – արգիներ/айгинер.

Сложные слова, последний компонент которых односложен, могут иметь – **եր/ер** или – **ներ/нер**.

1) **-եր/ер** добавляется в тех случаях, когда последний компонент-существительное, сохраняющее своё значение:

Դասագիրք (дасагирк[kh])-учебник, դասագիրք+եր (дасагրк[kh]ер)-учебники, հուշագիր ([h]ушагир)-памятная записка, հուշագր+եր([h]ушагрер)-памятные записки.

2) Если последний компонент - глагол или имеет глагольное значение, добавляется – **ներ/нер**.

Վիպագիր (випагир/վեպ-роман, գրել-писать)-романист, վիպագիր+ներ(випагирнер)-романисты,

Շուրջ (кохмнацуյց/շուրջ-сторона, ցույց տալ-показывать) - компас, կոմպաս+ներ (кохмнацуյцнер)- компасы.

Ժամացույց (жамацуյց/ժամ-час, часы, ցույց տալ-показывать) – часы, ժամացույց+ներ (жамацуյцнер) - часы.

Окончание **-ներ/ներ** имеет ряд слов, которые в древнеармянском оканчивались на *ն/н*. При образовании множественного числа (как и при словообразовании) это *ն/н* восстанавливается: *ն/н + ր/ер = ներ/ներ*.

Գառ/гар (ягнёнок) – գառ+ներ/гарнер (ягнята), ծուկ/т'юнк (колени) – ծուկ+ներ/ т'юнкнер (колени), դուր/дур (дверь)–դր+ներ/дрнер (двери), հարս/[h]арс (невеста, невестка)–հարս+ներ/ [h]арснер (невесты), եզ/ез (вол)–եզ+ներ/езнер (волы), մուկ/мук (мышь)–մկ+ներ/мкнер (мыши), թոռ/т[th]ор (внук)–թոռ+ներ/т[th]орнер (внуки), ձուկ/дзук (рыба)–ձկ+ներ /дзкнер (рыбы), ծոռ/т'юр (правнук)–ծոռ+ներ/т'юрнер (правнуки), նուր/нур (гранат)–նր+ներ/нрнер (гранаты), բեր/бер (груз, ноша)–բեր+ներ/бернер (грузы).

Окончание **-նր/нер** получает и односложное слово *ռուս* (русский) (т.к. оно произносилось [րուս/ырус/русский]).

Если слово имеет один слог + скрытый слог, то:

1) если скрытый слог - 1-й, то окончание **-նր/нер**:

մկրատ [մրկրատ]/мыкрат (ножница) – մկրատներ/мкратнер (ножницы),

2) если скрытый слог - 2-й, то окончание **-ր/ер**:

Արկր/аркх (коробка) – արկր/аркхер (коробки).

Исключения: В некоторых словах: մարդ, կին ցարն множественное число образуется окончаниями **-իկ/ик** и **-այր/айк[kh]**.

Մարդ/мард[թ] (человек) – մարդիկ/мардик (люди), տղամարդ/ткхамард (мужчина) – տղամարդիկ/ткхамардик (мужчины), կին/кин (женщина, жена) – կանայր/канайк[kh] (женщины), տիկին/тикин (госпожа) – տիկնայր/тикнайк[kh] (дамы), ցարն/парон (господин)–ցարնայր/паронайк[kh] (господа).

Упражнение

Վարժարան

Выученными буквами составить слова, словосочетания и предложения.

Սովորած տառերով կազմել բառեր, բառակապակցություններ և նախադասություններ:

Урок 11-12. Правописание *դ, ի, ռ, և* букв и их произношение

Ղ, Խ, Ռ, և

Ղ	Кх	<i>ԶԶ</i>
Խ	Хх	<i>ԽԽ</i>
Ռ	Рр	<i>ՌՌ</i>
և	йев	<i>ԵԵ</i>

Буква *ղ* звонкий вариант [кх] произносится задней частью ротовой полости, в результате небольшого смыкания задней части языка с мягким нёбом.

Прочитать вслух, запомнить и переписать: դել/кхек (руль), Ղարղար/Кхарабакх (Карабах), դելավար/кхекавар (руководитель), դելավարել/кхекаварел (руководить), դղավոր/кхокхандж (колокол), յուղ/юкх (масло), կանթեր/кант[th]екх (светильник),

կաշաղակ/качакхак (сорока), հող/[h]окх (земля), ճղճիւ/тшкхтшим (малодушный), ճյուղ/тшюкх (ветка), ճնճղուկ/тшнтшкхук (воробей), հաւառ/[h]амар (упрямый), ցնցուկ/цнцукх (душ).

Буква **п** твердая [pp] произносится с участием кончика языка, но с приближением его к основанию верхних резцов и касанием их в результате вибрации.

Прочитать вслух, запомнить и переписать: քաղիք/радио (радио), քաղ/разм (битва), քաղաղար/размавар (трофей), քաղ/румб (бомба), քեհաւ/քе[h]ан (базилик), քեղիւ/ретин (резинка), քաւշար/ранчпар (землероб, крестьянин), քաւ/рус (русский), կեռ/кер (кривой), կաւար/кангар (остановка), կար/кар(kh)к (экипаж), կեռաւ/керас (черешня).

Прибавочная буква **և** передает звукосочетание [jev], (йев или ев), (эв). Буква **և** в начале слова и после гласных произносится (йев или ев). Например: քեւ/ք[th] еев (хотя), ևաւ/наев(так же), **և/ев (и)**, **ևա/евс (тоже)**.

Буква **և** после согласных произносится [эв]. Например: արև/арев (солнце), տերև/терев (лист), հարևաւ/[h]ареван (сосед), ձև/дзев (форма), բարև/барев (здравствуй), սև/сев (черный).

ԵՎ (և)/ев не имеет заглавной буквы, поэтому в начале собственных имен и в предложении пишется **Եվ**. Например: Եվա/Ева, Եվրոպա/Европа, Եվգենյա/Евгения: Եվ եւ տես նրան:Ев ес теса нран: (И я увидел его).

Армянский язык не имеет грамматической категории рода. Например: **Добрый** мальчик, **добрая** девочка. **доброе** утро. В трёх случаях переводится одинаково. **Բարի** տղա/бари ткха, **բարի** աղջիկ/бари акхджик, **բարի** արարատ/бари аравот:

В повседневной литературно-художественной и публицистической речи часто употребляем артикли (հոդեր/[h]одер), которые придают языку эмоциональность и выразительность.

Алфавит армянского языка/Հայերենի այբուբենը

Каждая буква армянского алфавита имеет своё название:

Հայերենի այբուբենի յուրաքանչյուր տառ ունի իր անվանումը.

Աա - այբ	Ժժ - ժե	ՃՃ - ճե	Ռռ - րա
Բբ - բեն	Ի - ինի	Սս - սեն	Սս - սե
Գգ - գիւ	Լլ - լու	Յյ - հի	Վվ - վեվ
Դդ - դա	Խխ - խե	Նն - նու	Տտ - տու
Եե - եչ	Ծծ - ծա	Շշ - շա	Րր - րե
Զզ - զա	Չչ - չե	Ոո - ու	Յյ - յո
Էէ - է	Հհ - հո	Չչ - չա	Ոու - վու
Ըը - ըթ	Ձձ - ձա	Պպ - պե	Փփ - փո
Թթ - թո	Ղղ - ղա	Ջջ - ջե	Քք - քե

Последние три буквы армянского алфавита **և**, **օ**, **ֆ**, появившиеся позднее, не имеют числового эквивалента.

Հայերեն այբուբենի վերջին երեքտառերը՝ **և**, **օ**, **ֆ**, ստեղծվել են ավելի ուշ և չունեն իրենց անվանումը:

Օ, Ֆ буквы появились позднее, в частности в XII веке, а буква և - позднее, она произошла от слияния двух согласных և и լ. ԵՎ (և) приравнивается к ряду прибавочных букв.

Օ, Ֆ տառերը ստեղծվել են 12-րդ դարում, իսկ և-ը՝ ավելի ուշ, այն ստեղծվել է և-ի և լ-ի միացությունից (ե+լ=և): Կցագիր և-ը դասվում է հավելյալ տառերի շարքը;

Буква և отсутствовала в алфавите М.Маштоца, она писалась двумя буквами և և լ (և-և-լ).

Ու-ն մեսրոպյան այբուբենում չկար, այն գրվում էր երկու տառերով և և լ :

Каждая буква армянского языка имеет своё цифровое значение.

Հայերենի յուրաքանչյուր տառ ունի իր թվային արժեքը:

1 Աա	10 ԺԺ	100 ՃՃ	1000 Ռռ
2 Բբ	20 Իի	200 Մմ	2000 Սս
3 Գգ	30 Լլ	300 Յյ	3000 Վվ
4 Դդ	40 Խխ	400 Նն	4000 Տտ
5 Եե	50 Ծծ	500 Շշ	5000 Ըը
6 Զզ	60 Կկ	600 Ոո	6000 Յյ
7 Էէ	70 Հհ	700 Չչ	7000 Ուու
8 Ըը	80 Ձձ	800 Պպ	8000 Փփ
9 Թթ	90 Ղղ	900 Ջջ	9000 Բբ

Буквы և, օ, Ֆ не имеют цифрового значения, они появились позднее.

Например: ԼԳ-33, ԲՁՂԹ-9999 или 26-ԻԲ, 58-ԾԸ.

Թվային արժեք չունեն ուշ ստեղծված և, օ, Ֆ տառերը:

Ударение слов/ Բառային շեշտ

Все слоги в слове одинаково не произносятся.

Բառի մեջ բառի վանկերը միանման չեն հնչում:

Чаще всего ударение в армянском языке падает на гласный звук последнего слога.

Հայերենում շեշտը հաճախ ընկնում է վերջին վանկի ձայնավորի վրա:

Есть некоторые исключения:

Կան մի շարք բացառություններ:

1. Նո'ւյնպէս, ո'րերորդ, քանի'երորդ, ո'րևէ, ո'վևէ, ո'ւմևէ, որպէ'սզի, մա'նավանդ, նա'մանավանդ, իհա'րկէ, մի'միայն, մի'գուցէ, գրէ'թէ, մի'թէ в данных словах ударение падает на предпоследний слог или на гласную предшествующему ему слогу этого слова.

Նո'ւյնպէս, ո'րերորդ, քանի'երորդ, ո'րևէ, ո'վևէ, ո'ւմևէ, որպէ'սզի, մա'նավանդ, նա'մանավանդ, իհա'րկէ, մի'միայն, մի'գուցէ, գրէ'թէ, մի'թէ բառերում շեշտը ընկնում է նախավերջին կամ նրան նախորդող մեկ այլ վանկի ձայնավորի վրա:

2. Если в многословном слове гласный последнего слога имеет письменную или неписьменную форму гласного ր, то ударение падает на гласную предпоследнего слова.

Например: գի'րքը, մա'յրը, դո'ւստր, ա'ստղ, ա'րկղ, հա'մր и т.д.

Եթե բազմավանկ բառի վերջին վանկի ձայնավորը գրվող կամ չգրվող ը-ն է, ապա, շեշտը ընկնում է նախավերջին վանկի ձայնավորի վրա:

Օրինակ՝ գի՛րքը, մա՛յրը, դո՛ւստր, ա՛ստղ, ա՛րկղ, հա՛մր և այլն:

3. В некоторых иностранных именах сохраняется ударение первоисточника. А если собственные имена изменяются по падежам, ударение падает на гласный последнего слога.

Например: Պո՛ւշկին Պուշկինի՛, Լե՛րմոնտով-Լերմոնտովի՛, օ՛պերա-օպերայի՛, տե՛խնիկա - տեխնիկայի՛ և այլն:

Որոշ օտար անունների ուղիղ ձևերում պահպանվում է բնագրի շեշտադրությունը: Իսկ եթե հատուկ անունները հոլովվում են, ապա շեշտը ընկնում է վերջին վանկի ձայնավորի վրա: Օրինակ՝ Պո՛ւշկին Պուշկինի՛, Լե՛րմոնտով-Լերմոնտովի՛, օ՛պերա-օպերայի՛, տե՛խնիկա- տեխնիկայի՛ և այլն:

4. Если сложные слова и части слова составляют сопоставление, тогда ударение ставится на первую часть слова.

Например: վե՛ր կենալ, լա՛ց լինել, պա՛ր գալ.

Եթե բառը բարդ է և բաղադրիչները կազմում են հարադրություն, ապա շեշտը դրվում է առաջին բաղադրիչի վրա: Օրինակ՝ վե՛ր կենալ, լա՛ց լինել, պա՛ր գալ:

Артикли армянского языка/ Հայոց լեզվի հոդերը

В армянском языке артикли бывают четырех типов: определённые артикли (ը, ն/ы,н), притяжательные артикли (ս, դ/с,д), указательный артикль (ս/с), артикли, (ս, դ/с, д), которые заменяют местоимения 1-ого и 2-ого лица.

Артикль выражает противопоставление по определённости и неопределённости.

Определённость выражается определённым артиклем ը(ն)/ы,н, притяжательными артиклями ս/с (1-е лицо) и դ/д (2-е лицо).

В армянском языке нет неопределённого артикля (անորոշ հոդ/анорош (h)од).

Неопределённость выражается неопределённым местоимением մի/ми, или же имеет нулевое выражение. Ես մի մարդ տեսի:/Ес ми мард теса: Я **увидел какого-то** человека.

Неопределённость может и не выражаться (нулевое выражение). Ես մարդ տեսի: Ес мард теса:

Определённый артикль

Определённый артикль (որոշյալ հոդ/ворошял [h]од) присоединяется к слову. Он имеет 2 формы выражения: ը/ы и ն/н. Если слово оканчивается на гласную, то всегда ставится ն:

Տղա/ткха (мальчик) – **տղան/ткхан**.

Если слово оканчивается на согласную, то добавляется ը/ы:

Քար/ (kh)кар (камень) – **քարը/к** [kh]ары.

Если за словом с определённым артиклем следует слово, начинающееся с гласной буквы или буквами սկ/ск, սս/ст, սս/сп, շս/шт, զզ/зг, զր/зб, то для благозвучия ставится ն/н:

1) **Քարն ընկավ:** /К[kh]арн ынкав: **Камень упал.**

2) **Ղան սկսեց:** /Дасн сксвец: **Урок начался.**

Եղիշէ Չարենց/ Екхише Чаренц

Ես իմ անուշ Հայաստանի/ Ес им ануш [Н]аястани

Ես իմ անուշ Հայաստանի արևահամ քա՛նն եմ սիրում,
Ес им ануш [Н]аястани арева[h]ам барн е[э]м сирум,

Մեր հին սազի ողբանվազ, լացակումած լա՛րն եմ սիրում,
Мер [h]ин сази вокхбанваг, лацакумать ла՛րн е[э]м сирум,

Արնանման ծաղիկների ու վարդերի բո՛ւյրը վառման,
Арнанман тьакхикнери у вардери бу՛йры варман,

Ու Նաիրյան աղջիկների հեզաճկուն պա՛րն եմ սիրում:
У наирян акхджикнери [h]езатшкун па՛рн е[э]м сирум:

Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լի՛ճը լուսե,
Сирум е[э]м мер еркинк(kh)ы муг, джреры джиндж, ли՛тшы лусе,

Արևն ամռան ու ձմեռվա վիշապաձայն բո՛ւքը վսեմ,
Аревн амран у дзмерва вишападзайн бу՛к[kh]ы всем,

Մթում կորած խրճիթների անհյուրընկալ պատե՛րը սև
Мт[th]ум корать хртшитнери анюр[h]ынкал пате՛ры сев

Ու հնամյա քաղաքների հազարամյա քա՛րն եմ սիրում:
У [h]намя какхак[kh]нери [h]азарамя к[kh]а՛րн е[э]м сирум:

Ուր է՛լ լինեմ - չե՛մ մոռանա ես ողբաձայն երգերը մեր,
Ур э՛л линем - че՛м морана ес вокхбадзайн ергеры мер,

Չե՛մ մոռանա աղոթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,
Че՛м морана акхот[th]к[kh] дардзатъ еркат[th]агир грк[kh]еры мер

Ինչքան էլ սո՛ւր սիրտս խոցեն արյունաքամ վերքերը մեր -
Инчк[kh]ан эл су՛р ситс хоцен арюнак[kh]ам верк[kh]еры мер

Էլի՛ ես որք ու արնավառ իմ Հայաստան - յա՛րն եմ սիրում:
Эли՛ ес ворб у арнавар им [Н]айастан - я՛рн е[э]м сирум:

Իմ կարոտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ հեքիաթ չկա.
Им каротать срти [h]амар во՛ч ми уриш [h]ек[kh]иат[th] чка

Նարեկացու, Քուչակի պես լուսապսակ ճակատ չկա.
Нарекацу, К[kh]учаки пес лусапсак тшакат чка.

Աշխարհ անցի՛ր, Արարատի նման ճերմակ գազա՛թ չկա.

Ашка՛ր[h] анци՛ր, Арарати нман тшермак гага՛т[th] чка,

Ինչպե՛ս անհա՛ս փառքի ճամփա՛ն էս իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

Инчпес ан[h]ас п[ph]арк[kh]и тшамп[ph]а՛ ес им Масис са՛рн е[э]м сирум:

Словарь: Ես-я, իմ-мой, моя, անուշ-сладкий, любимый, Հայաստան-Армения, արևահամ-солнечный вкус, բառ-слово, սիրում եմ-люблю, մեր-наш, հին-старый, սազ-саз, восточный музыкальный инструмент, նրանվագ-печальный, скорбный, грустный, լացալուճ-слезливый, լար-струна, արնանման-крово-красный, ծաղիկներ-цветы, ու-и, վարդեր-розы, բուր-аромат, վառան-яркий, горячий, աղջիկներ-девочки, հեղաձուլուն-изящный, պար-танец, երկինք-небо, մութ-темный, ջրեր-воды, ջինջ-прозрачный, լիճ-озеро, լուսե-светлый, արև-солнце, ամառ-лето, ձմեռ-зима, բուր-буря, метель, վեճ-величественный, մութ-темный, կորած-потерянный, ուր-где, исчезнувший, իրճիրներ-хижины, избы, անհյուրընկալ-негостеприимный, պատեր-стены, սև-черный, ինե՛լ-бывать, հնամաշ-старый, քաղաքներ-города, հազարամյա-тысячелетний, սուր-меч, քար-камень, չե՛մ մոռանա-не забуду, նրաճախ-печальный, жалобный, тоскливый, երգեր-песни, աղերթ-молитва, դառնալ-превращаться, превратиться, գրքեր-книги, ինչքան էլ-сколько, սիրտ-сердце, խոցել-ранить, поранить, արյունաքամ-обескровленный, վերքեր-раны, էլի-снова, որդ-сирота, արնավառ-кровоавый, алый, крово-красный, յար-возлюбленный, կարոտած-тоскливый, համար-для, ո՛չ մի-ни что/кто, ուրիշ-другой, հեքիաթ-сказка, չկա-нет, պե՛ս-как, լուսալուսակ-лучезарный, ճակատ-лоб, աշխարհ-мир, անցիր-пройти, նման-похож, ճերմակ-белый, գագաթ-вершина, ինչպե՛ս-как, անհաս-недосегаемый, փառք-слава, ճամփա-путь, дорога.

Урок 13-14. Մանրություն / Знакомство

Բարև	Բարև ձեզ	Ողջույն	Յտեություն
Барев	Барев дзез	Вокхчуйн	Цтесутюн
Здравствуй	Здравствуйте	Привет	До свидания

Բարի առավոտ	Բարի օր	Բարի երեկո	Բարի գիշեր
Бари аравот	Бари ор	Бари ереко	Бари гишер
Доброе утро	Добрый день	Добрый вечер	Доброй ночи

Ինչպե՞ս ես:	Շնորհակալություն, ես լավ եմ:
Инчпե՞с е[э]с:	Шноракалу[th]тюн, ес лав е[э]м:
Как здоровье?	Спасибо, мне хорошо.

Իսկ դու ինչպե՞ս ես:	Շնորհակալություն, ես էլ եմ լավ:
Иск ду инчпե՞с е[э]с:	Шноракалут[th] юн, ес эл е[э]м лав:
А ты как ?	Спасибо, мне тоже хорошо:

Ինչպե՞ս էք:
Инчпե՞ս е[э]к[kh]:
Как ваше здоровье?

Շնորհակալություն, լավ:
Шноракалут[th]юн, лав:
Спасибо, хорошо.

Իսկ դուք ինչպե՞ս ես էք:
Иск дук[kh] инчпե՞ս е[э]к[kh]:
А вы как?

Շնորհակալություն, մենք էլ ենք լավ:
Шноракалут[th]юн, менк[kh] эл енк[kh] лав:
Спасибо, нам тоже хорошо.

Ինչպե՞ս են գործերդ:
Инчпե՞ս е[э]н гортъерд:
Как дела?

Շնորհակալություն լավ են:
Шноракалут[th]юн, лав е[э]н:
Спасибо, хорошо.

Իսկ քո գործերն ինչպե՞ս են:
Иск к[kh]о гортъерн инчпե՞ս е[э]н:
А как твои дела?
Ինչպե՞ս է տրամադրությունդ:
Инчпե՞ս э трамадрут[th]юнд:
Как твое настроение?

Իմ գործերը հիանալի են:
Им гортъеры [h]ианал е[э]н:
Мои дела замечательны.
Շնորհակալություն, հրաշալի:
Шноракалут[th]юн, [h]рашали:
Спасибо, прекрасно.

Արի ծանոթանա՞նք:
Ари тъанот[th]ананк[kh]:
Давай знакомиться.

Ի՞նչ է քո անունը:
И՞нч э к[kh]о ануны:
Как твое имя? как тебя зовут?

Իմ անունը Աննա է/Արամ է:
Им ануны Анна э/Арам э:
Мое имя Анна. Меня зовут Арам.

Իսկ քո՞նը:
Иск к[kh]о ны:
А твое?

Իմ անունը Անի է/ Սուրեն է:
Им ануны Ани э/Сурен э:
Мое имя Ани. Меня зовут Сурен.

Ինչպե՞ս է քո ազգանունը:
Инчпե՞ս э к[kh]о азгануны:
Как твоя фамилия?

Իմ ազգանունը Եղյան է:
Им азганунэ Екхян э:
Моя фамилия Егян.

Քանի՞ տարեկան ես:
К(kh)ани՞ тарекан е[э]с:
Сколько тебе лет?

Ես 16 տասնվեց տարեկան եմ:
Ес таснвец тарекан е[э]м:
Мне 16 лет.

Որտե՞ղ ես դու ապրում:
Ворте՞кх е[э]с ду арум:
Где ты живешь?

Ես ապրում եմ Երևան քաղաքում:
Ес арум е[э]м Ереван к[kh]акхак[kh]ум:
Я живу в городе Ереване.

Որտե՞ղ ես ծնվել:
Ворте՞кх е[э]с тънвел:
Где родилась? Где родился?

Ես ծնվել եմ Մոսկվա քաղաքում:
Ес тънвел е[э]м Москва к[kh]акхак[kh]ум:
Я родилась/родился в городе Москве.

Ինչն՞ վ ես դու գրադվում:

Ես սովորում եմ քոլեջում:

Ինչօ՞ւ է ե[э]с ду збакхвум:
Чем ты занимаешься?

Եс соворум е[э]м к[kh]оледжум:
Я учусь в колледже.

Ինչպե՞ս է կոչվում ուսումնական հաստատությունը, որտեղ դու սովորում ես:
Ինչպե՞ս է կոչվում усумнакан [h]астатут[th]юны, вортекх ду соворум е[э]с.

Как называется учебное заведение, где ты учишься?

Ես սովորում եմ Ռուսաստանի Գեորգի Վալենտինովիչ Պլեխանովի անվան
սնտեսագիտական համալսարանում:

Եс соворум ем Русастани Георги Валентинович Плеханови анван тнтесагитакан
(h)амалсаранум:

Я учусь в Российском Экономическом университете имени Георгия Валентиновича
Плеханова.

Ո՞ր կուրսում ես սովորում:
Во р курсум е[э]с соворум:
На каком курсе учишься?

Ես սովորում եմ առաջին կուրսում:
Եс соворум е[э]м араджин курсум:
Я учусь на первом курсе.

Ո՞ր ֆակուլտետում:
Во р факултетум:
На каком факультете?

Ես սովորում եմ բանկային գործ ֆակուլտետում:
Եс соворум е[э]м банкаийн гортъ факултетум:
Я учусь на факультете банковское дело.

Որտեղի՞ց են քո արմատները
Вортекхи ц е[э]н к[kh]о арматнеры:
Откуда твои корни?

Իմ արմատները Արցախից են:
Им арматнеры Арцахиц е[э]н:
Мои корни из Арцаха.

Հաճե՞լի է ծանոթանալ
Ցտեսություն:

Զեղ հաճե՞լի օր:

Առայժմ: Մինչ վաղը:

[Н]атчели э тъанот[th]анал
Цтесут[th]юн:

Дзез [h]атчели օր:

Арайжм: Минч вакхы:

Приятно познакомиться.

Вам хорошего дня.

Пока.

До завтра. До свидания.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Задание

Արաջադրանք

Расскажи свою биографию. Պատմիր քո կենսագրությունը:

Անձնական դերանուններ/Անձնական դերանուններ

Личные местоимения

Ես	Ես ինքու	Մենք	Մենք ինքներս	Մենք երկուսս
Եс	Եс инк[kh]с	Менк[kh]	Менк[kh] инк[kh]нерс	Менк[kh] еркусс
Я	Я сама Я сам	Мы	Мы сами	Мы оба / Мы обе

Դու	Դու ինքդ	Դուք	Դուք ինքներդ	Ես և դու
-----	----------	------	--------------	----------

Ду	Ду инк[kh]д	Дук[kh]	Дук[kh] инк[kh]нерд	Ес ев ду
Ты	Ты сама Ты сам	Вы	Вы сами	Я и ты

Նա	Նա ինք	Նա և նա (նրանք)	Նրանք իրենք
На	На инк[kh]ы	На ев на	Нранк[kh] иренк[kh]
Он, она	Она сама Он сам	Он и она	Они сами

Ես այստեղ եմ:	Մենք այստեղ ենք:	Դու այստեղ ես:	Ղուք այստեղ եք:
Ес айтєкх е[э]м:	Мєнк[kh] айтєкх е[э]н[kh]к:	Ду айтєкх е[э]с:	Дук[kh] айтєкх е[kh]к:
Я здесь.	Мы здесь.	Ты здесь.	Вы здесь.

Նա այստեղ է:	Նրանք այստեղ են:
На айтєкх э:	Нранк[kh] айтєкх е[э]н:
Он/она здесь.	Они здесь.

Նա այստեղ է, և նա էլ է այստեղ:	Նրանք բոլորն այստեղ են
На айтєкх э, ев на ел э айтєкх:	Нранк[kh] болорн айтєкх е[э]н:
Он здесь и она тоже здесь.	Они все здесь.

Իմ/им (мой, моя)	մեր/ мер (наш),
քո/к[kh]ո (твой, твоя)	ձեր/дзер (ваш),
նրա/нра (его, ее)	նրանց/нранц (их),
իր/ир (свой, его, ее)	իրենց/иренц (своих, их).
իմև/индз (мне, меня)	մեզ/мез (нам, нас)
քեզ/ к[kh]ез (тебе, тебя)	ձեզ/дзез (вам, вас)
նրան/нра (ему, его)	նրանց/нранц (их)
իրեն/ ирен(самому, ему, самого (его), самой (ей), самой (ее))	իրենց /иренц (самим (им) самих (их))

Запомните!

а) Личные местоимения III лица во множественном числе в дательном и родительном падежах имеют одну и ту же форму (*նրանց, իրենց*).

б) Личные местоимения *իմրի* (я сам, сама), *իմք* (ты сам, сама), *իմքնեքի* (мы сами), *իմքնեքի* (вы сами) *իմքնեքի* (они сами) косвенных падежей не имеют и в предложении могут быть только подлежащими.

3. Дательный падеж личных местоимений (а также указательных) в предложении употребляется:

а) в роли прямого дополнения:

սիրում է любит	իմև меня
	քեզ тебя
տեսնում է видит	նրան его, ее
	իրեն самого (его)

պատժում է наказывает	մեզ нас ձեզ вас
գովում է хвалит	նրանց их իրենց самих (их)

б) в роли косвенного дополнения:

հանձնում է сдает	իմն мне քեզ тебе
նվիրում է дарит	նրան ему /ей իրեն самому (ему), самой (ей)
մոտենում է подходит	մեզ (к) нам ձեզ (к) вам
պատմում է рассказывает	նրանց им իրենց самим (им)

в) с некоторыми послелогоми: մոտ (около), հետ (с, вместе с), լից (как, подобно), չափ (в размере, с, со), համար (для), а также с предлогами հոգում (в пользу), հանում (во имя), հանդիս (в лице).

Надо отметить, что местоимения III лица с указанными предлогами и послелогоми употребляются в форме родительного падежа (т. е. в качестве притяжательных местоимений).

Примеры:

Իմն, քեզ, նրա, մեզ ձեզ, նրանց մոտ	у меня, у тебя, у него, у нее, у нас, у вас, у них
Իմն, քեզ, մեզ, ձեզ հետ	со мной, с тобой, с нами, с вами
Իմն, քեզ, իր, մեզ, ձեզ, նրանց համար	для меня, для тебя, для самого (него), для самой (нее), для нас, для вас, для них
Իմն, քեզ, մեզ, ձեզ վրա	на меня, на тебя, на нас, на вас
Իմն, քեզ, նրա, մեզ ձեզ, նրանց չափ	сколько я, сколько ты, сколько он, сколько мы, сколько вы, сколько они
Իմն, քեզ, նրա, մեզ, ձեզ, նրանց լից	как я, как ты, как он (а), как мы, как вы, как они
հոգում իմն, քեզ, նրա, մեզ, ձեզ, նրանց	в пользу меня, тебе, (в твою пользу), его, ее, нас, вас, их
հանում իմն, քեզ, նրա, մեզ, ձեզ, նրանց	во имя меня, ради, меня, во имя тебя, во имя него, нее, во имя нас, ради нас, во имя вас, ради вас, во имя их, ради их
հանդիս իմն, քեզ, նրա, մեզ, ձեզ, նրանց	в моем лице, в твоём лице, в его, ее лице, в нашем лице, в вашем лице, в их лице

Правописание гласных / Ձայնավորների ուղղագրությունը

Է-ի և ե-ի ուղղագրությունը

1. **Է** пишется в начале слова: էջ (страница), էջ (осёл), էկրան (экран), էներգիա (энергия), էլլա (Элла), էմմա (Эмма), էակ (существо, создание) и т.д.

Բառասկզբում է լսելիս գրվում է է:

2. В середине и в конце слова **է** пишется тогда, когда является начальной буквой корня.

Например: լայնէկրան (широкоэкранный), ամենաէժան (самый дешёвый), մանրէ (микроб), հնէարան (микробиолог), անէանալ (изчезать), ինչնէ (так или иначе), քրնէ (какой-либо), կէտնէ (буду обрезать) и т.д.

Բառամիջում, բառավերջում գրվում է է, եթե այն արմատի սկզբնատանն է:

3. Буква **ե** в начале слова произносится [je], которому в русском языке соответствует **е**.

Например: էլակ (клубника), երկիր (земля), երկինք (небо), երազ (сон), երդում (клятва), եկեղեցի (церковь), Երվանդ (Ерванд), եղանակ (погода), երամ (стая), երաժիշտ (музыкант), եղնիկ (олень) и т.д.

Բառասկզբում **Ե (ե)**-ն արտասանվում է յէ:

4. В середине слова буква **ե** произносится [je], когда **ե** является начальной буквой корня и следует после гласного звука, а если перед ним есть согласный звук произносится **է (э)**.

Например: ամենաերկար (самый длинный), ամենաերջանիկ (самый счастливый) и т.д.

Բառամիջում **ե**-ն արտասանվում է յէ, եթե արմատական **ե** տանն է և նրանից առաջ ընկած է ձայնավոր հնչյուն, իսկ եթե նրանից առաջ ընկած է բաղաձայն հնչյուն, **ե**-ն արտասանվում է է:

5. В середине и в конце слова буква **ե** произносится [e], которому в русском языке соответствует **е**.

Например: ագեվազ (кенгуру), ագուցել (связывать), անհրաժեշտ (необходимый), անձեռոցիկ (салфетка), գեր (полный), գութեթ (купол), գլորվել (катиться) и т.д.

Բառամիջում, բառավերջում միշտ գրվում է **ե**, բայց արտասանվում է է:

Упражнения

Վարժություններ

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните **է** или **ե**. Выписать непонятные слова, найти смысл слов и составить предложения. Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ բաց թողնված տեղում լրացնելով է կամ ե: Դուրս գրել անհասկանալի բառերը, գտնել իմաստները և դրանցով կազմել նախադասություններ:

հով-կ, վայր-ջք, որև-, միջօր-, դող-րոցք, ան-, երբև-, ելև-ջ, Սևանհ-կ, նախօր-, ինչև-, լայն-կրան, առ-ջ, գոմ-շ, աշտ-, -ակ, ան-րկյուղ, առօր-ական, կիսա-փ, հազար-րանգ, ծով-գր, ձայն-րիգ, ան-անալ, ինչևից-, հն-աբան, մանր-, երբևից-, մանր-աբան, գետ-գր, չ-, չ-մ, հոր-դբայր, ան-րևակայելի, ուղ-րթ, քսան-րեք, ան-րես, համ-րկրացի, հնդ-վրոպական, ամենա-րջանիկ:

2. Прочитать и выучить наизусть. Выписать непонятные слова и запомнить. Կարդալ և սովորել անգիր: Դուրս գրել անծանոթ բառերը և հիշել:

Համո Մահյան/[H]амо Са[h]ян

Հայաստան ասելիս/[H]айастан аселис

Հայաստան ասելիս այտերս այրվում են,
[H]айастан аселис айтерс айрвум е[э]н,

Հայաստան ասելիս ծնկներս ծալվում են,
[H]айастан аселис тьнкнерс тьалвум е[э]н,

Չգիտեմ ինչու է այսպես:
Чгитем инчу э айспес:

Հայաստան ասելիս շրթուներս ճաքում է,
[H]айастан аселис шрт[th]унк[kh]с тшакум э,

Հայաստան ասելիս հասակս ծաղկում է,
[H]айастан аселис [h]асакс тьакхкум э,

Չգիտեմ ինչու է այսպես:
Чгитем инчу э айспес:

Հայաստան ասելիս աչքերս լցվում են,
[H]айастан аселис ачк[kh]ерс лцвум е[э]н,

Հայաստան ասելիս թներս բացվում են,
[H]айастан аселис т[th]еверс бацвум е[э]н,

Չգիտեմ ինչու է այդպես:
Чгитем инчу е айдпес:

Հայաստան ասելիս աշխարհն իմ տունն է,
[H]айастан аселис ашхар[h]н им тунн э,

Հայաստան ասելիս էլ մահն ու՞մ շունն է,
[H]айастан аселис эл маы[h]н ум шунн э,

Կլինեմ, կմնամ այսպես:
Клинем, кмнам айспес:

3. Подчеркнуть личные местоимения, определить их лицо, число.

Ընդգծել անձնական դերանունները, որոշել դրանց դեմքը, թիվը:

ա) Նա՞ է գրում ինձ,
 Թե՞ ես եմ գրում իմ հարազատին՝
 Ինքս էլ չգիտեմ.
 «Արդյոք քեզ եր՞բ եմ, ե՞րբ եմ տեսնելու...
 Ձմե՞ն ու ամա՞ն,
 Աշո՞ւն ու գարն՞ւն...
 Իսկ ո՞ւր է տարվա մե՛ր եղանակը,
 Այն հինգերորդը...»

Պարույր Սևակ

բ) Դո՛ւ՛
 երկու տա՛ն,
 Ու երբ հանկարծ
 Թողնում ես ինձ ու հեռանում՝
 Լքված տան պես ճեղք եմ տալիս,
 Ծեփս թափում, անտերանում,
 Եվ կսկիծը, ցեցի նման,
 Բույն է դնում իմ սյունի մեջ,
 Ձեղունի մեջ ու գերանում...
Պարույր Սևակ

գ) Ժպտաց հուր ոգին թուր Անդրանիկի՝
 Պատյանից ցայտող թրի շողքի պես,
 Հսկելու ելավ մեզ՝ դառած ոգի,
 Եվ ուր գնայինք՝ ուղեկցում էր մեզ՝
 Մեր գլխով քնքուշ սահող հավքի պես,
 Կամ ինչպես լուսինն՝ սփռփռոջ լացով,
 Նույնիսկ շշուկը ոգեթևերի
 Մենք լսում էինք երկրում ավերի:

Հովհաննես Շիրազ

դ) Ծովացած ամբոխն ասես լեռան տակ համր կռանում,
 Իր մեջքին առած անտես վիթխարի իր խաչն էր տանում,
 Դարեր տարել էր, էլի՛ կտանի:

Հովհաննես Շիրազ

Урок 15-16. Իմ ընտանիքը / Моя семья

Տղամարդ	կին	երեխա	երեխաներ	ընտանիք	մայր, մայրիկ
Ткхамард	кин	ереха	ереханер	ынтаник[kh]	майр, майрик
Мужчина	женщина	ребёнок	дети	семья	мама, мать

հայր, հայրիկ	տատ, տատիկ	պապ, պապիկ	հորեղբայր, մորեղբայր, քեռի
[h]այր, [h]այրիկ	тат, татик	пап, папик	[h]орйекхбайр, морйекхбайр, к[kh]ери
папа, отец	бабушка	дед, дедушка	дядя

եղբայր	քույր	մորաքույր, հորաքույր	որդի	աղջիկ	հարս
екхбайр	к[kh]уйр	морак[kh]уйр, [h]орак[kh]уйр	ворди	акхджик	[h]арс
брат	сестра	тётя	сын	дочь, девочка	невеста

փեսա	խորթ մայր	խորթ հայր	խորթ քույր	խորթ եղբայր
п[ph]еса	хорт[kt] майр	хорт[kt] [h]айр	хорт[th] к[kh]уйр	хорт[kt] екхбайр
зять	мачеха	отчим	сводная сестра	сводный брат

ամուսին, կողակից амусин кохакиц муж-супруг	կին, կողակից кин, кохакиц жена-супруга	իմ ընտանիքը им ынтаник(kh)ы моя семья	իմ ընտանիքն այստեղ է: им ынтаник[kh]ы аистекх э: моя семья здесь.
--	--	---	---

Նա իմ մայրիկն է: На им майриkn э. Она моя мама.	Նրա անունը Անի է: Нра ануны Ани э. Ее зовут Ани.	Նա իմ հայրիկն է: На им [h]айриkn э: Он мой отец.	Նրա անունը Արամ է: Нра ануны Арам э: Его зовут Арам.
---	--	--	--

Նա իմ ավագ եղբայրն է: На им аваг екхбайрн э: Он мой старший брат.	Նա իմ կրտսեր քույրիկն է: На им кртсер к[kh]уйриkn э: Она моя младшая сестра.	Նա իմ պապիկն է: На им папикн э: Он мой дедушка.
---	--	---

Նա իմ տատիկն է: На им татикн э. Она моя бабушка.	Նա սիրելի թոռնիկն է: На сирели т[th]орниkn э: Он любимый внук.	Նա իմ հարսն է: На им [h]арсн э: Она моя невестка.	Նա իմ փեսան է: На им п[ph]есан э: Он мой зять.
--	--	---	--

Ընտանիքը փոքր չէ: Ынтаник[kh]ы п[ph]ок[kh]р че: Семья не маленькая.	Ընտանիքը մեծ է: Ынтаникы меть э: Семья большая.
---	---

Սա հայկական համերաշխ ընտանիք է:
Са [h]айкакан [h]амерашх ынтаник э:
Это армянская дружная семья.

Իմ ընտանիքը բաղկացած է վեց անձից՝ ես, մայրս, հայրս, եղբայրս, քույրս, տատիկս ու պապիկս: Им ынтаникы бакхкацать э вец андзиц: ес, майрс, [h]айрс, екхбайрс, к[kh]уйрс, татикс у папикс: Моя семья состоит из шести человек: я, моя мама, мой отец, мой брат, моя сестра, моя бабушка и мой дедушка. Ես սովորում եմ քոլեջում, մայրիկս աշխատում է դպրոցում, ուսուցչուհի է: Ес соворум е[э]м коледжум, майрикс ашхатум э дпроцум, усуцчу[h]и э: Я учусь в колледже, моя мама работает в школе, она учительница. Հայրիկս շինարար է, կառուցում է շենքեր, եղբայրս սովորում է համալսարանում, նա երրորդ կուրսի ուսանող է, քույրս սովորում է դպրոցում, տատիկս ու պապիկս թոշակառու են, չեն աշխատում գրադվում են տնային գործերով: [H]айрикс шинарар э, каруцум э шенк[kh]ер, екхбайрс соворум э [h]амалсаранум, на еррорд курси усанокх э, к[kh]уйрс соворум э дпроцум, татикс у папикс т[th]ошакару е[э]н, чен ашхатум, збакхвум е[э]н тнайин горцеров: Мой отец строитель, он строит здания, мой брат учится в университете, на третьем курсе, моя сестра учится в школе, моя бабушка и дедушка на пенсии, они выполняют домашнюю работу. Յ.Երեկոյան քույրս տուն ենք վերադառնում, միասին ընթրում և պատմում մեր տպավորությունների մասին: Ерекоян болорс тун е[э]нк[kh] верадарнум, миасин ынт[th]рум ев патмум мер орва тпаворут[th]юннери масин: Вечером мы все возвращаемся домой, чтобы вместе поужинать и поделиться своими впечатлениями.

Упражнения Վարժություններ

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Указательное местоимение / Ցուցական դերանուն

1. Указательные местоимения – существительные: **ուш (это), դш (это), նш (то), արանք (эти), դրանք (эти), նրանք (те)**. Надо отметить, что местоимения նш, նրանք одновременно являются личными местоимениями.

Эти местоимения в предложении могут быть подлежащим, дополнением, именной частью составного сказуемого.

Примеры:

Սա մեր փողոցն է: - Это наша улица. Սեր փողոցը սա է: - Наша улица эта. Ես սիրում եմ սա: - Я это люблю.

2. Указательные местоимения – прилагательные: **այս (этот, эта, это, эти), այդ (этот, эта, это, эти), այն (тот, та, то, те), այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի (такой, такая, такое, такие), նույնպիսի (такой же, такая же, такое же, такие же), սույն (сей, сия, сие, сии, этот, эта, это, эти), նույն, միննույն (тот же, та же, то же, те же, тот же самый, та же самая, то же самое, те же самые)**.

Эти местоимения в предложении обычно выступают в роли определения и с определяемым существительным не согласуются ни в числе, ни в падеже.

Примеры:

Այս գիրքը հետաքրքիր է: - Эта книга интересная. Դու կարդո՞ւ ես այս գիրքը: - Ты читаешь эту книгу? Ես այդպիսի գրքեր ունեմ: - У меня есть такие книги.

3. Указательные местоимения – числительные: **այդքան, այդքան, այնքան (столько, столь), այնչափ, այդչափ, այնչափ (столько), նույնքան, նույնչափ (столько же)**.

Эти местоимения в предложении обычно выступают в роли обстоятельства меры и количества или определения.

Примеры:

Այդքան խոսել չի կարելի:

Столько говорить нельзя.

Արմենը այնքա՞ն ն խելացի է:

Армен так умен!

Այդքան խաղող մեր այգում դեռ չի եղել:

Столько винограда в нашем саду еще не было.

4. Указательные местоимения – наречия: **այսպես, այդպես, այնպես (так), այստեղ (здесь, сюда), այդտեղ, այնտեղ (там, туда)**.

В предложении местоимения այսպես, այդպես, այնպես выступают в роли обстоятельства образа действия, а местоимения այստեղ, այդտեղ, այնտեղ обычно употребляются в функции обстоятельства места.

Примеры:

Ես այսպես եմ գրում:

Я так пишу.

Դու այդպե՞ս ես կարծում:

Ты так считаешь?

Նա այստեղ է գալիս:

Он сюда идет.

Դու գնա այնտեղ:

Ты иди туда.

Օ-ի և n-ի ուղղագրությունը

1. В начале слова, а также в середине сложных слов пишется **о**, если является начальной буквой корня. Исключения составляют слова **ով, ովքեր**, в которых **п** произносится как **о**.

Например: օր (день), օդ (воздух), օղակ (кольцо), օպերա (опера), օրենք (закон), օտար (чужой), անօրեն (незаконный), անօգուտ (неполезный) и т.д.

Բառասկզբում, ինչպես նաև բառամիջում, գրվում է **օ**, եթե այն արմատական **օ** տանն է: Բացառությունն են կազմում **ով, ովքեր** բառերը:

2. Буква **п** в начале слова всегда пишется одной буквой и произносится [vo], которому в русском языке соответствует звукосочетание **во**.

Например: ոտք (нога), ուսան (столица), ող (позвоночник), ոջիլ (блоха), որջ (нора), ողջ (живой, все), որակ (качество). Исключения составляют русские и взятые из европейских языков некоторые слова. **Например:** Վոլոդյա, Վոլգա, Վոլգոգրադ, Վորոնեժ, վոլտ, Վոլտեր, վոդիլ и т.д. Это исключение не распространяется на те заимствованные слова, которые употреблялись в прошлом. Например: Ողիսև, Որմիզ, Որմիզողիս, ողիսական:

Բառասկզբում **n-ի** միջոց գրվում է մեկ տառով և արտասանվում է **վօ**: Բացառությունն են կազմում ռուսական և եվրոպական լեզուներից վերցրած նոր օտար բառերը: Այս բացառությունը չի տարածվում հնում փոխառված բառերի վրա:

3. В середине слова буква **п** произносится [vo], когда **п** является начальной буквой корня и следует после гласного звука, а если перед ним находится согласный, то произносится **о**.

Например: ամենաորակյալ (самый качественный), բարձրանճ (высокостильный), արջաորս (охота на медведя), արջորս (охота на медведя), արագունն (быстроногий) и т.д.

Բառամիջում **n-ի** արտասանվում է **վօ**, եթե այն արմատական տառ է, և նրանից առաջ ընկած է ձայնավոր հնչյուն, իսկ եթե նրանից առաջ ընկած է բաղաձայն հնչյուն, այն արտասանվում է **օ**:

4. В середине и в конце слова буква **п** произносится [o], которому в русском языке соответствует **о**.

Например: բոլորը (все), ժխոր (шум), լոր (перепёлка), լոլիկ (помидор), Սարո (Саро), թոռ (внук) и т.д.

Բառամիջում և բառավերջում միջոց գրվում է **n**, որն արտասանվում է **օ**:

Упражнения

Վարժություններ

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните **о** или **п**. Выписать непонятные слова, найти смысл слов и составить предложения. Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ բաց թողնված տեղում լրացնելով **օ** կամ **ն**: Դուրս գրել անհասկանալի բառերը, գտնել իմաստները և դրանցով կազմել նախադասություններ:

Ջր-րհներ, օրեց-ր, ան-դոք, վաղ-րոք, գիշերան-թ, ան-թևան, տն-րեն, նախ-րե, ապ-րինի, քնքշ-րոք, քնքշ-րեն, չ-գնել, հատ-րյակ, նախ-րոք, տրտմ-րոք, բն-րրան, գիշերուզ-ր, գիշեր-թիկ, տար-րինակ, ան-րակ, բախտ-րոշ, ան-րեն, հանր-գուտ, յուր-րինակ, կես-

ր, ծուլ-րեն, ան-գնական, ականջ-դ, այս-ր, մեղմ-րոր, մեղմ-րեն, բաց-թյա, հ-վանոց, հանապազ-րյա, արծաթազ-ծ, տարտամ-րեն, օրեց-ր, հ-գեհարազատ, -դորկ:

2. Прочитайте и переведите на русский язык: Подчеркнуть указательные местоимения. Կարդալ և թարգմանել ոռուերեն:

Ես ապրում եմ այս շենքում: Մենք ապրում ենք այն շենքում: Դու այնտեղ ես պարապում, ես այստեղ եմ պարապում: Նա այդտեղ էր պարապում: Սա լավ հոդված է: Սրանք լավ հոդվածներ են: Նրանք քո՞ աշակերտներն են: Դրանք ու՞մ գրքերն են: Այստեղ ովքե՞ր են աշխատում: Դուք միշտ այստեղ եք հավաքվում: Դու շատ գրքեր ունես, իսկ ես այդքան շատ չունեմ: Այս հրապարակը գեղեցիկ է: Այն փողոցը լայն է: Դու միշտ այդպես արագ գ ես քայլում: Ես այդպես արագ չեմ քայլում: Երեխան ամեն անգամ այսքան կա՞թ է խմում: Դու միշտ այսպես բա՞րձր ես խոսում: Ես այսպես եմ եփում սուրճը: Մեր խանութում այսպիսի կոշիկներ կա՞ն: Այդպիսի կոշիկներ կան մեր բոլոր խանութներում: Մեր այգում այսպիսի ծաղիկներ կան: Դու այսքան շատ ծանոթե՞ր ունես: Այս տետրի մեջ սխալներ չկան: Սա մեր փողոցն է: Դա քո՞ փողկապն է: Որտե՞ղ կան այսպիսի կապույտ լեռներ:

Урок 17-18. Մարմնի մասեր / Части тела

Գլուխ	աչք/աչքեր	հոնք/հոնքեր	քիթ	բերան	լեզու/լեզուներ
Глух	ачк[kh] /ачк[kh]ер	[h]онк[kh] / [h]онк[kh]ер	к[kh]ит[th]	беран	лезу/лезунер
Голова	глаз/глаза	бровь/брови	нос	рот	язык/языки

թարթիչ/թարթիչներ	ատամ/ատամներ	մազ/մազեր	ականջ/ականջներ
т[th]арт[th]ич/т[th]арт[th]ичнер	атам/атамнер	маз/мазер	акандж/аканджнер
ресница/ресницы	зуб/зубы	волос/волосы	ухо/уши

այտ/այտեր	ճակատ	ծնոտ	ուս/ուսեր	ձեռք/ձեռքեր
айт/айтер	тчакат	тънот	ус/усер	дзерк[kh]/дзерк[kh]ер
щека/щеки	лоб	подбородок	плечо/плечи	рука/руки

դաշտակ	ափ	մատ/մատներ	ոտք/ոտքեր	ազդր	սրունք
дастак	ап(ph)	мат/матнер	вотк[kh]/вотк[kh]ер	аздр	срунк[kh]
запаясье	ладонь	палец/пальцы	нога/ноги	бедро	колено

ոտնաթաթ/ոտնաթաթեր	կրունկ/կրունկներ	որովայն	սիրտ	թոք
вотнат(th)ат(th)/вотнат(th) ат(th)ер	крунк/крункнер	воровайн	сирт	т(th)ок[kh]
стопа/стопы	пятка/пятки	живот	сердце	легкие

լյարդ	լեղապարկ	ստամոքս	աղիք/աղիքներ
лярд	лекхапарк	стамок[kh]с	акхик(kh)/акхик[kh]нер
печень	желчный пузырь	желудок	кишка/кишки

կոկորդ	շնչափող	կույր աղիք	հաստ աղիք	տասներկուամտյա աղիք
кокорд	шнчап[ph]окх	куйр акхик[kh]	[h]аст акхик[kh]	таснеркуматъя акхик[kh]
горло	трахея	слепая кишка	толстый кишка	двенадцатиперстная кишка

Բժշկի մոտ/ У врача

- Ես այսօր պետք է գնամ բժշկի:

Ес айсор петк[kh] э гнам бжшки:

Я должен сегодня пойти к врачу.

- Ո՞ր ժամին է բժիշկն ընդունում:

Вор жамин э бжишкн ындунум:

В какое время вас принимает врач?

- Առավոտյան ժամը տասին:

Аравотьян жамы тасин:

В десять часов утра.

- Բարև Ձեզ, բժի՛շկ: Ես ինձ վատ եմ զգում, գլուխս և կոկորդս ցավում են, ջերմություն ունեմ, չեմ կարողանում քթով շնչել, սիրտս և թոքերս ևս ցավում են:

Барев дзез, бжишк: Ес индз ват е(э)м згум, глухс ев кокордс цавум е[э]н, джермут[th]юн унем, чем карокханум к[kh]т[th]ов шнчел, сиртс ев т[th]ок[kh]ерс евс цавум е[э]н:

Здравствуйте врач/доктор. Мне плохо, болит голова и горло, у меня жар, не могу дышать носом, болит сердце, легкие.

- Նստե՛ք, բացեք բերանը, նշագեղձերը բորբոքված են, հիմա կչափենք ջերմությունը, ճնշումը, կլսենք թոքերը և կգնար արտաքսնի մոտ: Թոքերը մաքուր են, ճնշումը փոքր - ինչ բարձր է: Դուք ծանր հարբուխ եք տանում: Հիմա կնշանակեմ դեղամիջոցներ, որոնք 5 օր կօգտագործեք և կգար ստուգումների: Գնացե՛ք արտաքսնի մոտ:

- Нстек[kh], бацек[kh] бераны, ншагекхдзеры борбок[kh]вать е[э]н, [h]има кчал(рh)енк[kh] джермут[th]юны, тчншумы, клсенк[kh] т[th]ок[kh]еры ев кгнак[kh] сртабани мот: Т[th]окере мак[kh]ур е[э]н, тшншумы п[рh]ок[kh]р-инч бардзр э: Дук[kh] тъанр [h]арбукх е[э]к[kh] танум: [Н]іма кншанакем декхамиджоцнер, воронк(kh) 5[h]инг ор когтаготъек[kh] ев ккак[kh] стугумнери: Гнацек[kh] сртабани мот:

- Садитесь, откройте рот, миндалины воспалены, сейчас мы измерим температуру, давление, послушаем легкие и вы пойдете к кардиологу. Легкие чистые, давление немного повышено. У вас тяжелый насморк. Сейчас я выпишу лекарства, которыми вы будете пользоваться 5 дней, будете приходить на осмотры. Сходите к кардиологу.

- Բարև Ձեզ, բժի՛շկ: Սիրտս հաճախ ցավում է, խնդրում եմ ստուգեք արտիս աշխատանքը:

- Барев дзез, бжи՛шк: Сиртс [h]атчах цавум э, хндрум е[э]м стугек[kh] сртис ашхатанк(kh)ы:

Здравствуйте, врач/доктор! У меня часто болит сердце, пожалуйста, проверьте работу моего сердца.

- Նստե՛ք, արտի աշխատանքը լավ է, ոչ մի խնդիր չեմ տեսնում:

Нстек(kh), срти ашхатанк(kh)ы лав э, воч ми хндир чем теснум:

- Садитесь, ваше сердце работает хорошо, я не вижу никаких проблем.

- Շնորհակալություն: Ցտեսություն:
- Шнор[h]акалут[th]юн: Цтесутюн:
- Спасибо. До свидания.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Вопросительные местоимения: Ո՞վ (кто?), ովքե՞ր (кто? во мн. числе), ու՞մ (чей? чьи? кого? кому?), ի՞նչ (что?), ինչե՞ր (что? во мн.числе), ո՞ր, ո՞րք (который? которые?), ինչպիսի՞ (какой? какие?), ու՞ր (куда? где?), որտե՞ղ (где?), քանի՞, որքա՞ն, ինչքա՞ն (сколько?).

Неопределенные местоимения: ինչ-որ, ինչ-ինչ, որոշ, (какой-то, некоторый), ուրիշ, այլ (другой, иной), որևէ, որևիցե (какой-нибудь), մի քանի (несколько).

Определенные местоимения: ամեն, ամեն մի, յուրաքանչյուր (каждый, всякий).

Отрицательные местоимения: ոչ մի (никакой), ոչ ոք (никто), ոչինչ (ничего).

Ը-ի ուղղագրությունը

1. В начале слова произносимый **р** звук пишется только перед **η, մ, ն** согласными.

Например: ըմպել (пить), ըղձալ (желать), ընտանիք (семья) и т.д.

Բառասկզբում **η, մ, ն** բաղաձայններից առաջ **ը** լսելիս գրվում է **ր**:

2. В середине слова **ը** пишется тогда, когда является начальной буквой корня.

Например: անընտել (непривычный), անընդունելի (непринятый), դասընկեր (школьный друг) и т.д.

Բառամիջում **ը** է գրվում այն ժամանակ, եթե այն արմատական տառ է:

3. **Սլ, ստ, սպ, շտ, զգ, զր** и в подобных звукосочетаниях в начале звук **ը** не пишется.

Например: սկսել (начать), ստիպված (вынужденный), սպորտ (спорт), շտապել (спешить), զգալ (чувствовать), զրոսնել (гулять) и т.д.

Սլ, ստ, սպ, շտ, զգ, զր և նման հնչյունակապակցություններից առաջ **ը** չի գրվում:

Ը пишется в тех словах, где нет гласных.

Например: Մըրս, թըրիսկ, շըրիսկ и т.д.

Ը գրվում է այն բառերում, որոնց մեջ ձայնավոր չկա:

4. В тех словах, где есть гласный, **ը** слышится, но не пишется. Пишется при переносе.

Например: գտնվել (находиться), մնալ (оставаться), վկա (свидетель), ջրհոր (колодец), - գըտ-նը-վել, մը-նալ, վը-կա, ջըր-հոր и т.д.

Այն բառերում, որտեղ կան բաղաձայններ, **ը-ն** լսվում է, բայց չի գրվում, գրվում է տողադարձի ժամանակ:

5. В конце слова **ը** является определенным артиклем.

Например: գիրքը (это книга), մարդը (этот человек) и т.д.

Բառավերջում **ը-ն** որոշալ հոդ է :

Упражнения

Վարժություններ

1. В каком ряду из этих слов пишется буква **ը**.

Ո՞ր շարքի բոլոր բառերում է գրվում **ը**:

- ա) Որոտ-նդոստ, կոր-նթարդ, չ-նկճվել, ազգ-նտիր, չառ-նչվել, առ-նթեր, ակ-նբախ, ան-դունակ, այլ-նտրանք, թ-ր-խկ, ձկ-նկիթ:
- բ) Ճեպ-նթաց, քար-նկեց, համ-նկնել, կ-նթերցի, լուս-նկա, դյուր-նթեռնելի, -ստ ,գահ-նկեց, գիրկ-նդխառն, ձեռ-նտու, մեջ-նդմեջ:
- գ) Ինքն-ստինքյան, մերթ-նդմերթ, խոչ-նդոտ, օր-ստօրե, երկ-նչել, համր-նթաց, հյուր-նկալ, գործ-նկեր, ան-նդմեջ, մթ-նշաղ:
- դ) Անհյուր-նկալ, ակ-նդետ, ակ-նապիշ, մթ-նկա, սր-նթաց, դաս-նկեր, ունկ-դիր, ակ-նդիր, գույն-զգույն, գործ-նթաց, նախ-նտրել:
- ե) Ան-նդունելի, -նդդեմ, հակ-նդդեմ, խոչ-նդոտ, խաղ-նկեր, ան-նդմեջ, սր-նթաց, օր-ստօրե, զուգ-նթաց, վեր-նձյուղել, որոտ-նդոստ:

2. Подчеркнуть вопросительные местоимения.

Հնդգծել հարցական դերանունները:

ա) Որտեղի՞ց են դրանք գալիս,
Եվ ի՞նչ ճամփով ո՞ւր են գնում,
Ի՞նչն է անցնող փրփուր տալիս,
Եվ ջրի պես ի՞նչն է մնում:

բ) Այդ ե՞րբ էր,
Այդ ե՞րբ էր,
Ե՞րբ էր.
Տասներկուամյա թշվառ մի որբ էր,
Երբ ձեռքից բռնած ճեմարան բերին,
Եվ որբուկ Սողոն Սողոմոն դարձավ:

գ) Համայն աշխարհում
Այդ քանի՞ երկիր Արարատ ունի,
Ո՛վ էլ որ չասի՝
Աստվածաշունչը դեմքը դեմ կանի
Ու կասի կարդա:
Այդ քանի՞ երկիր Արարատ ունի,
Իսկ Արարատը,
Է՛հ, անունը կա, ամանում չկա:

Урок 19-20. Օրեր / Дни

Շաբաթվա օրերը (шабат[th]ва օրеры)-дни недели, օր (օր)-день, փյուր (айсор)-сегодня, վաղը (вакхе)-завтра, երեկ (ерек)-вчера, երկու օր փաշ (ерку օր փաշ)-два дня назад, երկու օր հետո (ерку օր [h]ето)-два дня спустя, նախանցյալ օրը (наханцял օры)-накануне, վաղը չէ մյուս օրը (вакхе чэ мьюс օры)-послезавтра, փաշվուս(յան) արատ(յան)-утро(м), փաշվուս շուս (аравот шут)-рано утром, ցերեկ(ը)/церекы-день (днем), կեսօր(ին) (кесор(ин)-полдень (в полдень), կեսօրից հետո (кесориц [h]это)-после

գիշեր չեմ քնելու, աշխատելու եմ: Դպրոցի նոր շենքի կառուցումը շուտով ավարտվելու է: Ես գնալու եմ, իսկ նա մնալու է: Մենք վիճելու ենք, իսկ դուք լսելու եք:

Урок 21-22. Տարվա եղանակները / Времена года

Времена года - տարվա եղանակները (тарва еханакнере).

գարուն (гарун)- весна, ամառ (амар)-лето, աշուն (ашун)-осень, ձմեռ (дзмер)-зима

Տարին ունի չորս եղանակ՝ գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:

Тарин уни чорс еханак՝ гарун, амар, ашун, дзмер:

В году четыре времени года: весна, лето, осень, зима.

Գարնան ամիսներն են մարտը, ապրիլը, մայիսը:

Гарнан амиснерн е[э]н марты, априлы ев майисы:

Весенние месяцы - март, апрель, май.

Ամռան ամիսներն են հունիսը, հուլիսը, օգոստոսը:

Амран амиснерн е[э]н [h]унисы, [h]улисы ев огостосы:

Летние месяцы июнь, июль, август.

Աշնան ամիսներն են սեպտեմբերը, հոկտեմբերը, նոյեմբերը:

Ашнан амиснерн е[э]н септемберы, [h]октемберы ев нойемберы.

Осенние месяцы сентябрь, октябрь, ноябрь.

Զմռան ամիսներն են դեկտեմբերը, հունվարը, փետրվարը: Դձմրան ամիսներն ե[э]ն դեկտեմբեր, [h]унвары ев п[ph]етрвары.

Зимние месяцы декабрь, январь, февраль.

Ամիսն ունի 30-31 օր: Амисн уни 30-31 օր: - В месяце 30-31 день.

Փետրվար ամիսն ունի 28 օր. չորս տարին մեկ այն ունի 29 օր, այդ տարին անվանում ենք նահանջ տարի: П[ph]етрвар амисн уни к[kh]санут[th] օր, чорс тарин мек ангам айн уни к(kh)санинн օր, айд тарин анванум е[э]нк[kh] на[h]андж тари: - В феврале 28 дней.

Каждые четыре года раз бывает 29 дней, этот год мы называем високосным.

Բնություն	լեռ/ուար	ծով	օվկիանոս	գետ	լիճ	առվակ	ծառ	անտառ
бнут[th]юн	лер	тьов	овкианос	гет	литч	арвак	тъар	антар
природа	гора	море	океан	река	озеро	речка	дерево	лес

դաշտ	խոտ	ավազ	երկինք	անձրև	ձյուն	քամի	ամպ	կայծակ	ամպրոպ
дашт	хот	аваз	еркинк[kh]	андзрев	дзюн	к[kh]ами	амп	кайтъак	ампроп
поле	трава	песок	небо	дождь	снег	ветер	туча	молния	гром/гроза

տերև	մառախուղ	ցող	արև	ծաղիկ	վարդ	երիցուկ	կակաչ	վարդակակաչ
терев	марахукх	цокх	арев	тъахик	вард	ерицук	какач	вардакакач
листок	туман	росса	солнце	цветок	роза	ромашка	мак	тюльпан

խատուտիկ	յալաման	նարգիզ	մեխակ	ձնծաղիկ	մանուշակ
хатутик	ясаман	наргиз	мехак	дзнтъцахик	манушак
одуванчик	сирень	нарцисс	гвоздика	подснежник	фиалка

Գարնանը հալվում է ձյունը: Գարնան (h)ալվում է դյուны: Весной снег тает. Ձյան տակից գլուխը բարձրացնում է գարնան անաջին ծաղիկը՝ ձնծաղիկը, ապա ծաղկում են մանուշակը, յասամանը, վարդը, կակաչը և աշխարհը լցվում է ծաղիկների գույնով ու բույրով: Дзян таиц глухы бардзрацнум э гарнан араджин тьакхикы: дзятьакхикы, апа тьакхкум е[э]н манушакы, ясаманы, варды, какачы ев ашхар[h]ы лцвум э тьакхикнери гуйнеров у буйреров. Под снегом голову поднимает первый цветок весны - подснежник, затем цветет фиалка, сирень, роза, мак: и мир наполняется цветами и ароматом цветов. Անտաններն ու դաշտներն իրենց կանաչ զգեստն են հագնում, քրչում են գետերն ու անվանները: Антарнерн у даштеры иренц канач згестн е[э]н [h]агнум, կ[kh]չկ[kh]չում е[э]н гетерн у арвакнеры: Леса и поля одевают свои зеленые одежды, реки и речки шушукают.

Գարնան ամիսներն են մարտը, ապրիլը, մայիսը:

Գարնան ամիսներն են մարտ, ապրիլ, մայիս.

Весенние месяцы: март, апрель, май.

Ամռանը եղանակը տաքանում է, սկսվում են շոգերը և մարդիկ հանգստանալու են գնում անտառ, ծով: Амраны екханака так[kh]анум э, сксвум е[э]н шогеры ев мардик [h]ангстаналу е[э]н гнум антар, дзов. Летом погода становится теплее, начинается жара и люди уезжают отдыхать в лес, на море.

Ամռան ամիսներն են հունիսը, հուլիսը, օգոստոսը: Амран амиснерн ен [h]унисы, [h]улисы ев огостосы. Летние месяцы: июнь, июль, август.

Աշնանը եղանակը սկսում է ցրտել, տեղում են անձրևներ, երկինքը մթնում է, հաճախ են քամիներ ու ամպրոպներ լինում, տերևները դեղնում են, կարմրում, մառախուղը պատում է սար ու ձոր: Ашнаны екханака сксум э цртел, текхум е[э]н андревнер, еркинк[kh]ы мт[th]нум э, [h]атчах е[э]н կ[kh]аминер у ампропнер линум, теревнеры декхнум е[э]н, кармрум, маракхукхы патум э сар у дзор. Осенью погода начинает холодеть, идут дожди, небо темнеет, часто бывают ветры и грозы, листья желтеют, краснеют, туман покрывает горы и долины.

Աշնան ամիսներն են սեպտեմբերը, հոկտեմբերը, նոյեմբերը: Ашнан амиснерн е[э]н септемберы, [h]октемберы ев нойемберы. Осенние месяцы: сентябрь, октябрь, ноябрь.

Զմռանը ձյուն է գալիս, անտառ ու դաշտ խոր քուն են մտնում: Զմրանы дзюн э галис, антар у дашт хор կ[kh]ун е[э]н мтнум:

Зимой идет снег, и глубоко засыпают леса и поля. Զմռան ամիսներն են դեկտեմբերը, հունվարը, փետրվարը: Զմրան амиснерн е[э]н дектемберы, [h]унвары ев п[ph]етрвары:

Зимние месяцы: декабрь, январь, февраль.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Գարնանը տեքստը, անվորել պատմել:

Ածական անուն /Имя прилагательное

Прилагательные в армянском языке бывают качественными (որակական) и относительными (հարաբերական). Качественные прилагательные выражают: 1. Качество, свойство предмета բարձր-высокий, բարի-добрый, ազիտ-жадный, թույլ-слабый, ազնիվ-честный. 2. Признак или образ действия (т.к. прилагательные и наречия в армянском языке формально не разграничены).

բարձր լեռ-высокая гора, բարձր թռչել-высоко летать, լավ տղա-хороший мальчик, լավ աշխատել-хорошо работать, գեղեցիկ ծաղիկ-красивый цветок, գեղեցիկ խոսել-красиво говорить, խիստ դասիստ-строгий лектор, խիստ քննել-строго экзаменовать.

Качественные прилагательные имеют степени сравнения: положительную (դրական), сравнительную (համեմատական), превосходную (գերադրական).

Сравнительная степень образуется при помощи наречия *ավելի* (более), которое ставится перед прилагательными и пишется отдельно.

բարձր-высокий, *ավելի* բարձր-более высокий, երկար-длинный, *ավելի* երկար-более длинный, длиннее.

Значение сравнительной степени может быть выражено также сочетанием положительной степени прилагательного, выступающего как часть составного сказуемого, с отложительным падежом того существительного, качество которого сравнивается. Եղբայրը քրոջից խելացի է: Брат умнее сестры. Արարատը Արագածից բարձր է: Арарат выше Арагаца. Часто в таких конструкциях употребляется также наречие *ավելի*. Եղբայրը քրոջից *ավելի* խելացի է:

Превосходная степень образуется при помощи префикса *ամենա-* или суффикса *-ագույն*. Все качественные прилагательные могут образовать превосходную степень при помощи префикса *ամենա-*, но суффикс *-ագույն* употребляется более ограниченно: *համեստ* – скромный, *ամենահամեստ* – самый скромный, *լուրջ* – серьезный, *ամենալուրջ* – самый серьезный, *հետաքրքիր* – интересный, *ամենահետաքրքիր* – самый интересный

Запомните!

Суффикс *-գույն* омонимичен с существительным *գույն* (цвет) и следует обратить внимание, на то что в сложных словах типа *վարդագույն* {розовый}, *երկնագույն* (небесного цвета) вторым компонентом является существительное *գույն* (цвет).

Значение превосходной степени выражается также сочетанием положительной степени прилагательного со словами *բոլորից*, *ամենից* (отложительный падеж определительных местоимений *բոլոր*, *ամենք*):

հզոր - *բոլորից հզոր*, *ամենից հզոր* - могучее всех (из всех).
ուժեղ - *բոլորից ուժեղ*, *ամենից ուժեղ* - сильнее всех (из всех).

Относительные прилагательные обозначают признак предмета, согласно его отношению к другим предметам: *քաղաքային* – городской, *փայտյա* – деревянный, *գրական* – литературный, *գարնանային* – весенний.

Характер выражаемых отношений может быть:

а) локально-пространственным:

գյուղական–деревенский, *լեռնային*–горный, *հյուսիսային*- северный

б) временным:

գիշերային – ночной, *ցերեկային* – дневной, *մայիսյան* - майский

в) обозначающим признак принадлежности:

հայրական – отцовский, *որդական* - сыновний, *կանացի* - женственный

г) обозначающим признак по материалу:

երկաթե – железный, *բրդյա* - шерстяной, *ուկյա* - золотой

д) обозначающим признак по имению или неимению чего-нибудь:

ակնոցավոր – очкарик, очкастый, *բեղավոր* – усатый, *անգլուխ* – безголовый, *անտուն* - бездомный, *անխելք* - неумный.

Բաղաձայնների ուղղագրությունը

Բ-Պ-Փ

1. В некоторых корнях после согласного **р** слышится и пишется **փ**.

Например: արփի (солнце), փրփուր (пена), թարփ (сеть), տարփանք (страсть), երփներանգ (многоцветный).

Որոշ արմատներում **р** բաղաձայնից հետո լսվում է **փ**, գրվում է **փ**:

2. В остальных случаях после согласного **р** слышится **փ**, а пишется **р**.

Например: քրք (сирота), սուրք (святой), նուրք (нежный), հարբել (опьянеть), ուրբաթ (пятница) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **р** բաղաձայնից հետո **փ** լսելիս գրվում է **р**:

3. В некоторых корнях после согласного **ղ** слышится и пишется **փ**.

Например: հղփանալ (пресыщаться), փողփողել (развеваться), շղփաղփել (болтать).

Մի շարք բառերում **ղ** բաղաձայնից հետո լսվում է **փ**, գրվում է **փ**:

4. В остальных случаях после согласного **ղ** слышится **փ** или **п**, пишется **р**.

Например: աղբ (грязь), ողբ (скорбь), աղբյուր (родник), եղբայր (брат) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **ղ** բաղաձայնից հետո **փ** լսելիս գրվում է **р**:

5. После гласных и согласных согласные **р**, **պ**, **փ** как слышатся так и пишется.

Например: փ (ладонь), կափարիչ (крышка), կոփվել (закалять), հաք (таблетка), փափափուտ (неблагодарный), փառու (идёт), գրաքար (древнеармянский язык), բիր (зрачок), ըմբիշ (борец), լրաբեր (вестник) и т.д.

Չայնավորներից և բաղաձայններից հետո **р**, **պ**, **փ** լսելիս գրվում է **р**, **պ**, **փ**:

Упражнения

Վարժություններ

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните **р**, **պ**, **փ**. Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով **р**, **պ**, **փ**:

ա) Ար-իագօծ, եր-ներանգ, եր-եմն, եր-նավառ, բամ-ել, բամ-, տուրուղմ-ոց, եր-նե, ջրար-ի, Ար-իար, թար-, խա-ե-ա, անխա-, համ-ույր, համ-երել, շամ-ուր, շամ-ուտ, ար-ենալ, թա-անիվ, քառակո-, փամ-ուշտ:

բ) Թրմ-ալ, կա-կա-ել, հա-շտակել, խարխա-ել, հա-շտապ, կո-ել, սրտատրո-, խա-կանք, երկնահու-, հղ-անալ, փող-ողել, շղ-աղ-ել, ծո-ավոր, ծ-ալ, ալեծու-, խա-շիկ, հար-եցող, եր-, շա-աթ, ուր-աթ, որ-, սուր-, նուր-, լիր-, ի-ր:

գ) Դար-ին կի-, ճամ-րուկ, թ-րտալ, իր-ուկ, Հակո-, գրա-ար, հա-շտա-, համ-երել, ամ-ողջ, կո-, դար-աս, ար-շիռ, բան-եր, աղ-յուր, վիրա-, հու-տալ, ամ-ն-ել, թ-ուտ, լողա-, սթա-, Սերո-, սր-ել, ս-րթնել, լրա-եր, խում-:

դ) Գամ-ո, ըմ-իշ, ըմ-ոշխնել, ընդհու-, թա-առել, թա-ք, թմ-լիկ, թմ-կաթաղանթ, թ-րտալ, թրմ-ալ, թ-թ-ացնել, ժայռակո-, ի-րև, խծ-ծանք, նր-անցք, նր-իրան, խո-ան, թա-թ-ել, Ծո-ք, կառա-նարան, կա-կանաչ, կո-վել, համ-ակ, Հակոբ, հա-ճե-:

2. Выучить наизусть стихотворение и выписать имена прилагательные, определить вид прилагательных. Անգիր սովորել բանաստեղծությունը և դուրս գրել ածականները, որոշել տեսակը:

Վահան Տերյան/Ва(н)ан Терян

Աշուն/ Ашун

Նորից անձրև, մշուշ, ամպ,   Нориц андзрев, мшуш, амп

Թախիծ անհուն, տխրանք հեզ, Աշուն, քեզ ի՞նչ քնքշությամբ, Ի՞նչ խոսքերով երգեմ քեզ...	T[th]axitʰ an[h]u n, txrank[kh] [h]ez, Ashun, k[kh]ez inch k[kh]nk[kh]shutyamb, Inch xosk[kh]erov ergem k[kh]ez...
Քո մշուշը, քո ոսկի Տերևները հողմավար, Դյութանքը քո մեղմ խոսքի, Արցունքները քո գոհար...	K[kh]o mshusy, k[kh]o voski Terevnery [h]oxmavar, Dyut[th]ank[kh]y k[kh]o mekxm xosk[kh]i, Artsunk[kh]nery k[kh]o go[h]ar...
Հարազատ են իմ հոգուն, Վհատությունն իմ խոնարհ, Եվ թփերը դողողուն, Եվ խոտերը գետնահար...	[H]arazat e[ə]n im [h]ogun, V[h]atut[th]yunn im xonar[h], K[kh]o t[th]p[ph]ery dokhdodzhun, Ev хотеры гетна(h)ar...
Եվ քո երգը թախծալի Իմ սրտի երգն է կարծես, Աշուն, քաղցր ու քաղձալի, Ի՞նչ խոսքերով երգեմ քեզ...	Ev k[kh]o ergy t[th]axtʰali Im srty ergn ə kartʰes, Ashun, k[kh]akhchʰ y bakhdzali, Inch xosk[kh]erov ergem k[kh]ez...

Урок 23-24. Ուսում / Образование

Դաշու (дас)-урок անաշատանք (араджадранк[kh])-задание, վարժություն (варжут[th]юн)-упражнение, սովորել (соворел)-учиться/սովորել պատմել (соворел патмел)-учиться рассказывать, սովորել անգիր (соворел ангир)-выучить наизусть, կատարել (катарел)-исполнять/выполнить, կատարել անաշատանքը (катарел араджадранк[kh]ы)-выполнить задание, արտասանել (артасанел)-произносить, ստեղծագործել(стекхтэагортэел)-созидать, сочинять, նկարել (нкарел)-рисовать, երգել(ерг[kh]ел)-петь, պարել (парел)-танцевать, գնալ (гнал)-идти, գալ (гал)-приходить, ստեղծագործություն (стекхтэагортэут[th]юн)-творчество, չափածո (ча[ph]пачо)-поэзия, բանաստեղծություն (банастекхтэютюн)-стихотворение, բալլադ (баллад)-баллада, պոեմ (поэм)-поэма, դյուցազներգություն (дюцазнергут[th]юн)-эпос, արձակ (ардзак)-проза, պատմվածք (патмватэк[kh])-рассказ, նովել, նորավեպ (новел, норавеп)-новелла, վեպ (веп)-роман, վիպակ(випак)-повесть, վիպաշար (випашар-эпопея, անակ(арак)-басня, դրամա(драма)-драма, կատակերգություն (катакергут[th]юн)-комедия, ողբերգություն (вокхбергуг[th]юн)-трагедия, ներկայացում (неркаяцум)-пьеса, թատրոն (т[th]атрон)-театр.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Ես սովորում եմ համալսարանում: Ես соворум е[э]м [h]амалсаранум: Я учусь в университете. Շատ հետաքրքիր են անցնում գրականության դասընթացները: Շատ [h]етак[kh]րк[kh]ир е[э]н анцнум граканут[th]ян дасажамеры: Очень интересно проходят уроки литературы. Մենք կարդում և քննարկում ենք հայ, ռուս և համաշխարհային գրողների արձակ, չափածո, դրամատիկական ստեղծագործությունները: Менк[kh] кардум ев к[kh]ннаркум е[э]нк[kh] [h]ай, рус ев [h]амашхар[h]айин грокхнери ардзак, чап[ph]атчо, драматикакан

стекхтѳагортѳут[th]юннеры: Мы читаем и обсуждаем прозу, стихи, драматические произведения армянских, русских и мировых писателей. Իմ սիրելի գրողը Վիլյամ Սարգիսյանն է, ինձ հատկապես դուր է գալիս «Մարդկային կատակերգություն» վիպակը, ես սիրով կարդում եմ նաև Լև Տոլստոյի «Պատերազմ և խաղաղություն» վիպաշարը: Им сирели грокхы Вильям Сароянн э, индз [h]аткапес дур э галис «Мардкайин катакергут[th]юн» випакы, ес сиров е[э]м кардум наев Лев Толстойи «Патеразм ев хакхакху[th]тюн» випашары: Мой любимый писатель - Уильям Сароян, особенно мне нравится роман "Человеческая комедия", люблю читать роман-эпопею Толстого "Война и мир". Հաճախ կազմակերպում ենք պոեզիայի ժամեր, արտասանում ենք բանաստեղծություններ, կատարում տվյալ գրողի ստեղծագործությամբ գրված երգեր: [H]атчах казмакерпум е[э]нк[kh] поэзияи жамер, артасанум е[э]нк[kh] банастекхтѳут[th]юннер, катарум твьял грокхи стекхтѳагортѳут[th]ямб грватъ ергер: Мы часто организуем уроки поэзии, читаем стихи, исполняем песни, написанные на основании произведения писателя, которому посвящено мероприятие.

Բայ (бай) –Глагол

Глагол - часть речи, которая обозначает действие и состояние. Գործողություն, եղելություն ցույց տվող բառը կազմում է բայ:

Глагол отвечает на вопросы ի՞նչ անել, ի՞նչ լինել. Բայը պատասխանում է ի՞նչ անել, ի՞նչ լինել հարցերին: Глаголы образуются от глагольной основы и окончания -ել, -ալ, например: երգել-երգ (глагольная основа)+ել (окончание), խաղալ-խաղ+ալ. Բայերը կազմվում են բայահիմքից և -ել, -ալ վերջավորություններից: Օր՝ երգել-երգ (բայահիմք)+ել (վերջավորություն), խաղալ-խաղ+ալ և այլն:

Глагол имеет три времени: настоящее, прошедшее, будущее. Բայն ունի երեք ժամանակ՝ ներկա, անցյալ, ապանի:

1. Настоящее время показывает действие, которое совершается во время разговора (կարդում եմ). Ներկա ժամանակը ցույց է տալիս խոսելու պահին կատարվող գործողությունն (գնում եմ, գալիս եմ):

ներկա ժամանակ (нерка жаманак) - настоящее время

ես կարդում եմ	մենք կարդում ենք
ес кардум е[э]м	менк[kh] кардум е[э]нк[kh]
я читаю	мы читаем

դու կարդում ես	դուք կարդում եք
ду кардум е[э]с	дук[kh] кардум е[э]к
ты читаешь	вы читаете

նա կարդում է	նրանք կարդում են
на кардум э	нранк[kh] кардум е[э]н
он читает	они читают

ես կարդում եմ գիրք/գրքեր	ес кардум е(э)м гирк[kh] /грк[kh]ер	я читаю книгу/книги
մենք կարդում ենք	менк[kh] кардум е[э]нк[kh]	мы читаем
դու կարդում ես	ду кардум е[э]с	ты читаешь

դուք կարդում եք նա կարդում է	дук[kh] кардум е[э]к на кардум э	вы читаете он/она читает
նրանք կարդում են	нранк[kh] кардум е[э]н	они читают

2. Прошедшее время показывает действие, совершаемое до разговора. Անցյալ ժամանակը ցույց է տալիս խոսելու պահից առաջ կատարված գործողություն:

անցյալ ժամանակ (анцъял жаманак) - прошедшее время

ես կարդացել եմ գրքեր/գրքեր կարդում էի	ес кардацел е[э]м гирк[kh]/гр[kh]кер кардум эи	я читал книгу/книги
մենք կարդացել ենք կարդում էինք	менк[kh] кардацел е[э]нк[kh] кардум эинк[kh]	мы читали
դու կարդացել ես կարդում էիր	ду кардацел е[э]с кардум эир	ты читал
դուք կարդացել եք կարդում էիք	дук[kh] кардацел е[э]к[kh] кардум эик[kh]	вы читали
նա կարդացել է կարդում էր	на кардацел э кардум эр	он читал/она читала
նրանք կարդացել են կարդում էին	нранк[kh] кардацел е[э]н кардум эин	они читали

3. Будущее время показывает действие, которое будет происходить после разговора. Ապառնի ժամանակը ցույց է տալիս խոսելու պահից հետո կատարվելիք գործողություն:

ապառնի ժամանակ (апарни жаманак) - будущее время

ես կարդալու եմ գիրք/գրքեր կկարդամ, պիտի կարդամ	ес кардалу е[э]м гирк[kh]/грк[kh]ер - ккардам-буду читать, пити кардам - должен/на читать	я буду читать книгу/книги
մենք կարդալու ենք կկարդանք, պիտի կարդանք	менк[kh] кардалу е[э]нк[kh] - ккардан[kh]-будем читать, пити кардан[kh] - должны читать	мы будем читать
դու կարդալու ես կկարդաս, պիտի կարդաս	ду кардалу е[э]с - ккардас-будешь читать, пити кардас - ты должен/на читать	ты будешь читать
դուք կարդալու եք կկարդաք, պիտի կարդաք	дук[kh] кардалу е[э]к[kh] - ккардак[kh] - вы будете читать, пити кардак(kh)- должны читать	вы будете читать

բ) Տուր-, քր-րել, եզեր-, դիր-, հան-, հեն-, ան-ամ, շաղ-ամ, թա-ավոր, մար-ագետին, կար-ազանց, տե-ր, պար-ն, պա-շոտ, վար-արեկել, վար-ագիծ, զար-երակ, մար-արե, անար-ել, անկար-, թար-մանիչ, պատ-արակ, թան-արան, վար-ուբար-, կար-ուկանոն:

գ) Սայթա-ել, ճա-ել, ճեղ-, օձի-, վարա-իչ, մանրու-, վարա-ույր, համաճարա-, կմախ-, վարտի-, քողտի-, երախայրի-, ա-ցան, դիցու-, շա-անակ, փա-ցնել, մա-աղել, բար-օղի, հար-ահավա-, փեղ-, տրտմաշու-, սրտմաշու-, մակույ-, նախ-ին:

դ) Նախ-ան, կար-ադրել, անհա-, փափա-, ազ-, նորո-ել, ճ-նաժամ, օ-սոսոս, Տի-րան, զու-ել, զույ-, զու-արան, հո-ս, բա-ին, մ-անալ, ս-ավոր, ձ-տել, նվա-, ամո-իչ, անար-անք, աներձա-, անթար-մանելի, անկար-, անողո-, ապա-ինվել, առին-նել, ավելցու-:

2. Просклоняйте следующие глаголы: Խոնարհել հետևյալ բայերը. ւալիկ/ танцевать, խաղալ/играть, երգել/петь, մտածել/думать, գրել/писать.

3. Переведите на армянский язык: Թարգմանել հայերեն:

Вечером мы будем встречать гостей. Ты сегодня рано вернешься? Завтра он должен отправиться в санаторий. Когда поезд прибывает в Ереван? Сегодня я останусь с детьми. Ты будешь ждать нас до рассвета? Он должен пойти к врачу. Когда они должны пожениться? Я вечером буду звонить (должна позвонить) тебе. Мы будем изучать все факты. Ты когда унесешь (должен унести) эти стулья? Мы летом будем отдыхать в деревне. Я сегодня буду платить квартплату. Мы победим на соревнованиях. Эти парни поднимутся (будут подниматься) на вершину горы. Сегодня он расскажет (будет рассказывать) о своих впечатлениях. Вы здесь услышите интересные новости. Скоро закончится строительство нового здания. Ты пойдешь (должен пойти) на работу, а твоя сестра останется (должна остаться) около больной бабушки. Они будут спорить, а мы будем слушать.

Урок 25-26. Մրգեր և բույսեր / Фрукты и растения

Հատապտուղներ/[h]ատապտուղներ (ягоды)

մաուր/масур (шиповник), թուր/տ[th]յտ[th] (шелковица), մոշ/мош(ежевика), մորի/мори (земляника), ելակ/елак (клубника), հաղարջ/[h]ажардж (смородина), ազնվամորի/ азнвамори (малина), փշահաղարջ/п[ph]ша[h]акхардж (крыжовник), հապալա/[h]апалас (черника), ընկույզ/ынкуйз (орех).

Մրգեր /մրգեր (фрукты)

խնձոր/хндзор (яблоко), տանձ/тандз (груша), խաղող/хакхокх (виноград), արքայանարինջ/ арк[kh]айанариндж (хурма), սերկևիլ/(айва) серкевил, նուր/нур (гранат), դեղձ/дехдз (персик), ծիրան/тъиран(абрикос), սալոր/салор (слива), բալ/бал (вишня), կեռաս/керас (черешня)

Արևադարձային մրգեր/аревадардзайин մրգեր (тропические фрукты)

նեկտարին/нектарин (нектар), բանան/банан (банан), արքայախնձոր/арк[kh]айахндзор (ананас), կիվի/киви (киви), ավոկադո/авокадо (авокадо), նարինջ/нариндж (апельсин), կիտրոն/китрон (лимон), կոկոս/кокос (кокос),

լայմ/лайм (лайм), մանգո/манго (манго), մանդարին/мандарин (мандарин), ֆեյխոա/фейхоа (фейхоа).

Շանաշէղէն/каначекхен (зелень)

սոխ/сох (лук), համեմ/[h]амем (кориандр), ռեհան/ре[h]ан (базилик), ծիտրոն/тъитрон (чабер), մաղդանո/макхданос (петрушка), դադ/дахдз (мята), սպանախ/спанакх (шпинат), մանանէխ/мананех (горчица), անանուխ/ананух (мята), եղինջ/екхидж (крапива), նեխուր/нехур (сельдерей), սիբեխ/сибех (резак), զոխ/зох, բոխ/бохи (граб), աւել/авелук (щавель конский), հազար/[h]азар (латук), սամիթ/самит[th] (укроп), թրթնուկ/т(th)րт(th)нджук (щавель), խաւարծիլ/хавартъил (ревень волнистый).

Բանջարէղէն/банджарекхен(овощи)

գոնգեղ/гонгех (брюква), գազար/газар, ստեպղին/степкхин (морковь), ամառնոկ/амсабокхк (редис), բոկ/бокхк (редька), ճակնդէղ/тчакндехк (свекла), ձմերուկ/дзмерук (арбуз), վարունգ/варунг (огурец), լոլիկ/лолик (помидор), շաքար/шакхгам (репа), կապուս/какхамб (капуста), սմառնոկ/смариджан (баклажан), սառնոկ/сак[kh]дех (перец), սեխ/сех (дыня), դդում/ддум (тыква), դմիկ/дмик (кабачок), ծաղկակապուս/тъакхкакакхамб (цветная капуста), քոխ/кхор (горох), լոբի/лоби (фасоль), բակլա/бакла (боб садовый), շաքարախի/шак[kh]арайин египтацорен (сахарная кукуруза), բամիա/бамиа (абельмош съедобный), սխոթ/скхтор (чеснок).

Հացահատիկախի քոյսեր/[h]ацаатикайин буйсер (зерновые растения)

ցորեն/цорен (зерно), գարի/гари (ячмень), աշորա/ашора (рожь), եգիպտացորեն/египтацорен (кукуруза), վարսակ/варсак (овес), կորեկ/корек (просо), բրինձ/бриндз (рис), սորգո/сорго (сорго), բլխур/ блкхур (крупя обдирная).

Շուկա/ шука (рынок), բերք/ берк[kh] (урожай).

У меня есть клубника.	Ես ունեմ ելակ: Ес унем елак.
У меня есть киви и дыня.	Ես ունեմ կիվի և սեխ: Ес унем киви ев сех.
У меня есть апельсин и грейпфрут.	Ես ունեմ նարինջ և գրեյպֆրութ: Ес унем нариндж ев гейпфрут[th].
У меня есть яблоко и манго.	Ես ունեմ խնձոր և մանգո: Ес унем хндзор ев манго.
У меня есть банан и ананас.	Ես ունեմ բանան և անանուխ: Ес унем банан ев арк[kh]айахндзор.
Я делаю фруктовый салат.	Ես մրգախի աղան եմ պատրաստում: Ес мргайин ахцан е[э]м патрастум.
Я ем тост.	Ես մի տոստ եմ ուտում: Ес тост е[э]м утум.
Я ем тост с маслом.	Ես ուտում եմ տոստը կարագով: Ес утум е[э]м тосты карагов.
Я ем тост с маслом и джемом.	Ես ուտում եմ տոստը կարագով և ջեմով: Ес утум е[э]м тосты карагов ев джемов.

Я ем бутерброд.	Ես ուտում եմ սենդվիչ: Եс утум е[э]м сендвич.
Я ем бутерброд с маргарином.	Ես ուտում եմ սենդվիչ մարգարինով: Եс утум е[э]м сендвич маргаринов.
Я ем бутерброд с маргарином и помидором.	Ես ուտում եմ սենդվիչ մարգարինով և լոլիկով: Եс утум е[э]м сендвич маргаринов ев лоликов.
Нам нужен хлеб и рис.	Մեզ պետք է հաց և բրինձ: Мез петк[kh] э [h]ац ев бриндз.
Нам нужна рыба и мясо.	Մեզ պետք է ձուկ և բիֆշտեք: Мез петк[kh] э дзук ев бифштек[kh]с.
Нам нужна пицца и спагетти.	Մեզ պետք է պիցցա և սպագետտի: Мез петк[kh] э пицца ев спагетти.
Что ещё нам нужно?	Ուրիշ ի՞նչ է մեզ հարկավոր: Уриш и нч э мез [h]аркавор.
Нам нужна морковь и помидоры для супа.	Մեզ ապուրի համար գազար և լոլիկ է պետք/հարկավոր: Мез апури [h]амар газар ев лолик э петк[kh]/[h]аркавор.
Где тут супермаркет?	Այստեղ/մոտակայքում ո՞րտեղ կա սուպերմարկետ: Айстекх/мотакайк[kh]ум во՞ртекх ка супермаркет.

Сочинительные союзы и сложносочиненные предложения
Համադասական շղկապներ և բարդ համադասական նախադասություններ

Сочинительными союзами соединяются как однородные члены предложения, так и равнозначные предложения.

Сочинительными союзами являются: և (и), ու (и), իսկ (а), բայց (но, однако), սակայն (но, однако), կամ (или), ևս, նաև, էլ (и, также, тоже), նույնիսկ, անգամ, մինչև իսկ (даже), բայց և (но, и), բայց և այնպես (тем не менее), կամ թե, կամ թե չէ, և կամ (или же), այլ (а), ոչ թե...այլ (не... а), ոչ միայն...այլ (не только...но и), թե՛ (или: употребляется в вопросительных предложениях), թե...թե (и...и), ոչ...ոչ (ни... ни), կամ...կամ (или...или), այսինքն, այն է (то есть).

Сочинительные союзы выражают следующие отношения:

1. Соединительные: և, ու, էլ, ևս, նաև, նույնիսկ, անգամ, մինչև իսկ, ոչ միայն...այլ, ոչ չ...ոչ չ, թե՛...թե՛ :
2. Противительные: իսկ, բայց, սակայն, բայց և, բայց և այնպես, այլ, ոչ թե...այլ:
3. Разделительные: կամ, և կամ, կամ թե, կամ թե չէ, կամ...կամ, թե:
4. Пояснительные: այսինքն, այն է:

1. Соединительные союзы:

а) և, ու эти союзы выступают в той же роли, что и союз «и» в русском языке. Большую частотность имеет союз ու, т.к. союз և в разговорной речи употребляется ограниченно.

Ես շուկայում գնելու եմ տանձ ու /և/ խնձոր:

Я на базаре должен купить груши и яблоки.

Հայրս ու /և/ եղբայրս շինարարներ են:

Мои отец и брат - строители.

Աշնանը քամիներ են փչում, և ծառերը մերկանում են:

Осенью дуют ветры, и деревья обнажаются.

Հինգ օր անաջ դասերը վերջացան, և աշակերտները մեկնեցին ճամփար:

Пять дней назад уроки закончились, и ученики уехали в лагерь.

б) ոչ միայն...այլև

Նա ոչ միայն աշխատասեր է, այլև շատ ընդունակ: Он не только трудолюбивый, но и очень способный. Մենք ոչ միայն հանգստացանք, այլև մեծ հաճույք ստացանք: Мы не только отдохнули, но и получили большое удовольствие. Այդ գիրքը կարդացին ոչ միայն աշակերտները, այլև նրանց ծնողները:

Эту книгу прочли не только ученики, но и их родители.

в) ո՛չ...ո՛չ, թե՛...թե՛; повторяющиеся союзы, имеют усилительное значение.

Նա ո՛չ ինձ է հավատում, ո՛չ քեզ, ո՛չ իր հարազատ եղբորը:

Он ни мне, ни тебе, ни своему родному брату не верит.

Նա ո՛չ աշխատել է ուզում, ո՛չ սովորել:

Он не желает ни работать, ни учиться.

Նրանք թե՛ երգում էին, թե՛ պարում, թե՛ զվարճանում:

Они и пели, и танцевали, и веселились.

Թե՛ հանդիսականներն էին գոհ, թե՛ դերասանները:

И зрители были довольны, и артисты.

г) էլ, նաև, ևս; союзные аналоги, выражают модальность. էլ, ևս употребляются после того слова, к которому относятся, а նաև - перед таким словом. նաև и ևս в разговорной речи имеют ограниченное употребление.

Այսօր ես էլ /ևս/ մասնակցեցի ժողովին: Այսօր նաև ես մասնակցեցի ժողովին: Сегодня и (также) я участвовал на собрании. Մենք սուրճ էլ /ևս/ խմեցինք: Մենք նաև սուրճ խմեցինք: Мы и (также) кофе выпили.

Запомните!

Если сказуемое в предложении имеет в своем составе вспомогательный глагол, то он употребляется непосредственно после модального союза էլ.

Например: Արամն էլ էր մասնակցում արշավին:

Арам тоже участвовал в походе.

Մենք սուրճ էլ ենք խմելու:

Мы кофе тоже будем пить.

д) անգամ, նույնիսկ, մինչև, իսկ; союзные аналоги, выражающие модальность, употребляются перед или после того слова, к которому примыкают: նույնիսկ, մինչև իսկ в разговорной речи употребляются ограниченно.

Անգամ /նույնիսկ, մինչև իսկ/ մեր կուրսի գերագանցիկը չհասկացավ:

Даже отличник нашего курса не понял. Մեր կուրսի գերագանցիկը անգամ չհասկացավ:

Нашего курса отличник даже не понял. Մեր կուրսի գերագանցիկը չհասկացավ անգամ /նույնիսկ, մինչև իսկ/:

Отличник нашего курса не понял даже. Մեր կուրսի գերազանցիկը անգամ /նույնիսկ, մինչև իսկ/ չհասկացավ: Отличник нашего курса даже не понял.

2. **Противительные союзы** соединяют только равноправные предложения. Самыми употребительными из них являются իսկ и բայց; союзы սակայն, բայց և, բայց և այնպես, այլ, ոչ թե...այլ преимущественно употребляются в литературной речи.

1) Иногда эти союзы взаимозаменяемы.

Примеры:

Մենք շտապում էինք, իսկ /բայց/ անձրևը չէր դադարում: Мы торопились, а (но) дождь не переставал.

Մենք գիտեինք Արամի դժվարությունների մասին, իսկ /բայց/ նա մեզ ոչինչ չէր ասում: Мы знали о трудностях Арама, а (но) он нам ничего не говорил.

Նա քեզ օգնում է, իսկ /բայց/ դու նրան խանգարում ես: Он тебе помогает, а (но) ты ему мешаешь.

2) Как в русском языке союзы а и но, так и в армянском языке союзы իսկ и բայց имеют каждый свое значение и назначение.

իսկ выражает отношения между параллельными явлениями:

Մայրիկը վազք էր անում, իսկ ես նրան օգնում էի: Мать стирку делала, а я ей помогала.

Պապիկը հեքիաթ էր պատմում, իսկ մենք նրան լսում էինք: Дед сказку рассказывал, а мы его слушали. Որդին վարում էր, իսկ հայրը՝ ցանում: Сын пахал, а отец сеял.

Մեծ եղբայրը բժշկականում է սովորում, իսկ փոքրը՝ համալսարանում: Старший брат учится в медицинском, а младший - в университете.

а) Բայց (также սակայն, բայց և, բայց և այնպես) выражает такие отношения, когда факт, высказанный во втором из двух равнозначных предложений, исключает или ограничивает возможность мысли, высказанной в первом предложении.

Примеры:

Ես ուզում էի գնալ թատրոն, բայց հիվանդ էի: Я хотел пойти в театр, но был болен.

Դու լավ ես հասկանում, բայց վատ ես բացատրում: Ты хорошо понимаешь, но плохо объясняешь.

Նա շատ տխուր էր, բայց ժպտում էր բոլորին: Он был очень грустным, но улыбался всем.

Քն կարծիքը շատ հետաքրքիր է, բայց հիմնավորած չէ: Твое мнение очень интересное, но необоснованное.

Նա կոպիտ է, բայց լավ մարդ է: Он грубый, но хороший человек.

б) Այլ; выражает отрицательное противопоставление, причем сказуемое в одном из равнозначных предложений употребляется в отрицательной форме.

Примеры:

Նա ընդունակ չէ, այլ աշխատասեր է: Он не способный, а трудолюбивый.

Ես նրան չեմ փնտրում, այլ քեզ եմ փնտրում: Я не его ищу, а тебя ищу.

Նա արդեն չարածճի մի աղջիկ չէ, այլ համեստ ու խելացի օրհորդ: Она уже не шаловливая девочка, а скромная и умная барышня (девушка).

в) Ոչ թե...այլ; выражает отрицательное противопоставление, но не требуется, чтобы сказуемое в одном из равнозначных предложений имело отрицательную форму.

Примеры:

Նա ոչ թե պարապում է, այլ ժամանակ է սպանում: Он не занимается, а убивает время.

Նա ոչ թե իմ ընկերուհին է, այլ քո: Она не моя подруга, а твоя.

Միսխներին համար ոչ թե ուրիշներն են մեղավոր, այլ դու ինքդ: В твоих ошибках не другие виноваты, а ты сам.

3. **Разделительные союзы** употребляются в таких конструкциях, где перечисляются взаимоисключающие факты, и лишь один из них может быть принят или может быть либо действительным, либо осуществимым.

а) Կամ /և կամ, կամ թե, կամ թե չէ/

Երեկոները նա թերթ է կարդում կամ հեռուստացույց դիտում: Вечерами он (она) читает газеты или смотрит телевизор.

Նա ամառանոց է մեկնելու ամռանը կամ աշնանը: Он (она) поедет на дачу летом или осенью.

Նախաճաշին ես խմում եմ կար կամ թեյ: Во время завтрака (за завтраком) я пью молоко или чай.

Запомните!

Союзы *կամ թե, կամ թե չէ* чаще употребляются в живой разговорной речи и ограничено — в письменной и литературной.

б) Կամ...կամ; повторяющийся союз, который либо усиливает отношение взаимоисключения, либо употребляется в таких конструкциях, где перечисляются систематически повторяющиеся явления.

Կամ ես վատ եմ բացատրում, կամ դու լավ չես հասկանում: Или я плохо объясняю, или ты плохо понимаешь. Կամ պետք է լավ խաղալ, կամ թողնել բեմը: Или надо хорошо играть, или оставить сцену. Կամ ամբողջ օրը կարդում ես, կամ մոռանում ես դասերին մասին:

Или целый день читаешь, или забываешь о своих уроках. Աշնանը մեր կողմերում կամ ուժեղ քամիներ են լինում, կամ տևական անձրևներ:

Осенью в наших краях бывают или сильные ветры, или затяжные дожди.

Երեկոյան նրանք կամ շախմատ էին խաղում, կամ օրվա կարևոր դեպքերն էին քննարկում, կամ երաժշտություն էին լսում: Вечером они или играли в шахматы, или обсуждали важные события дня, или слушали музыку.

в) Թե; соединяет равносильные предложения, выражающие прямой или косвенный вопрос, причем с интонацией вопроса произносится либо то предложение, которое предшествует союзу թե, либо союз.

Զգիտեմ, հարազատ վայրե՞րն էր հիշում, թե երազում էր ապագայի մասին: Не знаю, родные края вспоминал или мечтал о будущем?

Այսօր Արամն է հերթափոխում, թե՞ Աշոտը: Сегодня Арам дежурит или Ашот?

Վաղը երկինքը պայծառ է լինելու՞, թե՞ նորից անձրև է գալու: Завтра небо будет ясное или снова пойдет дождь?

4. **Пояснительные союзы** соединяют либо равносильные предложения, либо однородные члены предложения. Они соединяют пояснительное предложение или слово с предшествующей частью предложения, содержание которого поясняется.

Այսինքն имеет большую частотность, т.к. այն է чаще употребляется в письменной речи.

Ուսանողները լուռ փարափում են ընթերցարանում, այսինքն իրենց գործն են անում: Студенты молча занимаются в читальном зале, то есть заняты своим делом.

Նա չի ուզում նահանջել, այսինքն արհամարհում է դժվարությունները: Он не желает отступить, то есть пренебрегает трудностями. Սովորական ժամին, այսինքն

առավոտյան ժամը ութին, նա արթնացավ: В привычном часу, то есть в восемь часов утра он проснулся.

Задание

Արաջադրանք

Прочитайте и переведите на русский язык. Выпишите союзы, определите их виды.

Հայաստանի մրգերը

Հայաստանը հայտնի է որպես արևային երկիր՝ մրգերի մեծ տեսականիով: Բերքը հավաքելու համար գյուղացիները մեծ ջանքեր են գործադրում՝ իրենց հողին ներդնելով հողագործության մեջ: Գուցե այդ է պատճառը, որ հայկական մրգերը, բանջարեղենը և կանաչին այդքան եզակի համային որակներ ունեն:

Մենք ցանկանում ենք ձեզ ներկայացնել հայկական մրգերը, որոնք պետք է անպայման փորձել Հայաստան այցելելիս:

Հայաստանում ամեն եղանակ ունի իրեն բնորոշ մրգերը: Առաջինը Արարատյան դաշտավայրում է հասնում միրգն ու բանջարեղենը: Մայիսին երկրի հարավային հատվածում հասնում են ծիրանը, ելակն ու բալը, ամռանը՝ հաղարջը, հապալասը, ազնվամորին, մոշը, դեղձը, տանձը, խնձորը, ձմերուկը, սեխը, խաղողը, թուզը, սալորը, աշնանը՝ արքայանարինջը, նուռը: Սեպտեմբերից նոյեմբեր ամիսներին խանութներում, շուկաներում ներկայացվող մրգերի ընտրանուց գլխապտույտ է առաջանում:

Урок 27-28. Կենդանիներ / Животные

Կենդանաբանական այգի (кенданабанакан айги) - Зоопарк.

- Բարև, Անի՛, մենք այսօր կձանթանանք աշխարհի վայրի և ընտանի կենդանական աշխարհին: / Барев, Ани՛, менк[kh] айсор ктъанотананк[kh] ашхар[h]и вайри ев ынтани кенданакан ашхар[h]ин. - Здравствуй, Ани՛, мы сегодня познакомимся с дикими и домашними животными мира.

- Բարև, Սուրե՛ն, խնդրում եմ թվել վայրի կենդանիներին: / Барев, Суре՛н, хндрум е[э]м

т[th]вел вайри кенданинерин. - Здравствуй, Суре՛н, прошу назови диких животных.

- Դե՛, ուշադիր լսիր, աշխարհի **վայրի կենդանիներն են՝** / Де ушадир лсир, ашхар[h]и вайри кенданинерн е(э)н՝ - Тогда послушай внимательно, **дикие животные мира:** չղջիկը (чкхджик) летучая мышь, բորենի՛ն (борени)-гиена, լեմուրը (лемур-лемур, վագրակատուն (вагракату)-гепард, վիթը (вит(th))-сайгак(сайга), դիկորրազը (дикобраз)-дикобраз, ալքաշը (айтък(kh)акх)-антилопа, ալքա (ардж)-медведь, գայլը (гайл)-волк, աղվեսը (акхвес)-лиса, նապաստակը (напастак)-заяц, կապիկը (капик)-обезьяна, եղնիկը, եղջերուն (ехник, екхджеру)-олень, քարայծր (к[kh]арайтъ)-серна, ուղար (укхт)-верблюд, փիղը (п[ph]икх)-слон, շնագայլը (шнагайл)-шакал, ագեվազը (агеваз)-кенгуру, ռնգեղջյուրը (рнгекхджур)-носорог, խլուրդը (хлурд)-бобер, մանգուստը (мангуст)-мангуст, հովազը, ինձը ([h]оваз, индэ)-ирбис (снежный барс), ջարջը (джардж)-енот, գետնասկյուռը (гетнаскюр)-суслик, րնձառյուծը (ындзарютъ)-

леопард, առնետը (арнет)-крыса, ոգնիսն (возни)-еж, գեբրան (зебра)-зебра, խխունջը (ххундж)-улитка, վագրը (вагр)-тигр, առյուծը (арютъ)-лев, Բնձուկտը (Բնձուկտ)-жираф, մուկը (мук)-мышь, լուսանը (лусан)-рысь, սկյուռը (скюр)-белка, փոքուկը (փ[ph]որսուկ)-барсук, մրջնակները [մրձնակեր) – муравьев.

- Անի՛, իսկ որո՞նք են ընտանի կենդանիները: /Ани՛и, иск воро՞нк[kh] е[э]н ынтани кенданинеры. -Ани՛, а какие домашние животные?

- **Ընտանի կենդանիներն են՝** /Ынтани кенданинерн е[э]н՝ -**Домашние животные:**

կովը (ков)-корова, հորթը ([h]орт[th])-теленок, ցուլը (цул)-бык, ճագարը (тшагар)-кролик, քիւտը (вочхар)-баран, ցառը (гар)-ягненок, կատուն (кату)-кошка, էշը (эш)-осел, այծը (айтъ)-коза, ուլ/իկը (ул/ик)-козленок, շունը (шун)-собака, խոզը (хоз)-свинья, խոզուկը (хозук)-поросенок, ձիսն (дзи)-лошадь, քուրակը (к[kh]урак)-жеребенок, ջորիսն (джори)-мул/лошак, գոմեշը (гомеш)-буйвол, գոմաձագը (гомшаձագ)-буйволенок.

- Անի՛, հիմա թվիր վայրի թռչուններին :/Ани՛, [h]има տ[th]вир вайри տ[th]րչунներин: -Ани՛, теперь назови диких птиц.

- Լավ, **վայրի թռչուններն են՝** / Лав, вайри տ[th]րչунներн е[э]ն՝ - Хорошо, **дикие птицы:**

ագրավը (аграв)-ворона, կրունկը (крунк)-журавль, արծիվը (артъив)-орел, կարիսը (кара)-лебедь, ծիծեռնակը (тъитъернак)-ласточка, ճնձղուկը (тшмтшкхук)-воробей, արագիլը (арагил)-аист, սոխակը (сохак)-соловей, փայտփորիկը ([ph]пайт[ph]порик)-дятел, բուն (бу)-сова, բազեն (базе)-сокол, ծովափորը (тъоваփор)-чайка, մրկաշավը (մրրка[h]ав)-буревестник, լորը (лор)-перепелка, սիրամարգը (сирамарг)-павлин.

- Անի՛, իսկ որո՞նք են ընտանի թռչունները: -Ани՛, иск воро՞нк[kh] е[э]н ынтани տ[th]րչунներн: - Ани՛, а какие домашние животные?

- Բարի, **ընտանի թռչուններն են՝** /Бари, ынтани տ(th)րչунներн е[э]ն՝ Хорошо, **домашние птицы:** արլորը (ак[kh]лор)-петух, հավը ([h]ав)-курица, հավի ճուտը ([h]ави тшут)-цыпленок, աղավնիսն (акхавни)-голубь, բադը (бад)-утка, բադիկը (бадик)-утенок, հնդկաավը ([h]ындкаав)-индюк, թռչակը (տ[th]ут[th]ак)-попугай, սագը (саг)-гусь, սագիկը (сагик)-гусенок.

- Անի՛, կարող ե՞ս ծովային կենդանիներին էլ թվել: Ани՛, карокх е՞[э]с тъовайин кенданинерин эл տ[th]вел: - Ани՛, можешь перечислить морских животных?

- Կարող եմ, **ծովային կենդանիներն են՝** Карокх е[э]м, тъовайин кенданинерн е[э]ն՝ -Могу, **морские животные:** գետաձիսն (гетаձիս)-бегемот (гиппопотам), կետը (кет)-кит, մեդուզան (медуза)-медуза, ութնոցը (ут[th]отнук)-осьминог, շնձուկը [шնձուկ)-акула, ծովաձի (тъоваձի)-морской змей, կոկորդիլը (к[ph]окордилос)-крокодил, կրիան (криа)-черепашка, դելֆինը (дельфин)-дельфин, փոկը ([ph]пок)-нерпа, ծովաշունը (тъовашун)-тюлень, ծովափիկը (тъова[ph]пикх)-морской слон, морж, ծովառյուծը (тъо[ph]варютъ)-морской лев, ծովակովը (тъо[ph]ваков)-морская корова, ծովակատը (тъо[ph]вакату)-морской котик, սպիտակ արջը (спитак ардж)-белый медведь.

- Անի՛, սողունների մասին ի՞նչ կասես: /Ани՛, сокхунներн масин и՞նչ касес: -Ани՛, что ты скажешь об пресмыкающихся?

- **Սողուններն են՝** Сохунներн ен՝ -**Пресмыкающиеся:** օձ (օձ)-змея, մոխես (мохес)-ящерица.

- Ափսո՛ս, ոչ բոլոր կենդանիներին կարող ենք տեսնել կենդանաբանական այգուս: Ап(ph)со՛с, воч болор кенданинерин карокх е[э]нк[kh] теснел кенданабанакан айгум: К сожалению, не всех животных можно увидеть в зоопарке.

- Հոգ չէ, համացանցով կարող ենք տեսնել, նույնիսկ նրանց մասին հարուստ տեղեկություններ կարող ենք իմանալ: [H]ոգ չէ, [h]амацаңцов карокх е[э]нк[kh] теснел, нуйниск нранц масин [h]аруст текхекут[th]юннер карокх е[э]нк[kh] иманал:

- Не волнуйтесь, мы можем видеть в интернете, мы можем даже собрать о них богатую информацию.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Подчинительные союзы и сложноподчиненные предложения/ Ստորադասական շաղկապներ և բարդ ստորադասական նախադասություններ

Подчинительные союзы связывают придаточное предложение с главным, образуя сложноподчиненное предложение. При помощи подчинительных союзов выражаются следующие отношения:

1. Изъяснительные: *որ* (что), *թե* (что).
2. Целевые: *որպեսզի* (чтобы), *որ* (чтобы).
3. Причинные: *որովհետև* (потому что), *որ* (потому что), *քանի որ* (так как), *մանավանդ որ*, *նամանավանդ որ* (тем более что), *չէ՞ որ* (ведь, же).
4. Условные: *եթե* (если), *թե* (если), *թե որ* (если бы, если), *որ* (если, раз), *միայն թե* (только бы), *եթե միայն* (если только), *թե չէ* (а не то, иначе)
5. Временные: *երբ*, *երբ որ* (когда), *մինչ*, *մինչդեռ* (пока, покуда), *մինչև*, *մինչև որ* (пока, до того), *հենց*, *հենց որ* (как только), *քանի* (пока), *քանի դեռ* (пока еще),...*թե չէ* (как только), *որ* (когда, как, как только).
6. Уступительные: *թեև* (хотя), *թեկուզ*, *թեկուզ և* (хотя и, если даже), *թեպետ* (хотя), *թեպետ և* (хотя и), *չնայած* (несмотря), *չնայած որ* (несмотря на то, что).
7. Следственные: *հետևաբար*, *հետևապես* (следовательно), *ուրեմն* (стало быть, значит, поэтому), *ուրեմն և* (значит и, поэтому и), *ուստի* (следовательно).
8. Компаративные: *քան*, *քան թե* (чем), *ինչպես որ* (как), *ոնց որ* (как: диалектная форма).

Запомните!

Союз ***որ*** примыкает ко многим союзам и относительным местоимениям, образуя составные союзы: ***քանի որ***, ***մանավանդ որ***, ***թե որ***, ***երբ որ***, ***հենց որ***, ***ինչպես որ*** и т. д. Придаточные предложения с изъяснительными союзами ***որ***, ***թե***. Союзы *որ* и *թե* связывают придаточные изъяснительные предложения с такими главными предложениями, в которых имеются глаголы, а) называющие самые разнообразные формы речи, передачи информации (или утаивания информации): *սուլ* (сказать), *հայտնել* (сообщать), *գրել* (писать), *զեկուցել* (докладывать), *հայտարարել* (объявлять), *պատմել* (рассказывать), *նկատել* (замечать), *ընդգծել* (подчеркивать), *բացատրել* (объяснить), *կրկնել* (повторять), *թաքցնել* (таить, прятать), *ծածկել* (прикрывать), *լռել* (молчать) и т.д. б) выражающие интеллектуальное, эмоциональное воздействие или состояние: *ներշնչել* (внушать), *հիանալ* (восторгаться), *հանգստանալ* (успокоиться), *զայրանալ* (сердиться), *մտածել* (думать), *ենթադրել* (предполагать), *կասկածել* (подозревать), *եզրակացնել* (заключать), *պարզել* (выяснить), *հիշել* (помнить), *մոռանալ* (забывать), *զգալ* (чувствовать), *պատկերացնել* (представлять) и т.д. Иногда союзы *որ* и *թե* взаимозаменяемы, но в основном они имеют существенные различия.

Союз **թէ** связывает главным образом такие придаточные предложения, в которых либо выражается косвенный вопрос, либо сомнение говорящего, его неуверенность в отношении содержания придаточного предложения. Изъяснительные придаточные предложения с союзами **որ** и **թէ** в составе сложноподчиненного предложения могут выступать в роли придаточного-подлежащего и придаточного-дополнения (прямого и косвенного); преимущественно постпозитивные.

1. Придаточное-подлежащее с союзом **որ**:

а) Պարզվեց, որ նա չի կարող մեկնել գործուղման: Выяснилось, что он не может ехать в командировку.

Հայտնի է, որ նա շատ ուշադիր է իր արտաքինի նկատմամբ: Известно, что он очень внимателен к своей внешности.

Պատահում էր, որ բալում խաղալիս երեխաները ծեծում էին իրար: Случалось, что, играя во дворе, дети били друг друга.

- с союзом **թէ**:

б) Պարզվեց, թե նա ինչու չի կարող մեկնել գործուղման: Выяснилось, (что) почему он не может ехать в командировку.

Հայտնի է, թե նա ինչքան ուշադիր է իր արտաքինի նկատմամբ: Выяснилось, (что) насколько он внимателен к своей внешности.

Ինձ թվում էր, թե /որ/ մենք տեսնելու ենք մեր հին ծանոթներին: Мне казалось, что мы встретим наших старых знакомых.

2. Придаточное-дополнение с союзом **որ**:

а) Հայրը հասկացավ, որ որդիներն իր կարծիքը չեն ընդունում: Отец понял, что сыновья не принимают его мнения.

Ուսուցչուհին զգաց, որ երեխաներն ուզում են դիտել այդ ներկայացումը: Учительница почувствовала, что дети хотят посмотреть этот спектакль.

Քարտուղարուհին հայտնեց, որ գիտական խորհրդի նիստը կայանալու է հաջորդ շաբաթվա ընթացքում: Секретарша сообщила, что заседание ученого совета состоится в течение следующей недели.

Թղթակիցը գրում է այն մասին, որ /թե/ իրենց տնտեսությունը վերակառուցվում է: Корреспондент пишет о том, что их хозяйство перестраивается.

Մենք համոզվեցինք այն բանում, որ առանց անցյալի ներկա չկա: Мы убедились в том, что без прошлого нет настоящего.

- с союзом **թէ**:

б) Հայրը հասկացավ, թե ինչու որդիներն իր կարծիքը չեն ընդունում: Отец понял, (что) почему сыновья не принимают его мнения.

Ուսուցչուհին զգաց, թե որ երեխաներն են ուզում դիտել այդ ներկայացումը: Учительница почувствовала, (что) которые (какие) дети хотят посмотреть этот спектакль.

Քարտուղարուհին հայտնեց, թե նիստը երբ է կայանալու: Секретарша сообщила, (что) когда состоится заседание.

Временные подчинительные союзы и придаточные предложения времен.

Придаточные предложения времени бывают препозитивными, интерпозитивными и постпозитивными. Они могут выражать одновременность, предшествование, следование.

Союзы *երբ, երբ որ* взаимозаменяемы, однако чаще употребляется *երբ*, а *երբ որ* более характерен для живой речи.

Երբ /երբ որ/ գյուղում եմ լինում, ինձ շրջապատում են իմ մանկության ընկերները:
Когда бываю в деревне, меня окружают друзья моего детства.

Գարնանը, երբ /երբ որ/ բնությունն արթնանում է, քաղաքային զբոսայգիներում հնչում են մանուկների ուրախ ձայները: Весной, когда природа просыпается, в городском парке звучат веселые голоса детей.

Նա անկեղծ ոգևորվեց, երբ աշխատանքային ընկերները գովեցին իր աշխատանքը: Он искренне воодушевился, когда товарищи по работе похвалили его работу.

Союзы *մինչ, մինչդեռ* часто взаимозаменяемы, обычно характерны для литературной речи. Придаточные предложения, связанные с главным при помощи этих союзов, преимущественно препозитивные:

Մինչ /մինչդեռ/ աղջիկները սեղան էին զգում, տղաները նարդի էին խաղում: Пока (тогда как) девушки накрывали на стол, парни (мальчики) играли в нарды.

Մինչ /մինչդեռ/ ծնողներդ քրտինք են թափում, դու անհոգ թռչկոտում ես: Пока (тогда как) твои родители пот проливают, ты беззаботно прыгаешь.

Союзы *մինչև, մինչև որ* часто взаимозаменяемы, придаточное предложение связанное с главным при помощи этих союзов обычно бывает постпозитивным:

Մայրը չէր կարողանում ոչինչ անել, մինչև /մինչև որ/ երեխան չէր քնում: Мать не могла ничего делать, пока ребенок не засыпал.

Ամուսինը զբաղեցնում էր հյուրերին, մինչև /մինչև որ/ կինը սեղան էր պատրաստում: Муж занимал гостей, пока жена накрывала на стол. Союзы *հենց, հենց որ* взаимозаменяемы, более характерны для живой речи.

Հենց /հենց որ/ նա խոսեց, բոլորը լռեցին: Как только он заговорил, все замолчали.
Հենց /հենց որ/ հասանք անտառի տնակին, նկատեցինք մեր արշավախմբի մյուս անդամներին: Как только мы дошли до лесного домика, заметили других членов нашей экспедиции.

Союзы *քանի, քանի դեռ* часто взаимозаменяемы, широко употребляются в разговорной речи.

Նա գոհ էր իր կյանքից, քանի /քանի դեռ/ ծնողներն օգնում էին իրեն: Он был доволен своей жизнью, пока родители ему помогали.

Քանի /քանի դեռ/ զավակը թեթևասլիկ կյանք է վարում, մայրը հանգիստ չունի: Пока сын (дитя) ведет легкомысленную жизнь, мать не имеет покоя.

Союз *թե չէ* характерен для живой речи, употребляется в конце придаточного предложения, которое всегда бывает препозитивным.

Լույսը բացվում էր թե չէ, պապը գնում էր այգի աշխատելու: Как только светало, дед шел в сад работать.

Союз *որ* характерен для разговорной речи, придаточное предложение, присоединяемое при помощи этого союза, всегда бывает препозитивным.

Որ տղան ուշ էր վերադառնում, մայրը անհանգստանում էր: Когда сын поздно возвращался, мать беспокоилась.

Որ պապը մեռավ, տունը կարծես դատարկվեց: Когда дед умер, дом как будто опустел.

Դ-Տ-Թ-ի ուղղագրությունը

1. В некоторых корнях после согласных **ր, ն**, а также после гласных слышится **թ** пишется **դ**.

Например: անդամ (член), արդար (честный), արդեն (уже), արդյոք (может быть), արդյունք (результат), բարդ (сложный), բերդ (крепость), բրդել (разрезать), բուրդ (шерсть), դադար (пауза), դրդել (побуждать), երդիկ (дымоход), երդում (клятва), զարդ (украшение), զերդ (как), ընդամենը (всего лишь), ընդունել (принимать), լերդ (свернувшийся), լարդ (печень), խնդիր (задача), խորդուրորդ (неровный), կարդալ (читать), կենդանի (живой, животное), կոկորդ (горло), հաղորդ (информированный), հաղորդել (передавать), մարդ (человек), նյարդ (нерв), Նվարդ (Нвард), որդ (червь), որդի (сын), ջարդ (погром), վարդարդան (утренний), վարդ (роза), Վարդան (Вардан), վարդապետ (поп), վարդավառ (церковный праздник), վրդովել (возмущать), օդ (воздух), օրիորդ (девушка, барышня).

Մի շարք արմատներում **ր-ից, ն-ից**, ինչպես նաև ձայնավորներից հետո **թ** լսելիս գրվում է **դ**:

2. В остальных случаях произношение и правописание **դ** и **թ** совпадает.

Например: արդրթ (молитва), բրթել (толкать), կանթ (ручка), կանթեղ (светильник), երթ (парад, путь), արթնանալ (просыпаться), որթ (виноградная лоза), թերթ (газета), շուրթ (губа), օրնան (ночлег, дом) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **դ-ի** և **թ-ի** արտասանությունն ու գրությունը համընկնում են:

3. Правописание и произношение **տ** всегда совпадает.

Например: դատ (суд), պատ (стена), հավատալ (верить), հաստիք (штат), հաստատ (твёрдый), կարոտ (тоска) и т.д.

Տ-ի արտասանությունն ու գրությունը համապատասխանում են իրար:

Упражнения

Վարժություններ

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните **դ, տ, թ**. Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով **դ, տ, թ**:

ա) Խախ-ել, խոր-անալ, կորն-արդ, լաջվար-, մեր-ընդմեր-, խր-վիլակ, բեր-աքաղաք, վար-ապետ, որ-ան, խոր-ուբոր-. բար-ություն, խառնուր-, ար-յունք, պար-և, բր-յա, հար-աշաղախ, ըն-հանուր, ըն-հատում, ար-ար, Վար-ան, հեր-, գաղ-օջախ, այ-օրինակ, շփո-վել, որ-, սփր-նել, մ-նուրոտ, խաղաթուղ-, խախու-:

բ) Նախոր-, վար-ավառ, վարոր-, ըն-երցել, բար-, բեր-, բր-ուճ, զար-, զվար-, խորհուր-, որ-ի, որ- որ-ատունկ, դափնեվար-, ար-արացի, զար-ուղի, ար-ակարգ, կար-աթել, ան-ար-, բր-ատու, ան-ա-ար, բքախեղ-, եր-ուղի, եր-ում:

գ) Կորն-ար-, ան-ա-րում, եր-մնագանց, գունագար-, եր-նեկություն, Ջվար-նոց, բեր-ապարիսպ, ար-ուզար-, սպր-ել, վառո-, շան-, թեր-, թար-ել, թար-իջ, անհե-ե-, խեն-, կան-եղ, այ-քան, խր-նել, խոր-, փար-ամ, զար-նել, բար-ի, աճուր-:

դ) Ա-ամ, հար-, հար-, Հար-ագողի ճանապարհ, խար-ավանք, ար-իական, անջր-ի, ապար-յուն, հար-արել, կոնա-, գաղ-նի, գաղ-ագողի, քր-նած, աղո-, աղ-, ախ-ահարել, երկրոր-, ժողովուր-, արձակուր-, Տր-ատ, Թա-նոս, հակին-, այ-պես:

2. Из данного текста выписать союзы, определить их виды. Դասից դուրս գրել շաղկապները, որոշել դրանց տեսակը:

Урок 29-30. Տան սենյակներ / Комнаты дома

Սենյակ – комната, հյուրասենյակ – гостинная, ննջասենյակ – спальная комната, ճաշասենյակ–столовая, խոհանոց–кухня, լողասենյակ–ванная комната, լվացքասենյակ–прачечная, мансарда, ձեղնահարկ–чердак, նկուղ–подвал, кабинет-առանձնասենյակ, պատշգամբ–балкон.

Տան մասեր / Части дома

ավտոտնակ–гараж, բակ–двор, փոստարկղ–почтовый ящик, դուռ–дверь, հատակ–пол, աստիտաղ–потолок, պատուհան–окно, լույսի անջատիչ–выключатель, վարդակ–разъем, ջեռուցիչ–подогреватель, օդորակիչ–кондиционер, մառան–погреб, кладовая.

Շահույթ / Мебель

բազմոց–диван, սուրճի սեղան–кофейный столик, գրապահարան–книжный шкаф, սեղան–стол, լամպ/լուսամփոփ–лампа, անկողին–постель, ներքնակ–матрас, մահճակալի կողքի սեղանիկ–прикроватный столик, զգեստապահարան–гардероб, հեռուստացույց–телевизор, լվացքի մեքենա–стиральная машина, աթոռ–стул, մահճակալ–кровать, койка, չորանոց–сушилка, պահարան–шкаф.

Տնային տնտեսության պարագաներ / Домашняя утварь

թափոնաթղթի զամբյուղ–мусорный бак, վերմակ–одеяло, բարձ–подушка, սավան–простыня, բարձի երես–наволочка, անկողնային ծածկոց–покрывало, կախիչ–вешалка, զարդատուփ–шкатулка, վարազույր–занавес, գորգ–ковер, ժամացույց–часы, բանալիներ–ключи.

Լոգասենյակի պարագաներ / Ванные принадлежности

Զուգարան–туалет, հայելի–зеркало, լվացարան–раковина, լոգարան, լոգասենյակ–ванная комната, ցնցուղ–душ, լոգարանի վարազույր–занавеска для ванной, ծորակ–кран, փական–винтиль, զուգարանի թուղթ–туалетная бумага, սրբիչ–полотенце, ֆեն–фен.

Խոհանոցային տեխնիկա և սպասք / Кухонная техника и посуда

սառնարան–холодильник, խոհանոցի սալօջախ–кухонная плита, ջեռոց–духовой шкаф, միկրոսալիքային վառարան–микроволновая печь, սպասք լվացող մեքենա–посудомоечная машина, սպասքի չորացուցիչ–сушилка для посуды, տոստեր–тостер, սուրճ պատրաստող սարք–кофеварка, բացիչ–открывалка, կաթուղ–кастрюля, котел, թափ–чашка, таз, թավա–сковорода, թեյնիկ–чайник, չափման բաժակ–мензурка, խառնիչ–смеситель, կտրելու տախտակ–разделочная доска, աղբի դույլ–мусорное ведро, հարիչ–миксер բլենդեր–блендер.

Սեղանի կարգավորում / Сервировка стола

գդակ–ложка, դանակ–нож, պղպեղաման–миска для перца, շաքարաման–сахарница, սափոր–кувшин, սպասք–сервиз, սպասքեղեն–сервировка, սպասքի տակդիր–подставка

для сервиза, կշեռք-весы, սեղանը զգել-накрыть/накрывать стол, սեղանից հավաքել սպասարք-убирать, собирать, собирать посуду со стола.

Մեր բնակարանը/ Наша квартира

Ես ապրում եմ Երևան քաղաքում՝ Վահագնի թաղամասում, որը գողտրիկ մի անկյուն է, հսկվում է ոստիկանների կողմից: Я живу в Ереване, в районе Ваагн, это уютный уголок, охраняемый полицией. Մեր թաղամասը աչքի է ընկնում գեղեցիկ առանձնատներով, որոնք մեկը մյուսից տարբերվում են իրենց տեսքով: Наш район выделяется красивыми частными домами, которые отличаются друг от друга своим внешним видом. Առանձնատունը, ուր ես ապրում եմ բաղկացած է 8 սենյակից՝ նախասրահից, ճաշասենյակից, հյուրասենյակից, 4 ննջասենյամից, խոհանոցից, լոգասենյակից, զուգարանից, լվացքասենյակից: Дом, в котором я живу, состоит из 8 комнат: прихожая, столовая, гостиная, 4 спальни, кухня, ванная, туалет, прачечная.

Առանձնատունն ունի մեծ պատշգամբ, նկուղ, ձեղնահարկ, ավտոտնակ: В доме есть большой балкон, подвал, чердак, гараж. Տան դիմաց կա պտղատու մեծ այգի, ծաղկանոց և բակ: Перед домом большой фруктовый сад, цветник и двор. Սենյակների հատակներին զգված են գորգեր, առաստաղներից կախված են ջահեր, առանձնատան դռներն ու պատուհանները փայտյա են: На полы комнат брошены ковры, с потолков свисают люстры, двери и окна дома деревянные. Հյուրասենյակը կահավորված է բազմոցով, սեղանով, սուրճի սեղանով, պահարաններով: Гостиная меблирована диваном, столом, журнальным столиком, шкафами. Յուրաքանչյուր ննջասենյակում կա լամպ, զգեստապահարան, հայելի, մահճակալներ՝ իրենց ներքնակներով, սավաններով, վերմակներով, բարձերով, անկողնային ծածկոցներով: В каждой спальне есть лампа, шкаф для одежды, зеркало, кровати со своими матрасами, простынями, одеялами, подушками, покрывалами. Խոհանոցը հագեցած է խոհանոցային տեխնիկայով՝ սառնարանով, սալօջախով, ջեռոցով, միկրոալիքային վառարանով, սպասք լվացող մեքենայով, սպասքի չորացուցիչով: Кухня оборудована кухонной техникой: холодильник, плита, духовка, микроволновая печь, посудомоечная машина, сушилка для посуды. Խոհանոցի պահարանում իննամբով դրված են տոստերը, սուրճ պատրաստող սարքը, բացիչը, կաթսան, թասը, թավան, թեյնիկը, չափման բաժակը, խառնիչը, կտրելու տախտակը, հարիչը, բլենդերը, պղպեղամանը, շաքարամանը, սափորը, սպասքը, սպասքի տակդիրը, կշեռքը, դարակներում իրենց արկղիկներում դասավորված են գդակները, դանակները: Они бережно убраны в кухонный шкаф: тостеры, кофеварка, открывалка, кастрюля, сковорода, чайник, мерный стакан, миксер, разделочная доска, блендер, перечница, сахарница, банка, посуда, подставка для посуды, весы, стойки, ложки, ножи.

Հատակին՝ ձախ անկյունում դրված է աղբի դույր: Мусорное ведро стоит на полу в левом углу.

Ամեն երեկո, երբ բոլորս աշխատանքից տուն ենք վերադառնում, սեղան ենք զգում, ընթրում, որից հետո հավաքում ենք սեղանը, և ամեն մեկս զբաղվում է իր գործով: Каждый вечер, когда мы все возвращаемся домой с работы, накрываем стол, ужинаем, после чего убираем со стола, каждый занимается своим делом.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

2-Ծ-Յ-ի ուղղագրությունը

В некоторых корнях после согласного **ր** слышится и пишется **ց**.

Например: աշարաց (апостроф), Արցախ (Арцах), արցունք (слеза, слёзы), ընթերցել (читать), հարց (вопрос), մրցել (соревноваться), պախուրց (узда), տրցակ (пучок), ուրց (тимьян), հինավուրց (старый), վերցնել (взять).

Մի շարք արմատներում **ր** բաղաձայնից հետո լսվում է **ց**, գրվում է **ց**:

1. В остальных случаях после согласного **ր** слышится **ց**, а пишется **ձ**.

Например: արձան (памятник), արձակուրդ (отпуск), բարձ (подушка), բարձունք (высота), փորձ (опыт) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **ր** բաղաձայնից հետո լսվող **ց**-ն գրվում է **ձ**:

2. В некоторых корнях после согласного **ղ** слышится и пишется **ց**.

Например: աղցան (салат), քաղց (голод),

Մի շարք արմատներում **ղ** բաղաձայնից հետո լսվում է **ց**, գրվում է **ց**:

3. В остальных случаях после буква **ղ** слышится **ց**, а пишется **ձ**.

Например: դեղձ (персик), դաղձ (мята), մաղձ (желчь), փղձկալ (разрыдаться) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **ղ** բաղաձայնից հետո լսվող **ց**-ն գրվում է **ձ**:

4. Правописание и произношение **ծ** всегда совпадает.

Например: ծածկ (крыша), կայծակ (молния), կուրծք (грудь), կրծել (грызть) и т.д.

Ծ-ի արտասանությունն ու գրությունը միշտ համապատասխանում են իրար:

Упражнение

Վարժություն

Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные **ձ, ծ, ց**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը կետերի փոխարեն գրելով **ձ, ծ, ց**:

ա) Փղ-կալ, տր-ակ, ամբար-իչ, դեր-ան, վար-կալ, հանդեր-անք, վր-ին, գուղ-, ատաղ-ագործ, դեղ-ենի, մաղ-ոտ, շնչահեղ-, վար-ակ, վար-ատրել, քուր-, ար-ակ, ար-ակուրդ, պախուր-, տարեդար-, գլուխկոն-ի, ուր-, քաղ-ր, աղ-ան, բաղ-անք:

բ) Բա-ար-ակ, առան-ք, բար-ունք, ար-ունք, ամբար-իչ, ան-ողիկ, գեղ-, ան-կալի, ան-կուրյուն, դեղ-ան, դեր-ան, բար-իթողի, ան-ավ, ան-ավ, գնա-ք, գոր-վա-ք, խուր-, կաթնահուն-, հինավուր-, մտա-ածին, հանդիպակա-, ցն-ել, հե-կլտալ, տր-ակ:

գ) -ագ, արվար-ան, հպան-իկ, լվա-ք, խոտհուն-, բար-րաբեր-, բար-իթողի, բար-, որ-, որ-ակ, որ-կալ, փոր-ագետ, մեր-ավոր, դեղ-անիկ, ըղ-ական, հեղ-ուցիչ, ձոր-, դար-յալ, մղ-ավանջ, անփոր-, ալեկո-ել, ա-խագոր-, արտառո-, բար-րախոս:

դ) Բար-րահասակ, ա-խաթթու, թռ-նել, թր-ել, ժողովա-ու, լվա-ք, լ-կան, լռակյա-, կառու-ել, ապաթար-, թախ-ել, կ-կվել, կ-ել, կ-իկ, կոր-նել, կուր-ք, հո-, ձվա-եղ, ձյունա-ակ, հանդեր-, հանդեր-յալ, անե-ք, անդամալույ-, թխվա-ք, թափան-իկ, անբի-:

Урок 31-32. Ռեստորանում / В ресторане

- Կանչե՛ք մատուցողին: Позовите официанта.

- Լսում եմ: Слушаю.

- Ես ուզում եմ չորս հոգու համար սեղան պատվիրել: Я хочу заказать столик на четыре персоны. Нам нужен столик на четверых.

- Ես ցանկանում եմ երկու հոգու համար սեղան պատվիրել: Я хочу заказать столик на двоих.

- Տվե՛ք ինձ գդալ, թեյի գդալ, դանակ, փոքր փսե, խոբ փսե, անձեռոցիկ: Дайте мне ложку, чайную ложку, нож, маленькую тарелку, глубокую тарелку, салфетку.

- Տվե՛ք ինձ, խնդրեմ, ճաշացուցակը: Дайте мне, пожалуйста, меню.

- Խնդրեմ, վերցրե՛ք: Пожалуйста, возьмите.

- Ի՞նչ ունեք նախաճաշելու համար: Что у вас есть на завтрак?

- Նախաճաշի համար մենք ունենք կակաո, թեյ, կաթով սուրճ, սև սուրճ, կաթ, մսով, կաթնաշոռով, խնձորով, կարտոֆիլով կարկանդակներ, թթվասեր, կարագ, ձու, շվեյցարական պանիր, հոլանդական պանիր, նրբերշիկ, բուտերբրոտներ խոզապուխտով, երշիկով, խավիարով: На завтрак у нас есть какао, чай, кофе с молоком, черный кофе, молоко, пирожки с мясом, с творогом, с яблоками, с картошкой, сметана, масло сливочное, яйцо, швейцарский сыр, голландский сыр, сосиски, бутерброды с ветчиной, с колбасой, с икрой.

- Խնդրում եմ բերեք կաթով սուրճ, մսով կարկանդակներ, նրբերշիկ և խավիարով բուտերբրոտներ: Пожалуйста, принесите кофе с молоком, пирожки с мясом, сосиски и бутерброды с икрой.

- Ի՞նչ խորհուրդ կտաք պատվիրել ճաշելու համար: Что вы рекомендуете на обед?

- Ճաշելու համար ես կարող եմ առաջարկել հետևյալ կերակուրները...: Մառը ուտեստներից ունենք պանիր չորհացի մեջ, կարմիր խավիար, թառափի միս, խոզապուխտի ռուլետ, սարդինա յուղով, ոչխարի պանրով շերտավոր կարկանդակներ, գինու սոուսի մեջ ձիթապտղով լեզու, մսով բանջարեղենային ռազու, պատիճավոր լոբի մսով, կանաչ ոլոռ ձեթով, ձեթով և թթվասերով ծաղկակաղամբ, կարմիր քաղցր պղպեղ թթվաջրի մեջ, կանաչ աղցան, լոլիկով, թարմ թթու վարունգով, կաղամբով, ծաղկակաղամբով աղցաններ, սմբուկի խավիար: Որպես աղանդեր խորհուրդ եմ տալիս խնձորի, բալի, կեռասի կոմպոս կամ հյութ, «Ջերմուկ», «Դիլիջան» հանքային ջրեր, վանիլային, մրգային, շոկոլադե պաղպաղակներ, խնձորով սոռոթ, խնձոր, տանձ, նարինջ, ձմերուկ, սեխ, մանդարին, սալոր, ազնվամորի: Առաջարկում եմ ձեզ հայկական գինի «Արենի», հայկական կոնյակ «Մադաթով» և «Կիլիկիա» զարեջուր: На обед я могу предложить вам следующие блюда... Из холодных закусок имеются сыр в сухарях, красная икра, осетрина, рулет из ветчины, сардины с маслом, слоеные пирожки с овечьим сыром, язык с маслинами в винном соусе, овощное рагу с мясом, стручковая фасоль с мясом, зеленый горошек с растительным маслом, цветная капуста с растительным маслом и со сметаной, красный сладкий перец в маринаде, зеленый салат, салаты из помидора, из свежих, соленых огурцов, из капусты, из цветной капусты, икра балкажановая. На десерт рекомендую яблочный, вишневый, черешневый компот или сок, минеральные воды «Джермук», «Дилиджан», ванильное, фруктовое, шоколадное мороженое, торт с яблоками, яблоко, груша, апельсин, арбуз, дыня, мандарин, слива, малина. Предлагаю вам армянское вино «Арени», армянский коньяк «Мадатов» и пиво «Киликия».

- Տվե՛ք ինձ, խնդրում եմ, կարմիր խավիար, մսով շերտավոր կարկանդակ, մսով բանջարեղենային ռազու, մուրաբայով բլինչիկ, խնձորի կոմպոս/հյութ, ձմերուկ, գինի «Արենի»: Дайте мне, пожалуйста, красную икру, слоеные пирожки с мясом, овощное рагу с мясом, блинчики с вареньем, яблочный компот/сок/, арбуз, вино «Арени».

- Ի՞նչ ունեք ընթրիքի: Что у вас есть на ужин?

- Ընթրիքին մենք ունենք սպիտակաձավարով շիլա, մակարոն պանրով, թեյ: На ужин у нас есть каша манная, макароны с сыром, чай.

- Տվեք ինձ սպիտակաձավարով շիլա և թեյ: Дайте мне кашу манную и чай.

- Մատուցո՞ղ , խնդրում եմ հաշիվը: Официант, пожалуйста, счет.

- Կարո՞ղ եմ վճարել վարկային քարտով: Могу я заплатить кредитной картой?

- Դուք վարկային քարտով վճարումներ ընդունո՞ւմ եք: Вы принимаете платежи по кредитной карте?

- Որքա՞ն պետք է վճարեմ: Сколько я должен заплатить?

- Ես կանխիկ կվճարեմ: Я заплачу наличными.

- Ծնորհակալություն լավ սպասարկման համար: Спасибо за хорошее обслуживание.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Ջ-Ճ-Չ-ի ուղղագրությունը

1. В некоторых корнях после буквы **р** слышится и пишется **ջ**.

Например: դարչին (корица), չարչի (разносчик), փարչ (кувшин).

Մի շարք արմատներում **ր** բաղաձայնից հետո լսվում է **ջ**, գրվում է **ջ**:

2. В остальных случаях после буквы **р**, а также после гласных слышится **ջ**, а пишется **ջ**.

Например: արջ (медведь), քրջ (берлога), վերջ (конец), թրջել (мочить), մրջյուն (муравей), աջ (правый), առաջ (вперёд), առէջ (тычинка), մեջ (внутри), մեջք (спина) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **ր** բաղաձայնից և ձայնավորներից հետո լսվող **ջ**-ն գրվում է **ջ**:

3. После согласного **ղ** слышится и пишется **ջ** только в слове գեղջ (скидка).

Ղ բաղաձայնից հետո լսվում և գրվում է **ջ** միայն **գեղջ** բառում:

4. В остальных случаях после буквы **ղ** слышится **ջ**, а пишется **ջ**.

Например: աղջիկ (девочка), չղջիկ (летучая мышь), ողջույն (привет), գեղջուկ (крестьянин), առողջ (здоровый), եղջուր (рог) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **ղ** բաղաձայնից հետո լսվող **ջ**-ն գրվում է **ջ**:

5. Правописание и произношение **ճ** всегда совпадают.

Например: ալրճ (плод боярышника), աճել (расти), կարճ (короткий), մաճկալ (пахарь), պճնանք (фатовство) и т.д.

Ճ -ի արտասանությունն ու գրությունը միշտ համապատասխանում են իրար:

Упражнение

Վարժություն

Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные **ջ, ճ, չ**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով **ջ, ճ, չ**:

ա) Որ-, ար-, գո-ի, մա-կալ, բա-կոն, գեղ-ել, գղ-ալ, թո-ել, թր-ել, թարթի-, գեղ-ուկ, շեղ-, շի-ուկ, քա-, քա-ք, հաղար-, գաղ-, աղ-ամուղջ, աղ-իկ, չղ-իկ, ար-ուկ, դար-ին, սո-ի, Սո-ի, մին-և, մր-յուն, մե-, փար-, պ-րուհի, պ-նվել:

բ) Պ-նանք, պ-րանք, մին-և, գեղ-ել, գղ-ալ, թո-ուն, դար-նագույն, ալո-, ա-, ա-լիկ, հա-ել, ուռ-ել, գա-ա-, կառ-ել, ծխամոր-, խո-կոր, ակնակապի-, ճան-, այծենակա-, խառնիճաղան-, անուր-, եր-անիկ, խուր-ին, հոր-որ-ել:

- գ) Առա-նորդ, առէ-, մե-ք, ամբող-, առող-, ող-, ող-ույն, ո-իլ , ո-, ող-ախոհ, ստեր-, մրմուն-, մի-նորդ, շր-ել, կո-կել, կո-իկ, կտրի-, մխր-վել, մահ-ակալ, մահի-, ճո-ք, ճո-վել, ճղ-իմ, ա-ուրդ, պարկու-, քար-իկ, առող-ույթյուն, ող-ակեզ, հրշէ-:
- դ) Ա-համբույր, ար-ամուկ, առա-, ամբող-, հա-ողույթյուն, ընդմի-ում, մի-անցք, աղ-ատել, շուր-պար, վեր-ակետ, կն-իթ, բարեհա-, խո-ընդոտ, -ո-ք, կապար-, կտրի-, մոն-յուն, մար-ան, մի-ավայր, նկարի-, նախ-իր, շուր-կալ, ող-ագուրվել, ո-խար:

Урок 33-34. Հյուրանոցում / В гостинице

- Ո՞ր հյուրանոցում ենք մենք կանգ առնելու: В какой гостинице мы остановимся?
- «Երևան» հյուրանոցում: В гостинице «Ереван».
- Այս հյուրանոցում ես համար եմ պատվիրել: Я забронировал номер в этой гостинице.
- Դուք ինչպիսի՞ սենյակ եք ցանկանում: Какую комнату вы хотите?
- Ինձ երկու հոգու համար լոգարանով սենյակ է պետք: Мне нужна комната на двоих с ванной.
- Հինգերորդ հարկում ունենք ազատ սենյակ: Կցանկանա՞ք: У нас есть свободная комната на пятом этаже. Вы хотите?
- Այո՛: Ի՞նչ արժե սենյակը մեկ օրվա համար: Да. Сколько стоит номер в сутки?
- Քսանհինգ հազար դրամ: Двадцать пять тысяч драм.
- Լրացրեք, խնդրեմ, ժամանողներին հասկացվող հարցաթերթիկը: Пожалуйста, заполните анкету для посетителей.
- Գրեք անուն, ազգանուն, հայրանուն, ազգությունը, ծննդյան վայրը և թիվը, տան հասցեն, ստորագրեք խնդրեմ: Խնդրում եմ տվեք Ձեր անձնագիրը: Напишите имя, фамилию, отчество, национальность, место и дату рождения, домашний адрес, распишитесь, пожалуйста. Дайте паспорт, пожалуйста.
- Ահա իմ անձնագիրը: Вот мой паспорт.
- Վերցրեք Ձեր սենյակի բանալին: Возьмите ключ от Вашей комнаты.
- Խնդրում եմ իմ ուղեբեռը տարեք սենյակ: Пожалуйста, отнесите мой багаж в номер.
- Որտե՞ղ է գտնվում վերելակը: Где находится лифт?
- Հետևե՛ք ինձ: Հարցերով կարող եք դիմել Ձեր հարկի հյուրընկալին: Следуйте за мною. По всем вопросам можете обращаться к дежурному по этажу.
- Համեցե՛ք, սենյակը պատրաստ է: Добро пожаловать, комната готова.
- Լոգարանը պատրաստ է՞, ես պետք է սափրվեմ, լոգանք ընդունեմ և հանգստանամ: Խնդրում եմ արթնացրեք ինձ առավոտյան ժամը վեցին: Տվե՛ք ինձ ևս մեկ վերմակ: Ванная готова? Мне нужно побриться, принять душ и расслабиться. Пожалуйста, разбудите меня в шесть утра. Дайте мне еще одно одеяло.
- Բարի առավոտ, պարո՛ն, խնդրում եմ տվեք լվանալու սպիտակեղենը, վերնաշապիկը, սրբիչը, գուլպաները: Доброе утро, господин, позвольте мне постирать белье, рубашку, полотенце и носки.
- Վերցրե՛ք, խնդրեմ: Տարափու և վերնաշապիկս պետք է արդուկվեն: Возьмите пожалуйста. Мои брюки и рубашку нужно погладить.
- Բարի, տվե՛ք, 10 րոպեից պատրաստ կլինեն: Хорошо, дайте, они будут готовы через 10 минут.

- Նախաճաշը կարող եմ պատվիրել սենյակ: Я могу заказать завтрак в номер.
- Իհակե: Ես կկազմակերպեմ: Конечно. Я организую.
- Շնորհակալություն: Ես ուզում եմ ճամպրուկը հանձնել պահասենյակ: Спасибо. Я хочу сдать чемодан в камеру хранения.
- Երբ ե՞ք մեկնում: Когда вы уезжаете?
- Մեկնում եմ երկու օրից: Я уезжаю через два дня.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Գարդալ տերստը, սովորել պատմել:

Ղ-խ-ի ուղղագրությունը

1. В некоторых корнях перед согласными слышится **խ**, пишется **խ**.

Например: ախս (болезнь), աչուխս (ветчина), բախս (счастье), բախտակ (форель), գիսոռ (черничный орешек), դժոխք (ад), դրախս (рай), դուխս (девочка), երախտիր (заслуга), գրուխս (изумруд), թախս (тахта), թխկի (клён), թուխս (туча), թուխս (наседка), ժխտել (отрицать), լախս (булава), խախտել (нарушать), խրախճանք (пир), խրոխս (гордый), ծախս (расход), ծախք (расход), կխտար (антилопа), կմախք (скелет), հախճապակի (хрусталь), նախկին (прежний), նախճիր (кровопролитие), նախշ (узор), նախրան (до, перед), պանդուխտ (странник), ջախջախել (крушить), Ջավախք (Джаваха), սխոռ (чеснок), Վախթանգ (Вахтанг), վախճան (смерть), վախկոտ (трус), վխտալ (кишеть), տախտակ (доска), ուխտ (клятва), փախչել (бежать).

Մի շարք բառերում բաղաձայնից առաջ **խ** լսելիս գրվում է **խ**:

2. В остальных случаях перед согласными слышим **խ**, а пишем **դ**.

Например: ադր (грязь), ադրուր (родник), ադջիկ (девочка), Ադթամար (Ахтамар), ադրատ (бедный), եդրայր (брат), կեդտ (грязь), մադթել (желать), մեդք (грех), շդթա (цепь), փեդկ (створка), ողկույզ (гроздь) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում բաղաձայնից առաջ լսվող **խ**-ն գրվում է **դ**:

3. В остальных случаях произношение и правописание **խ** совпадают.

Например: բխել (бить, вытекать), գեխ (разгульный), խախուտ (шаткий), կախել (вешать, повесить), նշխար (просвира), մախաղ (котомка), հարբուխ (насморк) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **խ**-ի արտասանությունն ու գրությունը համընկնում են:

4. Ղ согласный как слышется, так и пишется.

Например: աղանդեր (десерт), աղմուկ (шум), թաղանթ (оболочка, плёнка), մեղմ (нежный), վեղար (клобук), ցնցուղ (душ), փայծաղ (селезёнка) и т.д.

Ղ բաղաձայնն ինչպես լսվում է, այնպես էլ գրվում է:

Կենտրոնություն/Пунктуация

Տրոհության նշաններ/ Знаки препинания

Տրոհության նշաններն են վերջակետը (:), միջակետը (.), ստորակետը (,), բութը (`):

1. Знаки препинания:

- **знак :** — верчакет (буквально «конечная точка»), похожий на точку, ставится в конце предложения.
- **знак .** — мичакет, примерно соответствует западноевропейскому двоеточию (употребляется перед рядами однородных членов и прямой речью) и точка с запятой (употребляется при соединении двух простых предложений).
- **знак ,** — сторакет, запятая.

- **знак ` — бут**, используется при обособлении причастных оборотов, приложений, при противопоставлении, похожий на двоеточие.

Վերջակետ դրվում է՝ Верчакет ставится:

1. Ավարտված նախադասության վերջում. В конце предложения:

Օր՝ Վաղ առավոտյան ձիավորները լքեցին ամրոցը:

2. Վերնագրից հետո, որին նույն տողում հաջորդում է շարադրանքը. После заглавия, за которым следует изложение:

Օր՝ Տեղի պարագա: Տեղի պարագան ցույց է տալիս գործողության կատարման տեղը:

Հայերենում վերնագրերից հետո վերջակետ չի դրվում, եթե անգամ դրանք արտահայտված են նախադասության տեսքով: В армянском языке после заглавия верчакет не ставится, если даже оно выражено в форме предложения.

3. Մատենագիտական ցանկի վերջում, ուսումնական և այլ հարցեր ներկայացնող բառերի թվարկման դեպքում: В конце библиографического списка и при перечислениях:

Օր՝ Գաբրիելյան Վ., Սփյուռքահայ գրականություն, Ե., 1989:

Գոյական անուն: Գոյականի քերականական հատկանիշները:

Միջակետ դրվում է՝ Мичакет ставится:

1. Որոշակի ինքնուրույնություն ունեցող և զգալի դադարով արտասանվող համադաս նախադասությունների միջև. Между сочиненными предложениями в составе сложного, которые имеют определенную самостоятельность и произносятся с паузой:

Օր՝ Դադարեց անձրևը. լուսինը վար նայեց սպիտակ լեռների կապույտ ձորերից. անտառապահի աղջիկը բորբոքում է կրակը:

2. Մեջբերվող հեղինակային խոսքում՝ նախադաս հեղինակային խոսքից հետո. После в цитируемой препозитивной авторской речи:

Օր՝ Նա լուռ խորհում էր. «Ինչո՞ւ են մարդիկ չարացել, ի՞նչ են ուզում այս աշխարհից»:

3. Վերնագրերում, երբ երկրորդ բաղադրիչը լրացնում կամ մասնավորեցնում է առաջինի միտքը. В заглавиях, когда второй компонент дополняет или уточняет мысль первого:

Օր՝ «Արցախյան պատերազմ. ազգի գիտակցության բարձրացում»:

4. Բառերի համառոտագրության դեպքում. При написании сокращенных слов:

Օր՝ Խոսեց պրոֆ. Վարդանյանը:

5. Թվարկում և հաջորդականություն նշող թվանշաններից և տառերից հետո. После цифр и букв при перечислении.

Օր՝ Տեքստի տեղեկատվական-կառուցվածքային հատկանիշներն են.

ա. տրամաբանվածությունը,

բ. ճշգրտությունը:

6. Ծավալուն բառակապակցություններով արտահայտված թվարկվող միավորների միջև. В словосочетаниях между перечисляемыми элементами:

Օր՝ Ժողովի օրակարգի հարցերն էին՝

1) միջանկյալ քննությունների արդյունքների ամփոփում.

2) ընթացիկ հարցեր:

Ստորակետ դրվում է՝ Запятая ставится:

ա. Նախադասության բազմակի համադաս անդամների միջև, որոնք միացած չեն և, ու շաղկապներով. Между однородными членами предложений, которые не соединены союзами и, ու:

Օր՝ Իմ լա՛վ, իմ բա՛րի, ին՛նթ ու ին՛ լառ ընկեր, որքա՛ն եմ քեզ կարոտել:

բ. Համադաս նախադասությունների միջև, որոնք կապված են շաղկապներով կամ շարահարությամբ. Между частями сложного предложения, которые соединены союзами или интонацией:

Օր՝ Աղբյուրները հնչում են ու անց կենում,

Ծարավները տենչում են ու անց կենում...

Հ.Թումանյան

գ. Գլխավոր և երկրորդական նախադասությունների միջև. Между главным и второстепенными предложениями:

Օր՝ Կներեմ քեզ, եթե դու կատարես իմ վերջին խնդրանքը:

դ. Ետադաս ծավալուն որոշիչների և ձևի պարագայի դեպքում. В случае постпозитивных распространённых определительных и обстоятельства действия:

Օր՝ Ու որպես կնիք՝ անկեղծ ու ջինջ,

Դրիր իմ սրտում անունը քո ջինջ:

Ե. Չարենց

Մուշեղ սպարապետն անցնում էր մարտի պատրաստ գորագնդերի առջևով՝ ամբողջովին զրահավորված, բարձր սաղավարտով, ճերմակ ձիով, և զննում էր գորագնդերը:

Դ. Դեմիրճյան

ե. Բուն, մասնական բացահայտիչների, մասնավորող պարագայական բացահայտիչների և նախադասության մյուս անդամների միջև. Между основными приложениями, частичными приложениями, конкретизированно-дополняемыми приложениями и другими членами предложений:

Օր՝ Ավետիք Բասակյանը՝ հայոց մեծ բանաստեղծը, արտասահմանում շարունակում էր իր հայնապաստ գործունեությունը:

Նա՝ որպես մեծ երաժիշտ, միշտ էլ սիրվել է իր ժողովրդի կողմից:

Վաղը՝ ժամը հինգին, կվերադառնամ:

զ. Միջադաս դերբայական դարձվածը նախադասության մյուս անդամներից տրոհելիս. При обособлении в интерпозиционном деепричастном обороте от других членов предложения:

Օր՝ Սպարապետը, մոտենալով կիսավեր ամրոցին, մի պահ շփոթված նայեց շուրջը:

է. Կոչականը նախադասության մյուս անդամներից բաժանելիս. При разделении обращения от других членов предложения:

Օր՝ Ինչ էլ լինի, քո՛ւյր իմ, քո՛ւյր, հեռանալիս չանիծես,
Խեղճ կարոտը թներիս, որ երբեք քեզ չհասա:

Ե. Չարենց

ը. Միջանկյալ բառերը, բառակապակցություններն ու նախադասությունները նախադասության մյուս անդամներից տրոհելիս. При обособлении вводных слов, словосочетаний и предложений:

Օր՝ Եվ իմ մոլոր ուղիներում, ո՞վ գիտե,
Գուցե մի օր դու երևաս լուսերես:

Վ. Տերյան

Դու, անշուշտ, ոչնչից տեղյակ չես:

թ. Չայնարկությունները նախադասության մյուս անդամներից բաժանելիս. При разделении звукоподражательных слов и междометий.

Օր՝ Հե՛յ, պարոննե՛ր, ակա՛նջ արեք
Թափառական աշուղիս:

Հ. Թումանյան

ժ. Կրկնադիր և՛...և՛, թե՛...թե՛, կա՛մ...կա՛մ շաղկապների և նախադասության անդամների միջև. Между повторяющимися союзами և՛...և՛, թե՛...թե՛, կա՛մ...կա՛մ и членами предложения:

Օր՝ Եվ լայն օրում թե՛ ընկերներ, թե՛ բարեկամ ճանաչիր,
Իսկ նեղ օրում՝ ընկերների ո՛չ որոնիր, ո՛չ կանչիր:

Ավ. Բասիակյան

ծա. Միջադաս հիմունքի, զիջման պարագաների դեպքում. В случае употребления обстоятельств уступки:

Օր՝ Հայերը, ըստ հին ավանդության, օրհնում էին բարի մարդկանց և արնշատություն մաղթում: Նա, հակառակ իր խոստմանը, զորքը ետ քաշեց մարտադաշտից:

ժբ. Այո՛, ո՛չ, հա, չե՛ բառերի դեպքում. После слов այո՛, ո՛չ, հա, չե՛:
Օր՝ Ո՛չ, չեմ ուզում մեկնել:

ժգ. Մեկնական այն է, այսինքն բառերից առաջ. Перед уточняющими словами այն է, այսինքն:

Օր՝ Չեր ուզում անսալ բարեկամների խորհրդին, այն է՝ հաշտվել դաժան ճակատագրի հետ:

ժդ. Մատենագիտական աղբյուրի նկարագրություն ներկայացնող տվյալների միջև. При указании библиографических источников:

Օր՝ Ջրբաշյան Է., Գրականագիտության ներածություն, Ե., 1982:

Բուժ դրվում է` Бут ставится:

ա. Ետադաս ծավալուն որոշիչը որոշյալից և ձևի պարագան ստորոգյալից տրոհելու համար. Для обособления постпозитивных распространённых определительных и обстоятельства действия:

Օր` Մխում է սիրտս հիմա որք, մխում է սիրտս բախտագուրկ,

Մխում է սիրտս` ավերակ ու արնաներկ...

Ե. Չարենց

Ու հավիտյան էլ մնացին քնած`

Դավին անտեղյակ, ցավին անտարբեր:

Հ. Թումանյան

բ. Հեռացած հատկացուցիչը տրոհելիս. При обособленном определении:

Օր` Ծերունու` ցավից մղկտացող ոտքերը այտուցվել էին:

գ. Բացահայտյալի վրա` բացահայտչից տրոհելու համար. Над определяемым словом, для отделения его от приложения:

Օր` Մուշեղը` հայոց սպարապետը, մեկնեց Բյուզանդիա:

դ. Նախադասության զեղչված անդամի փոխարեն. На месте пропущенного члена предложения:

Օր` Վեհության խինդը լեռներին տվեց,

Դաշտերին` կանաչ ժպիտը գարնան:

Հ. Շիրազ

ե. Առաջադաս և վերջադաս հիմունքի և զիջման պարագաների դեպքում. В случаях с препозитивным и с постпозитивным обстоятельством условия и обстоятельством уступки:

Օր` Կատարել էր հրամանը` համաձայն նշված պահանջների:

Հակառակ սովորության` այդ օրն ուշ դուրս եկավ տնից:

զ. Առաջադաս և վերջադաս դերբայական դարձվածի և նախադասության հիմնական մասի միջև. Между препозитивным и постпозитивным деепричастным оборотом и основной частью предложения:

Օր` Ամրացած հնավանդ իր բնին`

Բարձրացել էր բարդին նաիրյան:

Ե. Չարենց

Լուռ հեռացանք ու քայլեցինք անդադրում`

Երազելով հավերժական հեռուներ:

Ե. Չարենց

է. Առանց չակերտների գրվող կարճ ուղղակի խոսքից առաջ. Перед краткой прямой речью, употребляемой без кавычек:

Օր` Աշխարհում միշտ բաց են եղել

Դռներս կրնկի վրա.

Եկողին չեմ ասել` արի,

Մեկնողին չեմ ասել` գնա:

Հ. Սահյան

ը. Մեկնական այսինքն, այսպես, օրինակ, այն է բառերից հետո. После уточняющих слов: այսինքն, այսպես, օրինակ, այն է:

Օր՝ Մեզ մնում էր մի բան, այն է՝ հաշտվել մեր վիճակին և սպասել անհավանական օգնության:

թ. Անորոշ առումով թվարկվող համադաս բազմակի անդամներից առաջ. Перед рядом однородных членов предложения после обобщающего слова:

Օր՝ Նա հավատարիմ էր մնում իր դավանած սկզբունքներին՝ ազատություն, անկախություն, արդարություն:

ժ. Թվարկում ցույց տվող առաջին, երկրորդ, երրորդ, նախ, ապա և այլ բառերի վրա. При перечислении առաջին, երկրորդ, երրորդ, նախ, ապա и других слов:

Օր՝ Շունը մոտեցավ և նախ՝ կանգնեց ետևի թաթերի վրա, ապա՝ քնքշանքով նայեց նրա երեսին:

ժա. Թվարկությունից առաջ, եթե դրանք սկսվում են նոր տողից և համարակալված են. Перед перечислением, если они пронумерованы и начинаются с новой строки:

Օր՝ Կազմակերպությունը պատրաստվում է անցկացնել՝

- 1) Միջոցառումներ,
- 2) Այց-ստուգատեսներ:

ժբ. Տեղեկատու բառերի վրա. В информационных словах:

Օր՝ Տնօրեն՝ Ա. Ավագյան:

Նկարում՝ Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի շենքը:

Վարժություններ

Упражнения

1. **Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные η, իւ.**

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով η, իւ:

ա) Գա-թօջախ, սանդու-ք, կո-պէք, տա-տակ, տա-տակամած, ա-ճատել, քա-ցր, գա-տնի, ու-տապան, ու-տազնաց, ու-տափուշ, ա-տորոշել, ա-տածին, ա-տոտել, բո-կ, փայծա-, կթ-ա, կ-տար, ու-տադրուժ, լ-պոր, պանդու-տ, դժո-ք:

բ) Դրա-տ, կմա-ք, փե-կ, փո-ք, ջա-ջա-ել, հա-թանակ, թա-տ, թու-թ, ու-տատեղի, թ-կենի, հա-ճապակի, խառնիճա-անչ, մե-սագործ, պի-ծ, տու-տ, փո-հար, խիզա-:

գ) Քա-քենի, քո-տիկ, ա-տոտ, մե-կ, ապու-տ, բա-տ, նա-կին, ս-տոր, վա-կոտ, վա-ճան, Հայկանդու-տ, ա-բակույտ, ա-բյուր, կե-տ, ճե-ք, շա-գամ, փե-կ, ո-ջույն, ո-կույզ, Ա-թամար, երաշ-իք, զե-, իսա-ուտ:

դ) Կա-ել, հո-որտալ, հարբու-, բ-ել, մա-աղ, նշ-ար, աշ-արհ., երաշ-իք, շա-ախ, շա-կապ, ե-բայր, դե-ճանիկ, դե-ձենի, ա-բյուս, իե-դամահ, թ-թախաղ, մա-թանք, ամբո-ջություն, քա-ցկեղ, ե-երերգ, արնաշա-ախ, արտագա-թ, բարա-:

2. **Կետադրել: Անգիր սովորել բանաստեղծությունները: Расставить знаки препинания.**

Выучить стихотворение наизусть.

Ավետ Բարսեղյան
Մեր անունն է հայկական բանակ

Օրնիբուն դրվում է հին քարին նոր քարը
Եվ անունն է մեր հայ շինարար
Նոր գարունն իր հետ բերում է ցանքն ու վարը
Մեր անունն է հայ մշակ արդար
Պետք է իմանա մանուկն իր գիրն ու տառը
Որ ապրի հայ միտքը դարեդար

Կրկներգ

Մեր սրտերը միշտ ամուր են հուր են
Մեր թրերը միշտ ամուր են սուր են
Եվ թող իմանան բոլորը
Մեր անունն է հայկական բանակ
Հայ հազարամյա մեր պատմության տապանը
Մեզ տարուբերել է աշխարհով
Ետ է մեզ կանչում մեր հարազատ օրրանը
Միշտ հավատարիմ իր կարոտով
Մերն է լինելու այս նոր հարյուրամյակը
Վառ լուսավորված ճանապարհով

Կրկներգ

Մեր սրտերը միշտ ամուր են հուր են
Մեր թրերը միշտ ամուր են սուր են
Եվ թող իմանան բոլորը
Մեր անունն է հայկական բանակ

Մեր պապենական մեր հայկական հողերը
Մենք գիշեր ու զօր կպահպանենք
Թող հանգիստ քնեն հայոց բոլոր մայրերը
Մենք նրանց անդորրը կհսկենք
Հայկ նահապետի մեզ ավանդած երկիրը
Մեր զավակներին կժառանգենք

Կրկներգ

Մեր սրտերը միշտ ամուր են հուր են

Մեր թրերը միշտ ամուր են սուր են

Եվ թող իմանան բոլորը

Մեր անունն է հայկական բանակ

Հայ հազարամյա մեր պատմության կնիքը

Մենք հավերժ կրում ենք դարեդար

Թող որ միշտ խաղաղ լինեն հայոց երկինքը

Եվ լեռները արևավառ

Եթե պահանջվի անգամ կտանք մեր կյանքը

Մեր հայրենիքի փառքի համար

Կրկներգ

Մեր սրտերը միշտ ամուր են հուր են

Մեր թրերը միշտ ամուր են սուր են

Եվ թող իմանան բոլորը

Մեր անունն է հայկական բանակ

Աղասի Այվազյան

Երկիր հայրենի

Երագի իմ երկիր հայրենի
Հոգսերդ շատ հույսդ մեծ
Քարքարոտ երկիր

Ես մի բունն եմ քո հողի
Ես մի ծիլն եմ քո արտի
Ես մի թերթն եմ քո ծաղկի
Հայրենի երկիր
Հայաստան

Երագի իմ երկիր հայրենի
Հոգսերդ շատ հույսդ մեծ
Արծվաբուն երկիր

Իմ պապերն են քեզ շահել
Իմ եղբայրքն են քեզ պահել
Քոնն են որդիքն իմ ջահել
Հայրենի երկիր
Հայաստան

Урок 35-36. Ժամանակ / Время

Ժամացույց, արծաթե ժամացույց, ոսկյա ժամացույց, ձեռքի ժամացույց, պատի ժամացույց, մեխանիկական ժամացույց, մարտկոցով ժամացույց: Часы, серебряные

часы, золотые часы, наручные часы, настенные часы, механические часы, часы на батарейках.

Ժամը քանի՞սն է: Который час?

Մոսկվայի ժամանակով ժամը ութն է, տեղական ժամանակով ժամը ինն է: Восемь часов по московскому времени, девять часов по местному времени.

Հինգ անց կես է - половина шестого, իննից տասնհինգ է պակաս - без четверти девять, ուղիղ երեքն է - ровно три часа, երկուսն անց երեսուն րոպե է - два часа тридцать минут, ութն անց հինգ րոպե է - восемь часов пять минут.

- Ո՞ր ժամին եք արթնանում: В котором часу вы просыпаетесь?
- Ես արթնանում եմ վեց անց կես: Я встаю в половине седьмого.
- Ո՞ր ժամին է սկսվում ներկայացումը: В котором часу начинается спектакль?
- Ներկայացումը սկսվում է ութից տասնհինգ պակաս: Спектакль начинается без четверти восемь.
- Ո՞ր ժամին է գալիս Մոսկվա ժամանող գնացքը: В котором часу прибывает поезд в Москву?
- Մոսկվա ժամանող գնացքը գալիս է յոթն անց երեսուն րոպեին: Прибывающий в Москву поезд подходит в семь часов тридцать минут.
- Ո՞ր ժամին է բացվում ցուցահանդեսը: В котором часу открывается выставка?
- Ցուցահանդեսը բացվում է ժամը տասին: Выставка открывается в десять часов.

Երբ, Когда

- Ե՞րբ կարող եմ Ձեզ զանգահարել: Когда вам позвонить?
- Զանգահարեք երկու ժամից (երեք օրից, մեկ շաբաթից, երկու ամսից): Позвоните через два часа (через три дня, через неделю, через два месяца).
- Դուք ինձ ե՞րբ եք զանգահարել: Когда Вы позвонили мне?
- Մի քանի րոպե (ժամ, օր, շաբաթ) անաչ: Несколько минут (часов, дней, недель) назад.
- Ե՞րբ եք եկել: Когда вы приехали?
- Ես եկել եմ երկու ժամ անաչ (այսօր, այսօր անավոտյան, երեկոյան, երեկ, երեկ անավոտյան, երեկ կեսօրին, երեկ երեկոյան, երեկ չէ անաչին օրը, երեք օր անաչ, չորս շաբաթ անաչ, մեկ տարի անաչ, անցյալ շաբաթ, անցյալ ամիս, երեքշաբթի, անցյալ տարի): Я приехал два часа назад (сегодня, сегодня утром, сегодня вечером, вчера, вчера утром, вчера в полдень, вчера вечером, позавчера, три дня назад, четыре недели назад, год назад, на прошлой неделе, в прошлом месяце, во вторник, в прошлом году).
- Ես (մենք) մեկնում եմ (ենք) անավոտյան ժամը ութին (այսօր, վաղը, վաղը չէ մյուս օրը, այս շաբաթվա ընթացքում, շաբաթվա սկզբում(վերջում), հաջորդ շաբաթ, տոներից հետո): Я уезжаю/мы уезжаем в восемь часов утра (сегодня, завтра, послезавтра, на этой неделе, в начале (конце) недели, на будущей неделе, после праздников).
- Ե՞րբ եք լինում տանը: Когда вы бываете дома?
- Ես լինում եմ տանը ամբողջ օրը (անավոտյան, ցերեկը, երեկոյան, գիշերը): Я бываю дома целый день (утром, днем, вечером, ночью).
- Ե՞րբ կարող ենք հանդիպել: Когда мы можем встретиться?

- Կարող ենք հանդիպել վաղը առավոտյան (ընտարացին, կեսգիշերին): Мы можем встретиться завтра утром, на рассвете, в полночь?

Ես եկա ժամանակին, ուշացումով: Я пришел/пришла вовремя, с опозданием.

Ես ուշացա/ մենք ուշացանք հինգ րոպե, մեկ շաբաթ: Я опоздал/а/ мы опоздали на пять минут, на неделю.

Ես պատրաստ կլինեմ հինգ րոպեից (կես ժամից, այս րոպեին, այս վայրկյանին): Я буду готов/а через пять минут (через полчаса, в сию минуту).

- Հայաստանում որքան կմնաք: Сколько времени вы проведете в Армении?

- Ես կլինեմ Հայաստանում մինչև օգոստոսի վերջ (յոթ օր, մի քանի օր, մի քանի շաբաթ, մեկ շաբաթ, մեկ ամիս, մեկ տարի, մինչև տարեվերջ, մի քանի տարի): Я буду в Армении до конца августа (семь дней, несколько дней, несколько недель, неделю, ровно месяц, ровно год, до конца года, несколько лет).

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Առոգանության նշաններ/Знаки выразительности

Առոգանության նշաններն են շեշտը (´), հարցական նշանը (°), բացականչական նշանը (´), որոնցով նշվում են հնչերանգի ելևէջները:

2. Знаки выразительности:

- **знак ´** — **шешт**, ударение ставится над последней гласной интонационно выделяемого слова в побудительном предложении.
- **знак °** — **[h]արձական նշան**, **вопросительный знак**. Ставится после последней гласной вопросительного слова.
- **знак ´** — **երկարացման (բազանչական) նշան**, **восклицательный знак**, ставится над последней гласной интонационно выделяемого слова в восклицательном непобудительном предложении, например: «Какая красота!».

Շեշտը դրվում է՝ Ударение ставится:

ա. Հրամայական նախադասության մեջ հրաման, կոչ արտահայտող բառերի վրա. В повелительном предложении на словах, выражающих побуждение, приказ:

Օր՝ -Անցի՛ր գետը և միացի՛ր սպարապետի ջոկատին:

բ. Կոչականի կամ նրա նախադաս լրացման վրա. При обращениях или при его препозитивном дополнении:

Օր՝ -Հայրի՛կ, ինչո՞ւ ետ չդարձան

Էն քաջերը սիրատենչ:

Է՛յ, Փարվանա չքնա՛ղ փերի,

Ի՞նչն է հավան քո սրտին...

Հ. Թումանյան

գ. Նախադասության այն բառի վրա, որը կրում է տրամաբանական շեշտ. На слове, на которое падает логическое ударение:

Օր՝ Առավոտյա՛ն կսպասեմ քեզ:

դ. Կրկնադիր ն'...ն', թե'...թե', կա'մ...կա'մ, ո'չ...ո'չ շաղկապների վրա. При повторяющихся союзах ն'...ն', թե'...թե', կա'մ...կա'մ, ո'չ...ո'չ :

Օր՝ Չկարողացան քեզ խլել մեզնից

Ո՛չ ճշմարտությամբ,

Ո՛չ էլ ստերով...

Պ. Սևակ

ե. Այո՛, ո՛չ բառերի վրա. На словах այո՛, ո՛չ.

Օր՝ Ո՛չ չեմ մեկնելու:

Այո՛, դու ճիշտ ես:

զ. Չայնարկությունների վրա. На междометиях:

Օր՝ - Ջա՛ն, ջա՛ն , մեռնիմ ձեր ձենիկին,

Ա՛յ կռունկներ, նիշուններ...

Ավ. Բասիակյան

Հարցական նշանը դրվում է հարցում արտահայտող բառերի վրա, որոնք կարող են լինել. Вопросительный знак ставится в словах, которые выражают вопрос. Вопрос может выражаться:

ա. Հարցական դերանունները. Вопросительными местоимениями:

Օր՝ Ո՞վ է ձեռքով անում, ո՞վ,

Հեռվից անթիվ ձեռքերով...

Հ. Թումանյան

բ. Վերաբերականները. Модальными словами:

Օր՝ Մի թե՛ վերջին պոետն էմ ես,

Վերջին երգիչն իմ երկրի...

Վ. Տերյան

գ. Հարցում արտահայտող այլ բառեր. Иными словами, выражающими вопрос:

Օր՝ Երա՞ գ էր արդյոք, զարմա՞ նք, թե՞ ցավ...

Բացականչական նշանը դրվում է. Восклицательный знак ставится:

ա. Այն բառերի վրա, որոնք շեշտված զգացմունքով, հուզմունքով են արտահայտվում. В тех словах, которые произносятся с подчеркнутым чувством:

Օր՝ Ինչքան բառ՝ ո՛ղջը մրմունջ,

Ինչքան երգ՝ ո՛ղջը լալով.

-Զուլո՛ւմ էր, զուլո՛ւմ, լառ՛...

Պ. Սևակ

բ. Չայնարկությունների, վերաբերականների և կոչականների վրա. В звукоподражательных, модальных словах и обращениях:

Օր՝ - Եկե՛ք, քույրե՛ք, սեզ սարերի,

Չքնադագե՛ղ ոգիներ,

Եկե՛ք՝ ջահել սիրահարի

Սերը ողբանք վաղամեռ:

Ափսո՛ս, Անո՛ւշ, սարի ծաղիկ,
Ափսո՛ս իգիթ քու յարին...

Հ. Թումանյան

Задания

Առաջադրանքներ

1. Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Իմ օրը / Мой день

Ես տասնութ տարեկան եմ և սովորում եմ Ռուսաստանի Գ.Վ.Պլեխանովի անվան տնտեսագիտական համալսարանի Երևանի մասնաճյուղում:

Ամեն օր ժամը ութին իմ սենյակում հնչում է զարթուցիչի զանգը: Ութն անց տասնհինգ րոպեին վերջացնում եմ մարզանքը և գնում լվացվելու: Ութն անց կեսին ես նախաճաշում եմ, մի գավաթ սուրճ եմ խմում և դուրս եմ գալիս տանից: Իննից չորս կամ հինգ րոպե պակաս հասնում եմ համալսարան: Մեր դասերն սկսվում են ժամը իննին: Ամեն դասաժամը տևում է քառասունհինգ րոպե: Առաջին դասն ավարտվում է տասին քառորդ պակաս: Երկրորդ դասն սկսվում է տասից հինգ պակաս և ավարտվում է տասնմեկից քսան պակաս: Դասամիջոցը տևում է տաս րոպե: Երրորդ դասն սկսվում է տասնմեկից տաս պակաս և ավարտվում է տասներկուսից քսանհինգ պակաս: Տասներկուսից քառորդ պակաս սկսվում է չորրորդ դասը: Տասներկուսն անց կես սկսվում և տասներեքից տաս պակաս ավարտվում է մեծ դասամիջոցը, այն տևում է քսան րոպե: Հինգերորդ դասն ավարտվում է տասներեքն անց երեսունհինգ րոպեին: Վեցերորդ դասն սկսվում է տասնչորսից քառորդ պակաս և ավարտվում է տասնչորսն անց կեսին:

Դասերից հետո՝ ժամը տասնհինգին ես հասնում եմ տուն, ճաշում և կես ժամ կամ քառասուն րոպե հանգստանում եմ: Ժամը տասնվեցին գնում եմ գրադարան և մոտ երկու ժամ պարապում եմ ընթերցասրահում:

Երկուշաբթի և չորեքշաբթի օրերը ժամը տասնիննին գնում եմ համալսարանի մարզադահլիճ և մասնակցում մարմնամարզության խմբակի պարապմունքներին: Պարապմունքը տևում է մեկ ժամ: Պարապմունքից հետո մի փոքր զբոսնում եմ ընկերներիս հետ և վերադառնում տուն: Այնուհետև փոխում եմ զգեստներս, լվացվում եմ և ընթրում:

Սովորաբար քնում եմ ժամը քսանչորսին, իսկ մինչ այդ կարդում եմ, կարգի եմ բերում հաջորդ օրվա համար անհրաժեշտ գրքերը, դասախոսությունների և գործնական աշխատանքների տետրերը:

2. Переведите вопросы и ответьте на них по русски.

Դու քանի՞ տարեկան ես: Ե՞րբ է հնչում քո զարթուցիչի զանգը: Ե՞րբ ես վերջացնում մարզանքը: Ութն անց կեսին դու ի՞նչ ես անում: Դու ե՞րբ ես հասնում համալսարան: Ձեր դասերը ժամը քանիսի՞ն են սկսվում: Որքա՞ն է տևում ամեն դասաժամը: Ե՞րբ է ավարտվում առաջին դասաժամը: Վեցերորդ դասը ժամը քանիսի՞ն է ավարտվում: Դասերից հետո դու ի՞նչ ես անում: Ժամը քանիսի՞ն ես գնում գրադարան: Ինչքա՞ն ժամանակ ես պարապում գրադարանի ընթերցասրահում: Շաբաթվա որ օրերին ես մասնակցում մարմնամարզության խմբակի պարապմունքներին: Որքա՞ն է տևում

պարապմունքը: Ի՞նչ եւ անում պարապմունքից հետո: Շարքաթվա մյուս օրերին երեկոյան ժամերին ի՞նչ եւ անում: Ժամը քանիսի՞ն եւ քնում:

Ը-Ն-ի ուղղագրությունը

1. В корнях перед согласным **ւ** слышится и пишется **ն**. Исключение составляет слово ինտերն.

Например: դռնակ (дверь), մեռնել (умереть), եղենո (геноцид), գաղնուկ (ягнёнок), ձեռնարկ (пособие), խառնել (смешать), նռնակ (граната) и т.д.

Արմատներում **ւ** բաղաձայնից առաջ լսվում և գրվում է **ն**: Բացառություն է կազմում ինտերն բառը:

2. В корнях перед согласными слышится и пишется **ն**. Исключения составляют слова Կարլ, Կարլեն, Կարլու.

Например: կառչել (держаться), հռչակ (слава), կոթնել (опереться), խոպոս (басистый), ուղկան (сеть), կոճիկ (хрящ) и т.д.

Արմատներում բաղաձայնից առաջ լսվում և գրվում է **ն**: Բացառություն են կազմում Կարլ, Կարլեն, Կարլու բառերը:

3. Оканчивающиеся на букву **ն** с одинаковым корнем в составленных словах, корень первого **ն** меняется на мягкий **ր**.

Например: մրմուռ (нытьё), մրմուռակ (саднить), սարմուռ (озноб, дрожь), բարբար (диалект), գրգիռ (возбуждение), թրթիռ (вибрация), կարկան (выступ) и т.д.

Ն-ով վերջացող միավանկ արմատի կրկնությամբ կազմված բառերի մեջ առաջին արմատի **ն**-ն փոխվում է **ր**-ի:

4. Оканчивающиеся на букву **ր** с одинаковым корнем в составленных словах **ր** не меняется.

Например: մարմար (мрамор), թրթուր (гусеница), քրքրել (ворошить), երերալ (шататься), խորխորալ (пропасть), հուրհրալ (пылать) и т.д.

Ը-ով վերջացող միավանկ արմատի կրկնությամբ կազմված բառերի մեջ առաջին **ը**-ն մնում է անփոփոխ:

5. Слова, составленные на основе звукоподражания пишутся с буквой **ն**.

Например: դողողակ (гудеть), կոկոսակ (каркать), մոմոսակ (мурлыкать), ձոձոսակ (скрипеть), խոխոսակ (храпеть), փոփոսակ (развеваться) и т.д.

Նմանաձայնությամբ կազմված բառերը գրվում են **ն**-ով:

6. В армянском языке слов начинающихся на букву **ր** очень мало.

Например: րոպե (минута), րարունի (основатель), Բաֆֆի (Раффи).

Հայոց լեզվում **ր**-ով սկսվող քիչ բառեր կան:

Վարժություններ

Упражнения

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные **ն**, **ր**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը կետերի փոխարեն գրելով **ն**, **ր**:

ա) Կա-թ, կ-թնել, ճմ-թել, խա-ույկ, ճո-տատեր, մամու-, մամ-ակալել, ո-կրամու, պատ-վակ, բու-վառ, ա-ծիվ, զմ-սել, թ-չել, թ-ջել, կե-ոն, կե-կերուն, ձե-բակալել, կ-ծել, կ-ծուկր, ա-ջ, ա-տ, ա-վույտ, խա-նուրդ, ջե-ոց, ջե-ուցում, թ-թիռ, ո-կոր:

բ) Սահմ-կել, քա-որդ, կ-ճտացնել, մատ-վակ, մամ-ակալել, ապա-, ա-ժեք, ա-ժանի, ա-տույտ, կա-ծիք, կ-ճոն, կոխկ-տել, ե-յակ, բա-բա-, գ-գի-, թ-թի-, թ-թու-, դ-դ-ալ, գ-մ-ալ, ախո-ժաբեր, ախո-ապետ, ականջալու-, ա-ծիվ, դ-ացի, ըմբ-նել:

2. Կետադրել տեքստը, բացատրել կետադրությունը: Поставить и объяснить знаки препинания.

**Ավետիք Իսահակյան
Ռազմակոչ**

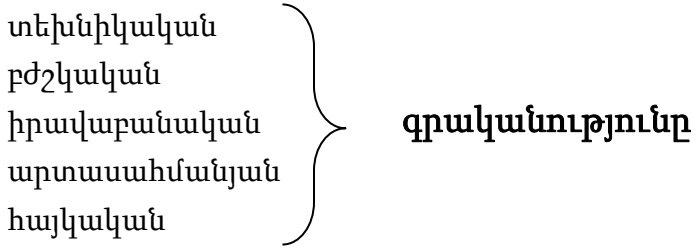
Գիշեր է մռայլ ամպամած գիշեր
 Հողմեր են փչում շաչում են հողմեր
 Դավաճան երկրից մեր նենգ թշնամու
 Մեր նվիրական դաշտերի վրա
 Գոռ ալիքներն են լեռնանում ընթոստ
 Մեր խռովահույզ ծովերի վրա
 Էյ ազատ Մասիս երկնասույզ գահեր
 Էյ երկաթակուռ խրոխտ գագաթներ
 Շանթեր եք զոդում, սուրեր եք կռում
 Հրեղեն ցասում ընդդեմ թշնամուն:
 Էյիեյ լսեցեք Վեհ հայրենիքի
 Կտրիճ գավակներ, ժողովուրդներ քաջ
 Ելեք զարթնեցեք կանգնեցեք արթուն
 Գիտցեք քնում են գետերն ու քամին
 Սակայն չի քնում երբեք թշնամին
 Ահա ոճրամիտ մեր ոսոխը չար
 Շղթա է բերում լուծ ու կապանքներ
 Ընկճելու ազատ մեր եղբայրներին
 Եվ անարգելու հայրենիքը մեր

Էյիեյ լսեցեք ձայն տվեք իրար
 Ամենքդ եք ոտքի մարդ քնած չկա
 Շուտ հագեք-կապեք զենքեր ու զրահ
 Գոտեպնդվեցեք ասելությամբ վառ,
 Գոտեպնդվեցեք անձնագոհ կամքով
 Գոտեպնդվեցեք ահեղ վրեժով
 Շառաչեք ուժգին կաղնիներ հզոր
 Խոլ վրնջացեք նժույզներ խիզախ
 Մրրիկի նման զարկեցեք շեփոր
 Դեպի ռազմի դաշտ դեպ հերոսացում
 Դեպի ռազմի դաշտ սուրբ դրոշի տակ
 Դեպի բարձունքը մահի ու փառքի
 Վանեցեք հեռու թշնամուն վայրագ
 Մեր խրճիթներից մեր հնձաններից
 Մեր արտ ու կալից վանեցեք հեռու
 Հավերժ պիտ մնա հայրենիքը մեր
 Հզոր և ազատ և հավերժ կանգուն
 Մեր իդեալների սուրբ արևի տակ

Դեպի ռազմի դաշտ, դեպ հերոսացում
 Դեպի բարձունքը մեծ Հաղթանակի

Урок 37-38. Գրախանություն / В книжном магазине

Գրախանություն ինձ հետաքրքրում է

В книжном магазине меня интересует...

техническая
медицинская
юридическая
иностранная
армянская

литература

Որտե՞ղ են վաճառվում գրքերը: Где продаются книги?

Ո՞վ է ձեր սիրած գրողը: Кто ваш любимый писатель?

Խնդրում եմ, ցույց տվե՞ք այս գիրքը: Покажите, пожалуйста, эту книгу.

Ի՞նչ ամսագրեր եք բաժանորդագրվում: На какие журналы вы подписываетесь?

Ես վերցնում եմ այս գրքերը: Я беру эти книги.

Դրանք ի՞նչ արժեն: Сколько они стоят?

Խնդրում եմ, դրանք լավ փաթեթավորե՞ք, որպեսզի հարմար լինի տանել: Упакуйте их хорошо, пожалуйста, чтобы было удобно нести.

Գրենական պիտույքների խանութում / В магазине канцтоваров

Ինձ անհրաժեշտ է թուղթ, թանաք, գրիչ, մատիտ, ինքնահոս, թղթապանակ, ռետին, քանոն:

Мне необходимо купить бумагу, чернила, ручку, карандаш, авторучку, папку для бумаг, резинку линейку.

Խնդրում եմ, ցույց տվե՞ք ինչպիսի՞ թուղթ ունեք: Покажите, пожалуйста, какая у вас есть бумага?

Այս թուղթը չի՞ թրջվում: Это бумага не промокает?

Տվե՞ք ինձ հարյուր (երկու հարյուր) թուղթ: Дайте мне сто (двести) листов.

Խնդրում եմ, տվե՞ք ինձ տետր, ծոցատետր, վրձին, ջրաներկ, գծագրական թուղթ, յուղաներկ, արագակարիչ (թղթապանակ), կարկին, եռանկյունի քանոն:

Дайте мне, пожалуйста записную книжку, кисточку, акварельные краски, чертежную бумагу, масляные краски, скоросшиватель (папка), циркуль, треугольник.

Վ-Ֆ-ի ուղղագրությունը

1. Հարավ (юг), ավտո (машина), նավթ (нефть) սловах слышится **ф**, пишется **վ**.

Հարավ, ավտո, նավթ բառերում լսվում է **ф**, գրվում է **վ**:

2. В остальных случаях правописание и произношение **վ**, **ф** совпадают.

Например: ավյա (шерстяной), ավալտ (асфальт), գավաթ (чашка, бокал), թրթրվ (лепечущий), հարկավ (конечно), սակավ (малый), տավրի (арфа) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **վ**, **ф**-ի արտասանությունն ու գրությունը համընկնում են:

Упражнение

Վարժություն

Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные **վ**, **ф**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով **վ**, **ф**:

ա) Ա-տոմեթենա, հարա-ային, ա-ավտապատ, նա-, Ադ-անք, ադ-ան, Ա-դանստան,

ա-դանական, խա-ար, խա-իծ, Եթո-պիա, գա-թել աւ-յա, խստի-, հո-իտ, հո-տաշուշան, նա-

արկել, տա-իդ, տա-դահար, նգո-ք, սակա-աջուր, հարկա-, հա-կիրթ, Թի-լիս:

բ) Տու-, կարտո-իլ, Ադատ-, սերկ-իլ, աւ-ալտ, կտա-, Հա-իգ, Օ-սաննա, փլա-, հազի-, թա-իշ, ա-տոտնակ, գա-թել, բո-ել, նա-թամուղ, Ս-ինքս, հո-ասուն, Խոսրո-, խոո-ք, խորո-ել, Օքս-որդ, թի-լիսեցի, ա-տումատ:

Մ-Ն-ի ուղղագրությունը

1. Перед согласными **բ, պ, փ** пишется буква **մ**.

Например: ախումբ (клуб), ամբար (амбар), ճամպրուկ (чемодан), շամպայն (шампанское), ումպ (глоток), ամփոփել (резюмировать), փամփուշտ (патрон) и т.д.

Բ, պ, փ բաղաձայններից առաջ գրվում է **մ**:

2. Перед согласными **բ, պ, փ** пишется буква **ն**, если предыдущее слово или приставка оканчивается на букву **ն**.

Например: անբան (неразумный), անբախտ (несчастный), անփույթ (безразличный, небрежный), անպետք (негодный), բանբեր (вестник), դնփակ (закрытый), հանպատրաստից (без подготовки) и т.д.

Բ, պ, փ բաղաձայններից առաջ գրվում է **ն**, եթե նախորդ արմատը և ածանցը վերջանում են **ն** տառով:

3. В остальных случаях правописание и произношение **մ, ն** совпадают.

Например: բամբասել (судачить), համբույր (поцелуй), սիմֆոնիա (симфония), կամբ (воля), նման (похож), հիմնել (основать) и т.д.

Մնացած բոլոր դեպքերում **մ-ի, ն-ի** արտասանությունն ու գրությունն համընկնում են:

Բացահայտության նշաններ / Пунктуационные знаки

Բացահայտության նշաններն են չակերտը (« »), փակագիծը (), միության գիծը (-), անջատման գիծը (-), ենթամասն (-), կախման կետերը (...), բազմակետերը (...), ապաթարցը ('), որոնք գործածվում են նախադասությունների, բառերի իմաստը, հարաբերությունը պարզելու և ճիշտ ընկալելու համար:

Знаки пунктуации: кавычки, скобки, черточка, тире, дефис, многоточие, апостроф. Все эти знаки по форме и по функции совпадают с правилами пунктуации русского языка.

Չակերտների մեջ գրվում են` В кавычках пишется:

ա. Մեջ բերվող ուղղակի խոսքը. Цитируемая прямая речь:

Օր` Եվ ինձ լսելով կարող են ասել.

«Գժվե՞լ է, ի՞նչ է»:

Պ. Մեակ

բ. Ընկերությունների, կազմակերպությունների, կուսակցությունների, հիմնարկների և այլ պայմանական անունները. Имена общественных организаций, учреждения, партии, заведения и и т.д.

Օր` «Միթի» խանութների ցանց, «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն:

գ. Գրական երկերի, գիտական աշխատությունների, պարբերական հրատարակությունների անունները. Названия художественных произведений, журналов, газет, научных трудов:

Օր՝ «Մամվել» պատմավեպ, «Հայ զինվոր» շաբաթաթերթ:

դ. Մրցանակների անվանումները. Наименования наград:

Օր՝ «Մարտական խաչ» շքանշան, «Արիության համար» մեդալ:

ե. Ժխտական կամ հեգնական իմաստով գործածվող բառերն ու բառակապակցությունները. Слова и словосочетания, употребляемые с отрицательным или ироническим значениями:

Օր՝ Այնքան «բարի» մարդ էր, որ բոլորը նրանից խուսափում էին:

Փակագծերի մեջ են առնվում՝ В скобки заключаются:

ա. Միջանկյալ բառերը, բառակապակցությունները, նախադասությունները. Вводные слова, словосочетания, предложения:

Օր՝ Եվ անկարող եմ նաև քրքջալ.

(Քրքիջի համար ուժ է հարկավոր):

Պ. Մտակ

բ. Տեղեկատվական իմաստ ունեցող արտահայտությունները. Фразы, имеющие уточняющее значение:

Օր՝ Ետադաս որոշիչները սովորաբար գործածվում են գեղարվեստական (առանձնապես չափածո) խոսքում:

գ. Հեղինակի, նրա աշխատության անունը, էջը, հրատարակության թիվը նշելու համար. Ссылка на имя автора, его труд, страницы, место и год издания:

Օր՝ «Թեև բախտը մեզ շատ հարվածեց...» (Հովհ. Թումանյան, Ընտիր երկեր, Երևան, 1985, էջ 464):

դ. Թվարկում ցույց տվող տարանիշներից, թվանշաններից հետո. Скобки ставятся при перечислении после букв и цифр:

Օր՝ Անուն խոսքի մասերն են.

ա) գոյականը,

բ) ածականը,

գ) թվականը:

Կախման կետերը դրվում են կիսատ և չդրսևորված հույզ արտահայտող նախադասություններում. Многоточие ставится в неполных и незавершённых предложениях:

Օր՝ Արդյոք հիշո՞ւմ ես, անտառ էր, առու...

Հեքիաթի պես էր, երազի նման:

Վ. Տեղյան

Բազմակետը դրվում է մեջբերումները կրճատելիս. Многоточие ставится при сокращении цитат:

Օր՝ Գործն է անմահ, լա՛վ իմացեք,

Որ խոսվում է դարեդար....

Հ. Թումանյան

Անջատման գիծը դրվում է` *Тире ставится:*

ա. Ուղղակի խոսքի հեղինակային խոսքի միջև` ստորակետի հետ միասին և երկխոսությունների մեջ` տողասկզբում. *Между прямой и авторской речью:*

Օր` -Ի՞նչ է քո պահանջն ինձնից, Գևորգ իշխան:

-Այն, որ հեռացնես Ամրամից քո որդիներին:

-Կույր աչքը կների, բայց կույր սիրտը չի ների,- ասաց Յլիկ Ամրամը:

Մուրացան

բ. Պարբերույթի հիմնականբաղադրիչների միջև. *Между компонентами строк:*

Օր` Այս քաղաքում, ուր ցոփ արքաներ են ապրել...

Իշխաններ են դարեր առևանգել, հարբել,

Կախաղաններ կանգնել հարյուրներով,-

Այս քաղաքում հիմա եռում է կյանք մի նոր,

Զարմանալի մի կյանք:

Ե. Չարենց

Միության գծիկը դրվում է կրկնավոր բարդությունների, մեկ միասնություն կազմող բառերի միջև. *Черточка ставится в повторяющихся сложных словах и в словах составляющих единство:*

Օր` ուշ-ուշ, մեռնել-պրծնել, հասարակական-քաղաքական:

Ենթամասն դրվում է տողադարձի դեպքում. *Дефис ставится во время переноса:*

Օր` հե-ռանալ, հայ-րենիք;

Ապաթարցը արևելահայերենում չի գործածվում, իսկ արևմտահայերենում դրվում է զեղչված ձայնավորի փոխարեն, բայի կը եղանակիչի, մը անորոշ մասնիկի վրա, երբ ըն չի գրվում, կամ այլ կրճատումների դեպքում. *Апостроф в восточноармянском языке не употребляется, а в западноармянском языке ставится вместо элинтированного гласного над частицей глагольного կը, неопределенного մը, когда не пишется р или в других сокращениях:*

Օր` Աստղ մ' ալ ես կերթամ հավելուլ երկնից...

Եվ մահամերձն ալ կուզե երկու բան,

Նախ` կյանքը, վերջը` լացող մ'իր վրան:

Այլ, ո՛հ, ի՛նչ կ'ըսեմ... շանթահարե զիս...

Պ. Նուրյան

Վարժություններ
Упражнения

1. Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласные **մ, ն**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով մ, ն:

ա) Ա-բաստանել, բա-բասել, ը-բռշխնել, ը-բիշ, ը-բոստ, ա-բասիր, բա-բեր, ա-պայման, գա-բյուղ, բա-բիշ, ա-պաճույճ, ա-փոփել, գա-բիկ, բա-բիռ, ա-փույթ, բա-սարկու, ա-բավ, ակու-բ, ա-բաստանել, ա-բար, ա-բարտավան, ա-բիռն:

բ) Ա-պ, ա-փոփել, բա-բակ, բ-բուլ, գա-փո, գ-բեթ, գա-բյուղ, ը-բռշխնել, ը-բոնել, ը-պանակ, ա-բավ, ա-պատիվ, ա-փոփոխ, ճա-պրուկ, ու-պ, ա-փորձ, դո-փակ, կաղա-բ, թա-բ, ա-պատճառ, ձեռ-բաց, ս-բուկ, բա-բեր, հա-պատրաստից:

2. **Կետադրել տեքստերը, բացատրել կետադրությունները: Поставить и объяснить знаки препинания в текстах.**

Պարույր Սևակ

Նամակ

Նա է գրում ինձ
Թե ես եմ գրում իմ հարազատին
Ինքս էլ չգիտեմ
Արդյոք քեզ երբ եմ երբ եմ տեսնելու
Չմեռ ու ամառ
Աշուն ու գարուն
Իսկ ուր է տարվա մեր եղանակը
Այն հինգերորդը
Նա է գրում ինձ
Թե ես եմ գրում իմ հարազատին
Ինքս էլ չգիտեմ
Դու նկատել ես ձմեռ ժամանակ
Անհնարին է անցնել անտառի այն ծանոթ տեղով
Որով անցել ես ամռան օրերին
Քանի որ ցրտից սաստիկ կուչ գալով

Ու ես հասկացա
Որ երբ հուզված ենք
Մենք թաքցնում ենք մեր խեղճ ձեռքերը
Երբ անվստահ ենք
Մենք թաքցնում ենք մեր խեղճ ոտքերը
Իսկ երբ են մարդիկ թաքցնում դեմքը
Գուցե ամոթից
Ես չեմ ամաչում իմ սիրո համար
Գուցե կարոտից
Ես ուզում եմ քեզ տեսնել բաց աչքով
Գուցե ճանկոտող ճյուղերից այս չար
Գուցե այս ցրտից որ ձկում է ինձ
Եվ ստիպում է կուչ գալ խեղճորեն
Կուչ գալ եմ ուզում քո թևերի տակ
Նա է ավարտում թե ես նրա տեղ

Ու ձյան բեռան տակ ճկվելով խղճուկ
Ոստ ու ճյուղերը փակում են ճամփադ
Իսկ մթնշաղին կամ աղջամուղջին
Ճանկում են դեմքդ
Աչքիդ սպառնում
Ես քայլում էի աղջամուղջի մեջ
Ու քայլում էի նաև մտացիր
Մտացիր արդյոք մտամփոփ արդյոք
Միթե նույնը չէ

Ինքս էլ չգիտեմ
Իմ այս հարցերին մի պատասխանիր
Բայց պատասխանիր լոկ իմ մեկ հարցին
Գարունը անցավ ես քեզ չտեսա
Ամառը անցավ ես քեզ չտեսա
Աշունը անցավ չտեսա ես քեզ
Չմեռն էլ կանցնի չեմ տեսնի ես քեզ
Իսկ ուր է տարվա մեր եղանակը
Այն հինգերորդը միթե չի գալու:

Урок 39-40. Քաղաքում / В городе

Ասացե՛ք, ինչո՞րե՛մ, ինչպե՞ս է կոչվում այս փողոցը: Скажите, пожалуйста, как называется эта улица?

Ինչպե՞ս հասնե՛լ համալսարան: Как пройти к университету?

Խնդրում եմ, բացատրե՛ք որտե՞ղ է գտնվում Մաշտոցի փողոցը, Հանրապետության հրապարակը, «Մանկական աշխարհ» խանութը: Объясните, пожалуйста, где находится улица Маштоца, площадь Республики, магазин “Детский мир”. Ինչպե՞ս և անցնե՛լ երկաթուղային կայարան, փոստ, օպերային թատրոն: Как пройти к железнодорожному вокзалу, к почте, к оперному театру?

Որտե՞ղ կարելի է տաքսի վերցնել: Где можно взять такси?

Խնդրում եմ, հասցրե՛ք ինձ (մեզ) Հանրապետության Հրապարակ: Довезите меня (нас), пожалуйста, до площади Республики.

Այս փողոցը տանո՞ւմ է «Երևան» հյուրանոց: Эта улица выходит на гостиницу “Ереван”? Որտե՞ղ է զբոսայգու, մարզադաշտի, կինոթատրոնի մուտքը: Где вход в парк, на стадион, в кинотеатр?

Ես (մենք) պետք է հասնեմ/ենք հրապարակ: Мне (нам) нужно попасть на площадь.

Ո՞ր ուղղությամբ պետք է գնամ: В какую сторону мне (нам) нужно идти?

Թանգարանում: Ցուցահանդեսում / В музее. На выставке

Բացատրե՛ք, ինչո՞րե՛մ, որտե՞ղ է գտնվում Հայաստանի Ազգային պատկերասրահը, Ս. Փարաջանովի և Ս. Սարյանի տուն-թանգարանը, Ա. Սպենդիարյանի և Ա. Խաչատրյանի տուն-թանգարանը, Հ. Թումանյանի տուն-թանգարանը: Объясните, пожалуйста, где находится национальная галерея Армении, дом-музей “С. Параджанова” и “М. Сарьяна”, дом-музей “А. Спендиаряна” и “А. Хачатуряна”, дом-музей “Ов. Туманяна”?

Ինձ (մեզ) գի՞դ (էքսկուրսավար) է հարկավոր: Мне (нам) нужен гид (экскурсовод).

Որտե՞ղ է տոմսարկղը: Где билетная касса?

Ի՞նչ արժե՛ տոմսը: Сколько стоит билет?

Այս դահլիճն ինձ (մեզ) շատ է հետաքրքրում: Этот зал меня (нас) очень интересует.

Ես ուզում եմ ավելի երկար մնալ այստեղ: Я хочу здесь задержаться подольше.

Ինձ (մեզ) դուր է գալիս այս նկարը, այս դիմանկարը, այս բնանկարը: Мне (нам) нравится эта картина, этот портрет, этот пейзаж.

Ինչքա՞ն ժամանակ է հարկավոր թանգարանը (ցուցահանդեսը) դիտելու համար: Сколько времени нужно на осмотр музея (выставки)?

Իմ (մեր) տրամադրության տակ կա մեկ, երկու (երեք, չորս) ժամ: В моем (нашем) распоряжении один час, два (три, четыре) часа.

Խնդրում եմ, բացատրե՛ք ինձ (մեզ), թե՛ սա ի՞նչ է: Объясните мне (нам), пожалуйста, что это?

Ո՞վ է նկարել այս նկարը: Кто написал эту картину?

Ինձ հետաքրքրում է քանդակը, գեղանկարչությունը, փորագրությունը, անրանկարչությունը, կիրառական արվեստը, ժողովրդական արվեստը: Меня интересует скульптура, живопись, гравюра, миниатюра, прикладное искусство, народное искусство.

Ինձ հետաքրքրում են որմնանկարները, սրբապատկերները, նոր աշխատանքները:
Меня интересуют фрески, иконы, новейшие работы.

Задание

Առաջադրանք

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Իմ սրտի քաղաք Երևանը

Երևանն այն քաղաքն է, որտեղ կարելի է ջուր խմել ցայտադրյուրից, վայելել ամառն ու տեսնել աշխարհի ամենահին բերդերից մեկը՝ Էրեբունին:

Հայաստանի պատմությունը սկսվում է ուրարտական թագավոր Արգիշտի I-ի կառավարման ժամանակներից: Հենց նա է ամրոց կառուցել Արին-Բերդի գագաթին, որի փլատակները պահպանվել են մինչ օրս:

«Էրեբունի» պատմահնագիտական արգելոց-թանգարանը գտնվում է բերդի ստորոտին: Այնտեղ են պահվում փլատակների տարածքում իրականացվող պեղումների ժամանակ հայտնաբերված մեծաթիվ ցուցանմուշները: Հետագայում բլրի ստորոտին էլ տարածվել է նույնանուն քաղաքը: Երևանի անվանումը ծնունդ է առել ուրարտական Էրեբունի ամրոցի անվանումից, որից էլ սկիզբ է առել Երևան քաղաքը:

Քաղաքի կենտրոնում կառուցված կառույցներից շատերը՝ Հանրապետության հրապարակ, Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոն, Մատենադարան, խորհրդային ճարտարապետության գոհարներ են: Ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանն իր երազները վարդագույն տուֆի միջոցով մարմնավորել է Երևանում:

Քաղաքի խորհրդանիշներից մեկն էլ Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիրն է, որը կառուցվել է Հայոց ցեղասպանության գոհերի հիշատակին: Հուշահամալիրի հեղինակներն են Սաշուր Քալաշյանն ու Արթուր Թարխանյանը:

Երևանում է վեր խոյանում Մայր Հայաստանի արձանը, որը կառուցվել է ի նշանավորումն Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի: 22մ բարձրությամբ հուշարձանը (պատվանդանով՝ 52 մ) տեսանելի է քաղաքի տարբեր մասերից:

Եթե Երևան եք ժամանել, չմոռանաք զբոսնել Թումոյի և Սիրահարների այգիներում, Հյուսիսային պողոտայում և անպայման լուսանկարվել Կարապի լճի ֆոնին:

Հ-ի ուղղագրությունը

1. Աշխարհ (мир, земля), խոնարհ (покорный), խորհուրդ (совет), ճանապարհ (дорога), շնորհ (талант), արհամարհել (презирать), օրհնել (благословить), ժպիրհ (наглый), նիրհել (дремать) в словах после **р** **h** не произносится.

Աշխարհ, խոնարհ, խորհուրդ, ճանապարհ, շնորհ, արհամարհել, օրհնել բառերում **р**-ից հետո **h**-ն չի լսվում:

2. Հ не произносится и не пишется в словах նշխար (просвира), ընթանալ (идти), ապաշխարել (каяться), ընդամենը (всего), ընդառաջ (навстречу).

Հ-ն չի լսվում և չի գրվում նշխար (просвира), ընթանալ (идти), ապաշխարել (каяться), ընդամենը (всего), ընդառաջ (навстречу) բառերում:

3. Есть слова в которых второе **h** не пишется: անհեթեթ (нелепый), անհողողող (непоколебимый), հայթայթել (добывать), հեկեկալ (всхлипывать), հեղեղատ (овраг), հեղեղել (заливать).

Վան բառեր, որտեղ երկրորդ **h**-ն չի գրվում:

Упражнение

Վարժություն

Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните согласный **h**.

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով **h**:

ա) Խոր-ուրդ, անպատե-, անշնոր-ք, արհամար-ել, հեղ-եղուկ, ընդ-ամենը, խոնար-, խոնար-վել, ջրօր-ներք, չնաշխար-իկ, նշխար-, ապաշխար-ել, հայթ-այթել, ճանապար-, ընդ-ատում, ժպիր-, համ-արգ, հեղ-եղատ, խոր-ին, աշխար-իկ, խոր-ուրդ, ընդ-ուպ, ընդ-արվել, բազմաշնոր-, ար-եստավոր, հոտ-ոտել, ընդ-ատել, հրա-րել, ընդ-ատակյա: բ) Աշխար-ական, նիր-ել, պա-ապան, մե-յան, ան-ույս, ար-եստ, սա-ման, շնոր-ագեղ, կտավ-ատ, ճանապար-որդ, խելա-եղ, ընդ-ակառակը, Ջարե-, գրա-, նժդե-, հայ-ոյել, Թե-րան, խո-, խոր-ել, խոր-րդատու, ներ-ակ, քար-ատ, ջրհեղ-եղ, դժգո- ար-ամար-ել, խոնար-աբար, հով-ար, հեղ-եղել, հեկ-եկալ, միր-ավ:

Урок 41-42. Հաղարծին / [Н]акхартын

Прочитать текст, выучить рассказывать. Վարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

- Բարև, Արա՛մ, մենք այսօր կշրջենք Հայաստանով և կծանոթանանք հայկական հայտնի եկեղեցիներին:

- Здравствуй, Арам, сегодня мы пройдемся по Армении и познакомимся с известными армянскими церквями.

- Շատ լավ, Սուրե՛ն, վերջապես ես որոշ բաներ կիմանամ իմ հայկական եկեղեցիների մասին:

- Хорошо, Сурен, я наконец узнаю кое-что о моих армянских церквях.

- Գուցե մի օր միասին գնանք հայրենիք և տեսնենք մեր մշակութային կոթողները:

- Может быть, однажды мы вместе поедem на родину и увидим наши культурные памятники.

- Ես շատ եմ լսել Հաղարծինի մասին, ինչ կարող ես պատմել դրա մասին:

- Я много слышал об Агарцине, что вы можете сказать по этому поводу.

- Հաղարծին վանքային համալիրի (10-13-րդ դդ.) հիմքը դրել են Բագրատունիները: Հաղարծինի համալիրն ունի չորս եկեղեցի՝ Սուրբ Գրիգոր (1244), Սուրբ Աստվածածին (1281թ.), Սուրբ Վաթողիկե (12-րդ դար) և Սուրբ Ստեփանոս (1232թ.), երկու գավիթ, որոնցից մեկն՝ ավերված, սեղանատուն (1248), աղոթարաններ, խաչքարեր:

Монастырский комплекс Агарцин (10-13 вв.) был основан Багратуни. Комплекс Агарцин состоит из четырех церквей: Св. Григора (1244 г.), Св. Аствацацина (1281 г.), Св. Католической (12 век) и Св. Степаноса (1232 г.), двух притворов, один из которых разрушен, трапезной (1248 г.), молельных комнат, хачкаров. Վանքային համալիրի անվան հետ կապված երկու ավանդություն կա: Есть две традиции, связанные с названием монастырского комплекса. Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու դիմացի պատին վկայություն կա: На фронтальной стене церкви Пресвятой Богородицы есть свидетельство. Պատկերված են վանահայրը, եպիսկոպոսն ու արծիվը՝ նստած մայր եկեղեցու գմբեթի վրա: Изображены настоятель, епископ и орел, сидящие на куполе главной церкви. Ավանդության համաձայն՝ 1281 թվականին, երբ օծվել է եկեղեցին, արծիվները երկնքում շուրջապար են բռնել, այդտեղից էլ գալիս է անվանումը՝ արծիվների հաղը (խաղը): По преданию, в 1281 году, когда церковь была освящена, орлы парили(играли) в небе, отсюда и название - орлиная игра. Սուրբ Աստվածածինը կառուցվել է 1070 թվականին, մեծ երկրաշարժից հետո վերականգնվել է և միայն 1281-ին վերանորոգումից հետո օծվել: Св. Аствацацин был построен в 1070 году, был восстановлен после великого землетрясения и освящен только после ремонта в 1281 году. Մեկ այլ ավանդության համաձայն, Հաղարծին անվանումը կապվում է տարածքում ժամանակին տարածված վագրակատուների հետ: Согласно другой традиции, имя Агарцин ассоциируется с тиграми, которые когда-то обитали в этом районе. «Հաղար» արաբերերեն բառը նշանակում է վագրակատու, իսկ քանի որ տարածքում դրանք շատ են եղել ու բազմացել են, համալիրը կոչել են Հաղարծին՝ վագրակատուների բազմացման վայր: Слово «акхар» по арабский означает «гепард», и поскольку их было много и они размножились в этом районе, комплекс назывался Агарцин, место размножения гепардов. Ըստ որոշ տվյալների, այս անվանումը տվել են Զաքարյանները, որոնք, հավանաբար հետագայում ցանկացել են իրենցից հետք թողնել և վանական համալիրի հետ կապել իրենց անունը. ինչպես հայտնի է, վագրակատուները եղել է նրանց նշանը: Согласно некоторым источникам, имя было дано Закарянами, которые, возможно, позже захотели оставить свой след и связать свое имя с монастырским комплексом: как известно гепард был их знаком. Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու տակ կա թաքստոց, որը էլք չունի: Под церковью Пресвятой Богородицы есть тайник, из которого нет выхода. Այն եղել է գանձատուն, որտեղ սրբություններն են պահվել՝ օտարներից պաշտպանելու համար: Там была сокровищница, где хранили святилища, чтобы защититить от чужих. Վանքային համալիրն ունի գետնուղի, որը տանում է դեպի գետը: В монастырском комплексе также есть подземная дорога, ведущая к реке. Եկեղեցիներում դրանք կառուցվել են երկրաշարժերի և պատերազմների ժամանակ օգտագործելու համար: В церквях они были построены для использования при землетрясениях и войнах. Համալիրի ամենահին կառույցը՝ Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, կառուցել են Բյուզանդիայի տիրապետության տակ գտնվող Արևմտյան Հայաստանից հալածանքներից փախած վանականները՝ հեթանոսական տաճարի

հիմքերի վրա: Древнейшее сооружение комплекса, церковь Св. Григория, была построена монахами, бежавшими от преследований из Западной Армении, находящейся под византийским владычеством, на фундаменте языческого храма. Վանքում 300 վանականներ են ապրել: В монастыре жили 300 монахов. Այս եկեղեցում ժամանակին եղել է պտտվող սյուն, որը հետագայում ամրացրել են և այժմ անշարժ է: В этой церкви когда-то была вращающаяся колонна, которая позже была закреплена и сейчас стоит неподвижно. Եկեղեցում կան ճգնարաններ: В церкви есть святилища. Չախակողովյան խցի հարևանությամբ, վերևի հատվածում քանդակների պատկերված են բարերարը, վանականները: Рядом с левой кельей, в верхней части, на скульптурах изображены благодетель и монахи. Սուրբ Գրիգոր եկեղեցու բակում տեղադրված խաչքարը կոչվում է Թևավոր: Այս խաչքարն արդեն 7 դար իր վրա կրում է որդան կարմիր ներկի հետքեր: Хачкар, расположенный во дворе церкви Святого Григора, называется Тевавор(крылатый). Этот хачкар на протяжении 7 веков несет на себе следы краски вордан кармир. Ճարտարապետ Մինասի՝ Հաղարծնավանքի արևմտյան մասում 1248թ-ին կառուցած սեղանատունը միջնադարյան Հայաստանի ճարտարապետական ամենավառ ու եզակի ստեղծագործություններից է: Трапезная, построенная архитектором Минасом в западной части Агарцнаванка в 1248 году, является одним из самых ярких и уникальных архитектурных произведений средневековой Армении. Այն ստեղծված է 12 սյուների վրա, որոնք խորհրդանշում են Քրիստոսի 12 աշակերտներին: Հաղարծինում գտնվել է բրոնզաձուլ կաթսա, որը կշռում է 350 կգ, այն գեղարվեստական մետաղագործության բարձրարվեստ նմուշներից է: Она состоит из 12 столбов, которые символизируют 12 учеников Христа. В Агарцине найден бронзовый чугунный котел весом 350 кг, он является одним из высокохудожественных образцов художественной обработки металла. Կա կարծիք, որ այն մյուռոնի կաթսա է եղել: Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում է Խաչատուր վարդապետ Տարոնացին գրել Հայ Առաքելական Եկեղեցու Սուրբ պատարագի առաջին մասը՝ «Խորհուրդ Խորինը»-ը: Считается, что это был мировой котел. Архиепископ Хачатур Таронаци в церкви Св. Богородицы написал первую часть Святой Литургии Армянской Апостольской Церкви «Гроб Господень». Վանական համալիրից մի փոքր հեռավորության վրա կան 5 և 7-րդ դարերի մատուռ-ճգնարաններ: На небольшом расстоянии от монастырского комплекса находятся часовни-залы 5-го и 7-го веков. Այս կառույցները եզակի են համարվում: Ներսում նախաարահն է, ապա ճգնավորի սենյակն ու խորանը, որտեղ նա պատարագ է մատուցել, քանի որ դուրս չի եկել մատուռից: Эти сооружения считаются уникальными. Внутри фойе, затем комната отшельника и алтарь, где он служил литургию, поскольку он не покидал часовню.

- Ես հաջորդ դասին կպատմեմ մեր մյուս եկեղեցիների մասին: На следующем уроке я расскажу вам о других наших церквях.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, սովորել պատմել:

Հաճախ գործածվող բառեր / Часто употребляемые слова

Լավ/лав-хорошо, վատ/ват-плохо, զգուշ/згуйш-осторожно, անհավանական/ան[h]аванакан-невероятно, ուշադրություն/ушадрютюн-внимание, այսպես ասած/айспес асац-так сказать, ի դեպ/и деп-кстати, իմ կարծիքով/им карциков-по-моему, անկեղծ ասած/анкекхц асац-откровенно говоря, սկզբում/скзбум-сначала, իմիջիայլոց/имидшиайлоц-между прочим, իհարկե/иарке-конечно, հենց այդպես/[h]ենц айдпес-именно так, հաստատ/[h]астат-точно, անշուշտ/аншушт-несовменно, անպայման /анпайман-непременно, հնարավոր է/[h]наварор э-возможно, վերջապես/ верчапес-наконец, դեր ավելին/дер авелин-более того, ավելի լավ/авели лав-тем лучше, ավելի վատ/авели ват-тем хуже, ամեն դեպքում/амեն депкум-на всякий случай, շատ ափսոս/шат апсос-очень жаль, գերազանց/геразанц-отлично, գուցե/гуце-может быть, ընդհակառակը/ынд[h]акараке –напротив.

Տվյալ բառերով կազմել նախադասություններ: С этими словами составьте предложения.

Չրկնակ բաղաձայններ /Двойные согласные

Если в слове согласный имеет долгое произношение, то пишется две буквы. **Например:** ինն (девять), մրրիկ (буря), բերրի (плодородный), տարր (элемент), ուղղակի (просто), Աննա (Анна), Նելլի (Нелли) и т.д.

Եթե բառի մեջ բաղաձայն հնչյունը ունենում է տևական արտասանություն, գրվում է կրկնակ տառով:

В армянском языке слова, которые имеют две согласные можно разделить на группы.

Հայերենում կրկնակ բաղաձայն ունեցող բառերը կարելի է բաժանել մի քանի խմբերի:

1. Звукоподражаемые слова.

Например: բվվալ (гудеть), դռռալ (гудеть), թշշալ (шипеть), կռռալ (каркать), ճռռալ (скрипеть), մռռալ (мурлыкать) и т.д.

Նմանաձայնություններ:

2. Слова, которые произошли при помощи чередования.

Например: զննել (осматривать) - զնին, հովվական (пастушеский) – հովիվ - ական, ուղղական (именительный) – ուղիղ - ական и т.д.

Հնչյունափոխության հետևանքով առաջացած բառեր:

3. Слова из разных словообразовательных и грамматических частей.

Например: այբբենարան (азбука) – այբ – բեն - արան, աննման (несравненный) – ան - նման, երկկողմ (двусторонний) – երկ - կողմ, կեցցե (да здравствует) – կեց - ցե, ընդդեմ (против) – ընդ - դեմ и т.д.

Բառակազմական և քերականական տարբեր բաղադրիչների միացումով առաջացած բառեր

4. Некоторые заимствованные и иноязычные слова.

Например: Աննա (Анна), Աքիլլես (Ахил), բալլադ (баллада), Բոնն (Бонн), մուլլա (мулла). Հելլեն (Эллен), ֆինն (финн) и т.д.

Մի շարք փոխառյալ և օտար բառեր:

Упражнение

Վարժություն

Перепишите данные слова, в пропущенных местах дополните двойные согласные.

Արտագրե՛ք տրված բառերը՝ կետերի փոխարեն գրելով կրկնակ բաղաձայններ:

ա) Բնօ-ան, հո-ասուն, կիլովա-, տո-ա, ու-եկալ, ու-ել, ու-ակի, ու-ի, զարտու-ի, տա-երք, մանրագ-ին, ցորնամ-իկ, մ-իկ, ըն-եմ, կեղ-ամ, տա-ասեռ, կե-ե, ու-եպայուսակ, տա-աբանություն, անդո-ագիր, ֆի-, բե-ի, խճու-ի, ու-աձիգ:

բ) Միատա-, տա-որոշել, անդո-, ա-վաճ., տասնի-ը, սովա-ուկ, մ-կաճուփ, այ-ենարան, երե-րբիչ, հե-են, տո-ա, ջո-որդ, հո-եկ, ըն-իմադիր, վշտա-ուկ, խորագ-ին, հինգե-որդ, ի-երորդ, լուսա-իկ, ե-որդ, հո-ական, Դա-ի, վ-ալ, դ-ալ:

Урок 43-44 . Թվեր / Числа

Числительные в армянском языке бывают количественные (քանակական), порядковые (դասական), распределительные (բաշխական) и дробные (կոտորակային) .

Количественные числительные/ Քանակական թվականներ

Количественные (քանակական) числительные отвечают на вопросы: քանի՞, ինչքա՞ն, որքա՞ն (сколько?).

Количественные числительные по своей словообразовательной структуре бывают простые, суффиксальные, сложные и сложносоставные.

1) Простые числительные состоят из одного корня:

1 մեկ (мек)	11 տասնմեկ (таснмек)	21 քսնմեկ (к[kh]санмек)
2 երկու (ерку)	12 տասներկու (таснерку)	22 քսներկու (к[kh]санерку)
3 երեք (ерек[kh])	13 տասներեք (таснерек[kh])	23 քսներեք (к[kh]санерек[kh])
4 չորս (чорс)	14 տասնչորս (таснчорс)	24 քսնչորս (к[kh]санчорс)
5 հինգ([h]инг)	15 տասնհինգ (тасн[h]инг)	25 քսնհինգ (к[kh]сан[h]инг)
6 վեց (вец)	16 տասնվեց (таснвец)	26 քսնվեց (к[kh]санвец)
7 յոթ (ёт[th])	17 տասնյոթ (таснёт[th])	27 քսնյոթ (к[kh]санёт[th])
8 ութ (ут[th])	18 տասնութ (таснут[th])	28 քսնութ (к[kh]санут[th])
9 ինը (ине)	19 տասնինը (таснине)	29 քսնինը (к[kh]санине)
10 տաս (тас)	20 քսն (к[kh]сан)	30 երեսուն (ересун)
		31 երեսնամեկ (ересунмек)

40 քառասուն (к[kh]арасун, 41 քառասնամեկ (к[kh]арасунмек)

50 հիսուն([h]исун), 51 հիսնամեկ ([h]исунмек)

60 վաթսուն(ва[th]тсун), 61 վաթսնամեկ (ват[th]сунмек)

70 յոթնասուն(ёт[th]анасун), 71 յոթնասնամեկ (ёт[th]анасунмек)

80 ութսուն (ут[th]сун), 81 ութսնամեկ (ут[th]сунмек)

90 իննսուն (иннсун), 91 իննսնամեկ (иннсунмек)

100 հարյուր ([h]арюр), 101 հարյուրմեկ ([h]арюрмек)

1000 հազար ([h]азар), 2000 երկու հազար (ерку [h]азар), 3000 երեք հազար (ерек[kh] [h]азар), 4000 չորս հազար (чорс [h]азар), 5000 հինգ հազար ([h]инг [h]азар), 6000 վեց հազար (вєц [h]азар), 7000 յոթ հազար (ѳт[th] [h]азар), 8000 ութ հազար (ут[th] [h]азар), 9000 ինը հազար (ины [h]азар), 100000 հարյուր հազար ([h]арьюр [h]азар), (1000000 միլիոն (милион)).

Запомните!

- а) Числительное *երկու* употребляется только при субстантивации.
- б) Параллельные формы *ինը*, *ինն* употребляются в следующих случаях: если начальный звук следующего слова согласный, то употребляется форма *ինը* (*ինը տղա*, *ինը կոպեկ*), если же начальный звук следующего слова гласный, то употребляется форма *ինն* (*ինն տղիկ*, *ինն օր*, *ինն ամիս*).
- в) Числительное *տասը* имеет параллельные формы *տասին* и *տասи*. В составе сложных слов (иногда и самостоятельно) употребляется форма *տասին*, которая была принята в древнеармянском языке. Форма *տասи* проникла в литературный язык из разговорной речи и конкурирует с формой *տասը*.
- г) Числительное *մի* одновременно является неопределенным местоимением и употребляется в роли неопределенного артикля. В предложении *Մի գիրք տո՛ւր ինձ* значение *մի* можно понимать двояко: *Дай мне одну книгу* и *Дай мне какую-нибудь книгу*. *Մի* воспринимается как числительное, когда является носителем логического ударения.
- 2) Суффиксальные числительные образованы при помощи суффикса *ուն* (десять):
30 երեսուն, 40 քառասուն, 50 հիսուն, 60 վաթսուն, 70 յոթանասուն, 80 ութսուն, 90 իննսուն.
- 3) Сложные числительные образуются при помощи сочетания десятков и единиц таким же образом, как и в русском языке. Таким способом образованы числительные от 11 до 99.
- 4) Сложносоставные числительные (все числительные выше ста) состоят из двух и более отдельных слов:
101 հարյուր մեկ, 105 հարյուր հինգ, 110 հարյուր տաս, 115 հարյուր տասնհինգ, 200 երկու հարյուր, 203 երկու հարյուր երեք, 225 երկու հարյուր քսանհինգ, 300 երեք հարյուր. 400 չորս հարյուր, 588 հինգ հարյուր ութսունութ, 1987 հազար ինը հարյուր ութսունյոթ, 25791 քսանհինգ հազար յոթ հարյուր իննսունմեկ, 540624 հինգ հարյուր քառասուն հազար վեց հարյուր քսանչորս.

Порядковые числительные/ Դասական թվականներ

Порядковые (դասական) числительные по своей структуре суффиксальные. Они образуются от количественных числительных при помощи суффиксов *-րորդ* и *-երորդ*. Суффикс *-րորդ* образует порядковые числительные *երկրորդ* (от *երկու*), *չորրորդ* (от *չորս*). Остальные порядковые числительные образуются при помощи суффикса *-երորդ*: *հինգերորդ*, *վեցերորդ*, *յոթերորդ*, *ութերորդ*, *իններորդ*, *տասերորդ* (а также *տասներորդ*) *տասնմեկերորդ*, *տասներկուերորդ*, *տասներեքերորդ*, *տասնչորսերորդ*, *տասնհինգերորդ*, *քսաներորդ*, *քսանութերորդ*, *երեսունիններորդ* и т.д. Исключение составляет порядковое числительное *առաջին* (первый).

При образовании составных порядковых числительных суффикс *-երորդ* присоединяется к последнему компоненту. Например: *երկու հարյուր հինգերորդ* (205-ый), *հազար յոթ հարյուր յոթանասունհինգերորդ* (1775-ый)

Порядковые числительные в письменной форме обозначаются: 1) римскими цифрами, 2) арабскими цифрами; 3) буквами армянского алфавита. При обозначении арабскими цифрами после цифры ставится соединительная черточка и пишется буквосочетание *-րդ*; например, 2-րդ (*երկրորդ*), 8-րդ (*ութերորդ*), 55-րդ (*հիսունհինգերորդ*). Порядковое числительное *սիսօրհն* в письменной форме обычно обозначается римской цифрой, а при обозначении арабской цифрой пишется *1-ին*. Однако эта форма омонимична, т. к. одновременно выражает значение дательного падежа субстантивного употребления числительного *1-ին* (*մեկին*); например: *սեպտեմբերի 1-ին* (*մեկին*) - первого сентября *Ժամը 1-ին* (*մեկին*) — в час, в первом часу.

Иногда в роли порядковых числительных употребляются буквы армянского алфавита, которые с V по XVI век применялись в значении цифр.

Ա - 1 Ժ - 10 Ճ - 100 Ռ - 1000
Բ - 2 Ի - 20 Ս - 200 Ս - 2000
Գ - 3 Լ - 30 Յ - 300 Վ - 3000
Դ - 4 Խ - 40 Ն - 400 Տ - 4000
Ե - 5 Ծ - 50 Շ - 500 Ը - 5000
Զ - 6 Կ - 60 Ո - 600 Ց - 6000
Է - 7 Հ - 70 Զ - 700 ՈԻ - 7000
Ը - 8 Զ - 80 Պ - 800 Փ - 8000
Թ - 9 Ղ - 90 Զ - 900 Ք - 9000

Распределительные числительные/Բաշխական թվականներ

Распределительные числительные образуются от количественных числительных путем прибавления суффикса *ական* или путем повторения числительного.

Значение таких числительных в русском языке передается сочетанием количественных числительных с послелогом *по*.

Примеры: *մեկական*, *մեկ-մեկ* - по одному, *երկուական*, *երկու-երկու* - по два, *երեքական*, *երեք-երեք* - по три, *հնգական*, *հինգ-հինգ* - по пять, *քսանական*, *քսան-քսան* - по двадцать, *հիսունական*, *հիսուն-հիսուն* - по пятьдесят, *հարյուրական*, *հարյուր-հարյուր* - по сто, *հազարական*, *հազար-հազար* - по тысяче.

Երեխաները գնեցին երեքական մատիտ: Дети купили по три карандаша.

Յուրաքանչյուրս տնկեցինք երկուական ծառ: Каждый из нас посадил по два дерева.

Դահլիճի ամեն կարգում կա քսանհինգական արթո: В каждом ряду зала по двадцать пять стульев.

Запомните!

1) *Մեկ-մեկ* одновременно может быть наречием времени в значении *иногда*.

Նրանք մեկ-մեկ գիշերն էլ են աշխատում: Они иногда и ночью работают. *Մեկ-մեկ ես քեզ չեմ հասկանում:* Иногда я тебя не понимаю.

2) Распределительные числительные, образованные от числительных, обозначающих десятки при помощи суффикса *ական*, в словосочетаниях с существительным

թվականներ (годы) обозначают определенный промежуток времени քանակական թվականներ — двадцатые годы, երեսունական թվականներ — тридцатые годы, քառասունական թվականներ — сороковые годы, ութսունական թվականներ — восьмидесятые годы.

Дробные числительные/Կոտորակային թվականներ

В армянском языке числитель обыкновенной дроби выражается количественным числительным; знаменатель - либо порядковым, либо путем прибавления суффикса ական к порядковому числительному.

Примеры:

1/3 մեկ երրորդ/ական/, 4/6 չորս վեցերորդ/ական/, 7/8 յոթ ութերորդ/ական/, 2, 5/7 երկու ամբողջ հինգ յոթերորդ/ական/, 4, 1/2 չորս ամբողջ մեկ երկրորդ/ական/.

Дробные числительные обычно употребляются со словами մաս (часть), բաժին (доля), а также со словами, являющимися единицами меры.

Примеры:

Նա երկու օրում գրեց հոդվածի մեկ երրորդ/ական/ մասը: Он за два дня написал одну третью часть статьи.

Знаменатель десятичной дроби (տասնորդական կոտորակ) образуется путем прибавления составного суффикса երրորդական к количественному числительное. 0,05 - զրո ամբողջ հինգ հարյուրերորդական, 2,005 - երկու ամբողջ հինգ հազարերորդական: Знаменатель десятичной дроби, обозначенной цифрой 10, может иметь следующие лексические выражения: տասնորդական, տասերորդական, տասներորդական: Предпочтительна первая форма: 0,2 - զրո ամբողջ երկու տասնորդական, 2,5 - երկու ամբողջ հինգ տասնորդական:

Задания

Առաջադրանքներ

1. Составьте предложения с числами. Թվականներով կազմել նախադասություններ:
2. Прочитать текст, перевести, выучить рассказывать. Подчеркнуть числительные, определить вид. Գարդալ տեքստը, թարգմանել, սովորել պատմել, ընդգծել թվականները, որոշել տեսակը:

Գոշավանք / Гошаванк

Գոշավանք վանական համալիրը՝ շրջապատված անտառապատ լեռներով, գտնվում է Դիլիջան առողջարանային քաղաքում: 13-րդ դարի հայ ճարտարապետության այս մարգարիտը եղել է Հայաստանի կրոնական, կրթական և մշակութային խոշոր կենտրոն: Այդտեղ գործել է բարձրակարգ ուսումնական հաստատություն, որը պատմական աղբյուրներում անվանվել է վարժապետարան, համալսարան, ճեմարան: Գոշավանքն իր ոճի մեջ յուրահատուկ վանական համալիր է, այն ներառում է միջնադարյան ճարտարապետության ողջ վաստակը: Հարկ է նշել, որ վանական համալիրի կառույցները համահունչ են տեղի շքեղ բնության հետ: Հետաքրքիր մի ավանդություն կա՝ հյուսված «Գոշ» անվան հետ. ըստ այս լեգենդի Մխիթար Գոշը երազում տեսնում է Աստծուն, ով զգուշացնում է, որ յոթ տարի շարունակ պտղատու տարիներ են սպասվում, սակայն պտղաբերությանը հաջորդելու

է երկարատև երաշտ: Տերը հորդորում է Գոշին, որ վանքերում կառուցեն ամբարներ և ծայրից ծայր լցնեն պահեստները հացահատիկով: Երաշտն սկսվելուն պես Մխիթար Գոշը վերցրնում է մի մեծ զամբյուղ՝ «գուշ», լցնում է այն հացահատիկով, բաժանում մարդկանց և սովից փրկում նրանց: Ահա վարկածներից մեկը, թե ինչու հայ մեծ առակագիրը, հոգևորականը, հասարակական գործիչը ստացավ Գոշ անունը:

Սկզբնապես վանքը անվանվել է Նոր Գետիկ, սակայն Մխիթար Գոշի մահվանից հետո իր կողմից հիմնված Նոր Գետիկի վանքը վերանվանվել է Գոշավանք (Գոշի վանք):

Урок 45-46. Արարատ լեռը / Гора Арарат

Արարատը Հայկական լեռնաշխարհի ամենաբարձր լեռն է (5165 մ): Կազմված է երկու կոնաձև մասերից՝ **Մասիս** (5165 մ) և **Միս** (3925 մ): Այն գտնվում է Արաքս գետի աջ ափին՝ Հայաստանի Հանրապետությունից 32 կմ հեռավորության վրա: Հարաբերական բարձրությամբ (4300 մ) Մասիսն աշխարհի ամենաբարձր գագաթն է: Արարատը գտնվում է Արևմտյան Հայաստանում՝ ներկայիս Թուրքիայի տարածքում: Դժվար է բարձրանալ լեռան գագաթը, պետք է հաղթահարել ձորեր ու կիրճեր, քչերին է հաջողվում հասնել լեռան գագաթ, որը պատված է ձյան հաստ շերտով: Արարատն ունի հրաբխային ծագում: Հաճախ գագաթը պատվում է թանձր մառախուղով:

Արարատը բիրիական սուրբ լեռն է, որի վրա ջրհեղեղից հետո իջևանել է **Նոյյան տապանը**: Համաշխարհային ջրհեղեղից լեռան գագաթին փրկվել են ութ հոգի՝ նոր մարդկության նախահայր Նոյը, իր կինը, որդիները և որդիների կանայք: Նոյի և իր ընտանիքի փրկության պատմությունն արձանագրված է Աստվածաշնչում (Ծննդ. 7,8): Արարատից Նոյն իջել է դեպի հարավ-արևելք, որտեղից և առաջացել է այդ տարածաշրջանի անվանումը՝ Նախիջևան:

1829 թվականին առաջին անգամ Արարատի գագաթն է բարձրացել Դորպատի համալսարանի պրոֆեսոր Իոհանն Տրիդրիխ Պարրոտը, որին ուղեկցել են **Խաչատուր Աբովյանը**, երկու գյուղացիներ՝ Հովհաննես Այվազյանը, Մուրադ Պողոսյանը և երկու ռուս զինվորներ՝ Ալեկսեյ Զոռոովենկոն, Մատվեյ Չալպանովը: Նրանք կատարել են ֆիզիկական և բուսակլիմայական հետազոտություններ:

1845 թ. հուլիսին ակադեմիկոս Աբիխը, մանրակրկիտ ուսումնասիրելով Արարատի առանձնահատկությունները, որոշել է Մասիսի գագաթը տանող ամենամատչելի ուղին՝ հարավարևելյան լանջը, և կատարել փայլուն վերելք: Իր գեղեցկությամբ, դժվարամատչելիությամբ ու բնական ներգործումներով Արարատը հնում խորհրդավոր ազդեցություն է ունեցել հայ ժողովրդի վրա: Այն պաշտել և առասպելացրել են: Հայոց հին հավատքում Մասիսը քաջաց ոգիների դիցարանն է:

Այսօր էլ Արարատը շարունակում է հիացնել աշխարհի մարդկանց: Արարատը մեր սրբազան լեռն է, որը մինչ օրս Հայաստանի խորհրդանիշերից է:

Прочитать текст, перевести, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, թարգմանել, սովորել պատմել:

Կապ /Предлог
Կապերի գործածությունը/Употребление союзов

а) Родительно-дательным падежом управляют предлоги: հանուն (во имя, за), հոգուս (в пользу), ըստ (по, согласно), ընդդեմ (против), հանձինս (в лице).

Նրանք կռվում էին հանուն հայրենիքի:

Они сражались за родину.

Հարցերը լուծվեցին հոգուս ուսանողների:

Вопросы были решены в пользу студентов.

Աշակերտները տարբերվում են ըստ ընդունակությունների:

Ученики различаются по способностям.

б) Родительно-дательным падежом управляют послелогі: առաջ, առջև (перед, напротив), առթիվ (по случаю), դեմ (против), դիմաց (напротив), համար (для), հանդեպ (по отношению к), մասին (о, об), մեջ (в), միջև (между), մոտ (у, около), նկատմամբ (по отношению к), պես (как, подобно), վերաբերմամբ (по отношению к), վրա (на), տակ (под), հետ (с, вместе с), չափ (в размере, с, со).

առաջ

հայացքի

նոտքերի

դռան

առթիվ

տոնի

հաղթանակի

հանդիպման

դեմ

կեղծիքի

նպատակի

թշնամու

դիմաց

շենքի

պատուհանի

այգու

համար

որդու

դպրոցի

գործի

հանդեպ

ուսուցչի

ուսանողի

նսկու

հետ

մարդու

բանվորի

ընկերուհու

перед

взглядом (на глазах)

ногами (под ногами)

дверью

по случаю

праздника

победы

встречи

против

лжи

цели

врага

напротив

здания

окна

сада

для

сына

школы

дела

(по отношению) к

учителю

студенту

золоту

с

человеком

рабочим

подругой

մասին

գրքի
կարծիքի
ամուսնու

մեջ

պահարանի
նամակի
հոգու

միջև

կարծիքների
ընկերների
գույների

մոտ

կանգառի
դռան
այգու

նկատմամբ, վերաբերմամբ

մարդու
աշխատանքի
երգչուհու

պես

գարնան
լույսի
արևի

վրա

սեղանի
գրքի
սրտի

տակ

սեղանի
պատի
ծառի

ո

книге
мнении
муже

в

шкафу
письме
душе

между

мнениями
товарищами
цветами

у, около

остановки
двери
сада

по отношению к

человеку
работе
певице

как

весны
света
солнца

на

столе
книге
сердце

под

столом
стеной
деревом

Упражнение**Վարժություն**

Прочитать изречения Гарегина Нжде, подчеркнуть предлоги, определить их виды.

Կարդալ Գարեգին Նժդեի թևավոր խոսքերը և ընդգծել կապերը, որոշել տեսակները:

Իմ ազգային դավանանքը թույլ չի տալիս թշնամանք տածել դեպի որեւէ հայ մարդու նկատմամբ::

Յոթնիցս ստոր է նա, ով գերադասում է կյանքը մահից բոլոր պարագաների մեջ:

Հայրենիքներն ապրում են հայրենասիրությամբ, ընկնում նրա պակասի պատճառով:

Բարոյական ուժն է գոտեպնդում փոքր ժողովուրդներին անհավասար կռվում, նա է դեպի հաջողություն ու հաղթանակ առաջնորդում թվապես թույլերին մեծամեծ հակառակորդների դեմ:

Երբ իմ շրթունքները մրմնջում են ցեղի մասին, աջս ցույց է տալիս Հայաստանը:

Հայաստան, նա, ով վտանգի ժամանակ քեզ համար մեռնել չի մացավ և վաղը պիտի չուզենա մեռնել՝ քո զավակը չէ, հայ չէ:

Կրոնների պես հայրենիքներն էլ են պահանջում, որ իրենց սպասարկողի ձեռքերը լինեն տաք ու մաքրամաքուր: Անհատ, հավաքականություն. սրանք հավիտենականին կապվում են իրենց հայրենիքի միջոցով:

Հայրենիքից զատ, հայրենիքից դուրս ինձ համար խաբուսիկ են բոլոր դրախտները:

Урок 47-48. Մատենադարան / Матенадаран

Մատենադարանի ձեռագիր հավաքածուն խոշորագույններից է աշխարհում: Коллекция рукописей Матенадарана — одна из крупнейших в мире. Մատենադարան գրաբարում նշանակել է գրադարան և համարվել է մի վայր, որին կից գործել է նաև ձեռագրատուն: Матенадаран на древнем армянском языке означает библиотека и считался местом, где располагался дом рукописей.

Պահոցներում կա 17300-ից ավել ձեռագիր, 450 հազարից ավել արխիվային փաստաթուղթ, 3 հազարից ավել հնատիպ գիրք: Գիտահետազոտական ինստիտուտում պահպանվող ձեռագրերից ավելի քան 14200-ը հայերեն է, մնացածը՝ օտարալեզու՝ հունարեն, լատիներեն, արամեերեն, եբրայերեն, արաբերեն, պարսկերեն, հին սլավոներեն, եթովպերեն, ճապոներեն և այլն: В архивах хранится более 17 300 рукописей, более 450 000 архивных документов, более 3 000 старинных книг. Более 14 200 рукописей, хранящихся в НИИ, на армянском, остальные на иностранных языках: греческом, латинском, арамейском, еврейском, арабском, персидском, старославянском, эфиопском, японском и др.

Այստեղ պահպանվում են թարգմանական եզակի նմուշներ, որոնց մայրենի լեզվով գրված բնագրերը չեն պահպանվել: Здесь хранятся уникальные образцы переводов, оригиналы которых не сохранились на родном языке.

Մատենադարանը հիմնադրել են Մեսրոպ Մաշտոցը և Սահակ Պարթևը՝ 405թ. թագավորանիստ Վաղարշապատում: 1920թ. այն պետականացվել է: Матенадаран был основан Месропом Маштоцем и Сааком Партевом в 405 году в престольном Вагаршапате. 1920 г. Матенадаран был национализирован. 1939թ. Մատենադարանը տեղափոխվում է Երևան: В 1939 г. Матенадаран был перенесен в Ереван. Մատենադարանի շենքի շինարարությունը, ճարտարապետ Մարկ Գրիգորյանի նախագծով, սկսվել էր 1945-ին, սակայն 1947-1953թթ. դադարեցվել էր: Строительство здания Матенадарана по проекту архитектора Марка Григоряна началось в 1945 г., но в 1947-1953 гг. было остановлено.

1953-ին շինարարությունը վերսկսվել է և 1959թ. ավարտվել: В 1953 году строительство возобновилось и в 1959 году закончилось. Նույն թվականին Մատենադարանը վերածվել է գիտահետազոտական ինստիտուտի և տեղակայվել նորակառույց շենքում: В том же году Матенадаран был преобразован в научно-исследовательский институт и разместился в новом здании.

Прочитать текст, выучить рассказывать. Գարդալ տերսուր, սովորել պատմել:

Слог. Законы слогоделения/Վանկ: Վանկատման կանոնները

Слог — это один гласный звук или гласный звук в сочетании с согласным (или согласными), которые произносятся одним толчком выдыхаемого воздуха.

Բառի այն հնչյունը կամ հնչյունների խումբը, որն արտասանվում է մեկ շնչով կոչվում է վանկ:

Слова делятся на слоги.

Բառերը բաժանվում են վանկերի:

В слове столько слогов, сколько в нем гласных звуков.

Բառի մեջ կա այնքան վանկ, որքան ձայնավոր:

Если слог заканчивается на гласный или состоит только из гласных, называется открытым слогом. Например: ա-պա-կի, ա-հա и т.д.

Եթե վանկը վերջանում է ձայնավորով կամ կազմված է միայն ձայնավորից, կոչվում է բաց վանկ: Օրինակ՝ ա-պա-կի, ա-հա:

Слог, заканчивающийся на согласный, называется закрытым слогом: например: մըտ-նել, կար-դալ и т.д.

Բաղաձայնով վերջացող վանկը կոչվում է փակ վանկ: Օրինակ՝ մըտ-նել, կար-դալ:

Произносимый, но не пишущийся со слогом ը, называется тайным слогом.

Например: ջրհոր- ջրը-հոր, մտնել -մըտ-նել, վկա-վը-կա и т.д.

Արտասանվող, բայց չգրվող ը ձայնավորով վանկը կոչվում է գաղտնավանկ: Օրինակ՝ ջրհոր-ջրը-հոր, մտնել-մըտ-նել, վկա-վը-կա և այլն:

По количеству слогов слова бывают однослоговые и многослоговые.

Например: քար, տուն, շուն, մարդ (однослог), հայրենիք, մարդկային, լավություն (многослог).

Ըստ վանկերի քանակի բառերը լինում են միավանկ և բազմավանկ: Օրինակ՝ քար, տուն, շուն, մարդ (միավանկ), հայրենիք, մարդկային, լավություն (բազմավանկ):

1. Если между двумя гласными находится один согласный, то, при делении слова на слоги, он относится к последующему слогу.

Например: Վա-րագ, Ա-նի, մա-տուր и т.д.

Եթե երկու ձայնավորների միջև կա մեկ բաղաձայն, ապա բառը վանկերի բաժանելիս, այն անցնում է հաջորդ վանկ: Օրինակ՝ Վա-րագ, Ա-նի, մա-տուր և այլն:

2. Если между двумя гласными два согласных, то при слогоделении первый согласный относится к предыдущему слогу, а второй к последующему.

Например: աստ-դիկ, վայր-կյան, մար-դիկ и т.д.

Եթե երկու ձայնավորների միջև կա երկու բաղաձայն, ապա բառը վանկերի բաժանելիս, առաջին բաղաձայնը մնում է նախորդ վանկում, երկրորդը՝ հաջորդ: Օրինակ՝ աստ-դիկ, վայր-կյան, մար-դիկ և այլն:

3. В тех словах где есть скрытый ը, при переносе пишется ը.

Например: Մկրտիչ-Մը-կըրտիչ, հմայել- հը-մայել, մրսել-մըր-սել и т.д.

Այն բառերում, որտեղ կա ը գաղտնավանկ, տողադարձելիս գրվում է: Օրինակ՝ Մկրտիչ-Մը-կըրտիչ, հմայել- հը-մայել, մրսել-մըր-սել և այլն:

4. Двойные согласные, в которых нет гласной ը, делятся между разными слогами.

Например: Ան-նա, ան-նկատ, տրգ-զալ и т.д.

Կրկնակ բաղաձայնները, որոնց միջև չկա գաղտնավանկ ը, բաժանվում են տարբեր վանկերի միջև: Օրինակ՝ Ան-նա, ան-նկատ, տրգ-զալ և այլն:

5. Двойные согласные, в которых есть тайный ը, могут соединяться в один слог.

Например: գրգ-վել, թըթ-վել, պը-տըտ-վել և т.д.

Այն կրկնակ բաղաձայնները, որոնց միջև կա ը գաղտնավանկ, կարող են միասին մեկ վանկ կազմել: Օրինակ՝ գրգ-վել, թըթ-վել, պը-տըտ-վել և այլն:

6. Артикли *u, դ, ն* с *тайным* ը *составляют* слог.

Например: գիրքս-գիր-քրս, անունդ-ա-նու-նրդ, հորդ-հո-րրդ և т.д.

U, դ, ն հոդերը ը գաղտնավանկով կազմում են վանկ: Օրինակ՝ գիրքս-գիր-քրս, անունդ-ա-նու-նրդ, հորդ-հո-րրդ և այլն:

7. В тех словах, в которых есть следующие друг за другом две гласные, один из них остается, а другой переносится на следующую строчку.

Например: մի-ակ, օվկի-անոս, հեքի-աթ, միմի-այն և т.д.

Այն բառերում, որտեղ կան միմյանց հաջորդող երկու ձայնավոր, նրանցից մեկը մնում է, իսկ մյուսը անցնում է հաջորդ տող: Օրինակ՝ մի-ակ, օվկի-անոս, հեքի-աթ, միմի-այն և այլն:

8. Буква *л* при переносе слова делится на две части *ե-վ*.

Например: բարևել-բարե-վել, հարևան-հարե-վան և т.д.

և տառը տողադարձելիս բաժանվում է երկու մասի *ե* և *վ*: Օրինակ՝ բարևել-բարե-վել, հարևան-հարե-վան և այլն:

Перенос/Տողադարձ

Перенос части слова на следующую строку называется переносом.

Բառի մի մասը հաջորդ տող տեղափոխելը կոչվում է տողադարձ:

Перенос производится двумя способами: или по слогам или согласно структуре слова.

Տողադարձը կատարվում է երկու սկզբունքով՝ ըստ վանկերի և ըստ բառի բաղադրիչների:

В основе переноса по слогам лежат законы слогаобразования. Ըստ վանկերի տողադարձի հիմքում ընկած են վանկատման կանոնները:

Сложные и производные слова переносятся как по слогам, так и согласно структуре слова. В переносе, согласно элементам слов, корни, приставки и суффиксы делятся согласно структуре слова.

Например: գետ-ափ, ծով-եզր, վայր-էջք, բազմ-երանգ, ան-տուն, դժ-բախտ, հերոս-ություն, հեծ-յալ և т.д.

Բարդ և ածանցավոր բառերը տողադարձվում են ինչպես վանկատմամբ, այնպես էլ ըստ բառի բաղադրիչների: Ըստ բառի բաղադրիչների տողադարձելիս արմատները, նախածանցները և վերջածանցները անջատվում են: Օրինակ՝ գետ-ափ, ծով-եզր, վայր-էջք, բազմ-երանգ, ան-տուն, դժ-բախտ, հերոս-ություն, հեծ-յալ և այլն:

Урок 49. Ես քո զինվորն եմ, Հայրենի՛ք / Я твой солдат, Родина

Հին է հայրենիքս՝ հայոց աշխարհը, նրա լեռներն ու քարափներն են մեզ տվել իրենց կարծրությունը, որ մեր հոգում համառություն ու համբերություն են դարձել: Քաջարժիվ հայի արյունն է հոսում իմ երակներում: Եվ ես պարտք եմ քեզ, իմ հա՛յ ժողովուրդ, պարտք ունենք հայրենիքի նկատմամբ: Պատմության դասերը յուրացրած ու ոգևորված՝ հպարտորեն գնում եմ պարտքս կատարելու: Ավարայրի դասերով, մերօրյա

հերոսների ջանքերով հառնեց անկախ Հայաստանս, որի խաղաղությունը այսօր զինվորի ձեռքերում է: Մաքառումների միջով անցած, զրկանքներ կրած հայի ուժն ու ոգին է բանակը: Եվ այդ բանակի զինվորն էմ ես ու պատրաստ եմ ցանկացած զոհաբերության: Չէ՞ որ ես քո կենդանի սուրն եմ, հայրենի՛ք իմ հպարտ: Ես այն սո՛ւրն եմ, որից երբեք մայր ու մանուկ չեն ընկել, որը չի խոցել թույլին ու տկարին, որը երբեք չի հարվածել թիկունքից: Ես այն սուրն եմ, որը երեք զարկից երկուսը բաշխել է, երրորդով մեջտեղից կես արել թշնամուն: Ես այն սո՛ւրն եմ, որը, երբ հանգստացել են Հայոց աշխարհի սահմանները, դարձել է գրիչ ու մագաղաթ, մաճ ու արոք, երգ, բուրվառ ու հարսնաքող, ցորենի ոսկե արտ ու օրորոց, խաչ՝ մկրտության: Իմ երակներում ողջ ազգի հպարտությունն է հոսում: Ես պարտավոր եմ ապրել քե՛զ համար, որ դու հարատևես, ես պարտավոր եմ պաշտպանել քե՛զ, որ դու ի՛նձ պաշտպանես: Ես՝ քո ծաղկած դաշտերի սակրավորն եմ, քո խաղաղ երկնքի օդաչուն ու պաշտպանը, քո քարքարոտ ճամփեքի հետևակը, քո բարձրիկ սարերի հրետանին, քո խոր ու մութ ձորերի կապավորը, քո վահանը, քո սահմանների արթուն պաշտպանը, քո հավատը, քո հույսը: Ամեն առավոտ արթնանալիս ես բարի լույս եմ ասում բանակին: Միայն անունն ու հայրենիքն են մնայուն: Հիմա, երբ հայոց բանակի զինվոր եմ դառնալու, հասկանում եմ, թե որքան վստահություն ու պարծանք կա այդ բառի մեջ, հանուն որի արժե ապրել ու մեռնել: Իզուր չեն հայրենիքը համեմատում մոր հետ և ասում՝ մայր հայրենիք: Միայն նրանք են ամենից մաքուրն ու նվիրականը, միայն մայրն ու հայրենիքն են ներում ու սպասում: Հայրենիքն իմ տունն է, ես սյունն եմ նրա, նա իմ օջախն է, ես՝ կրակը նրա:

Հայրենիքն իմ հենարանն է, ես հիմքն եմ նրա, նա իմ հանգրվանն է, ես՝ վառվող փարոսը նրա: Հայրենիքն իմ մայր հողն է, ես ծիլն եմ նրա, նա իմ պատմությունն է, ես վկան եմ նրա: Հայրենիքն իմ հիշողությունն է, ու ես մի էջն եմ նրա, հայրենիքն իմ նախնիներն են, իսկ ես կանչն եմ նրանց: Հայրենիքն իմ պաշտպանն է, ու ես զինվորը՝ նրա, նա իմ ելությունն է, ու ես՝ շունչը նրա: Հայրենիքն իմ անկախ պետությունն է, ես էլ՝ զավակը նրա: Չկասկածեք և ոչ մի վայրկյան, որ ես՝ իմ երկրի զինվորս, մի օր կանգնելու եմ բիրլիական Արարատի կատարին ու այնտեղից բարի լույս եմ ասելու ժողովրդիս, հսկելու եմ իմ երկրի գիշերն ու ցերեկը. իմ երակներում հոսում է հայի արյունը: Իմացի՛ր, զինվո՛ր, պաշտպանելով հայրենիքդ, դու անուշ քուն ես բերում բոլոր նրանց, ովքեր թանկ են քեզ համար:

Прочитать, переписать, перевести текст, выучить рассказывать. Կարդալ տեքստը, արտագրել, թարգմանել, սովորել պատմել:

Задание

Առաջադրանք

Գրեք շարադրություն «Ես քո զինվորն եմ, Հայաստան» վերնագրով: Напишите сочинение на тему «Я твой солдат, Армения».

ՀԱՍՄԻՎ ԿԱՐԱԳՈՒԼՅԱՆ
АСМИК КАРАГУЛЯН

ԲԱԿՈՒՐ ԳԱԼՍՅԱՆ
БАКУР ГАЛСТЯН

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԵՐ ՍԿՄՆԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(ուսումնական ձեռնարկ ռուսալեզու ուսանողների համար)

УРОКИ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ
(учебное пособие для русскоязычных студентов)

Տեխնիկական խմբագիր՝ Ս. Ֆիրունց
Технический редактор: С. Фирунц

Տպագրված է «ԻՆՖՈԿՈՊԻ» ՍՊԸ
Издано: ООО «ИНФОКОПИ»